

1412

**SUOMEN KIELEN KAUNEUDENHOITOSANASTO
JA SEN KEHITTYMINEN**

**Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
syyskuussa 1998**

Jaana Vesa

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos suomen kielen laitos
Tekijä Jaana Vesa	
Työn nimi Suomen kielen kauneudenhoitosanasto ja sen kehittyminen	
Oppiaine suomen kieli	Työn laji pro gradu
Aika syksy 1998	Sivumäärä 88
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Työn tarkoituksena on kuvata suomen kielen kauneudenhoitosanastoa ja sen kehittymistä sekä hahmottaa kulttuurin muuttumista kauneudenhoitosanaston kehittymisen pohjalta. Aineistolähteenä on A-lehdet Oy:n julkaisema aikakauslehti Kauneus ja terveys. Nykypäivän kauneudenhoitosanastoa olen kerännyt lehden numeroista 1/1995, 6/1995 ja 10/1995 ja varhempaa sanastoa numeroista 1/1965, 6/1965 ja 10/1965. Nykyaineistoon kuuluu yhteensä 337 sanaa ja 1130 sanetta ja varhempaan aineistoon 223 sanaa ja 801 sanetta seuraavista aihepiireistä: kauneudenhoitotuotteet, kauneudenhoitotuotteiden sisältämät aineet, kauneudenhoitotoimet ja -hoidot, kauneudenhoitotoimissa ja -hoidoissa käytettävät välineet, kauneudenhoitajien ammattinimikkeet ja kauneudenhoitopalveluja tarjoavat hoitopaikat.</p> <p>Aineiston esittelyssä pyrin antamaan katsauksen siihen, mitkä sanat ovat säilyneet vuoden 1965 aineistosta vuoden 1995 aineistoon, millaiset sanat ovat käyneet tarpeettomiksi ja väistyneet käytöstä ja millaista uutta sanastoa kauneudenhoitosanastoon on tullut. Selvitän sanojen eri rakennetyyppien osuutta ja tyypillisimpiä piirteitä molemmissa aineistoissa sekä tarkastelen yleiskielen ja kauneudenhoidon kielen yhtäläisyyksiä ja eroja sanojen alkuperän näkökulmasta. Lopuksi yritän kytkeä sanaston muutokset kulttuurin muutoksiin.</p> <p>Aineistojeni aikavälillä kauneudenhoitosanastoon on saatu paljon uusia sanoja ja vanhoja sanoja on jäänyt pois käytöstä. 30 vuoden aikana on tehty entistä tarkempia hoidettavien alueiden kuvauksia ja luokituksia ja näihin luokituksiin pohjautuen on kehitetty uusia tuotteita, aineita ja palveluksia. Teollisuuden valmistamat tuotteet ovat syrjäyttäneet ruoka-aineiden ja muiden kotitalousaineiden käytön kauneudenhoidosta. Kauneudenhoito on kaupallistunut ja sen seurauksena sanastoon on saatu runsaasti sanoja, joilla on kosmetiikan myyntiä edistävä vaikutus. Tällaisia sanoja ovat mm. tieteellisiltä kuulostavat tuotteiden ja aineiden nimet.</p> <p>Kauneudenhoitosanaston rakenne on muuttunut siten, että perussanojen ja yhdyssanojen osuus on kasvanut, johdosten osuus on pysynyt samana ja sanaliittojen osuus on pienentynyt. Valtaosa uusista kauneudenhoitosanoista on lainattu vieraista kielistä. Kauneudenhoitosanaston tärkein lainanantajakieli on 1960-luvulla ollut ruotsi ja nykyään se on englantia.</p>	
Asiasanat	kauneudenhoitosanasto, sanaston kehittyminen, sanasto ja kulttuuri
Säilytyspaikka	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaineistosta ja kauneudenhoitosanaston rajausperiaatteista	1
1.2. Tutkimustehtävä ja tutkimusmenetelmät	7
2. VUOSIEN 1965 JA 1995 KAUNEUDENHOITOSANAT	9
2.1. Molemmissa aineistoissa esiintyvät sanat	10
2.1.1. Kasvojen ja vartalon kauneudenhoito	10
2.1.2. Meikkaaminen	13
2.2. Vain varhemmassa aineistossa ja vain nykyaineistossa esiintyvät sanat	15
2.2.1. Kasvojen ja vartalon kauneudenhoito	15
2.2.2. Meikkaaminen	29
3. KAUNEUDENHOITOSANASTON RAKENNE	34
3.1. Sanaluokkajakauma ja sanojen rakennetyypit	34
3.2. Perussanat	35
3.3. Johdokset	38
3.3.1. Nominijohdokset	39
3.3.1.1. Aineiden ja välineiden nimien johtimet	39
3.3.1.2. Teonnimien johtimet	40
3.3.1.3. Tekijännimien ja paikkaa tarkoittavien sanojen johtimet	41
3.3.2. Verbijohdokset	42
3.4. Yhdyssanat	43
3.4.1. Määriteosan muoto	48
3.4.1.1. Määriteosana nominatiivi	48
3.4.1.2. Määriteosana genetiivi	49
3.4.1.3. Määriteosana yhdyssanamuoto	50
3.4.1.4. Määriteosana prefiksi	51
3.5. Sanaliitot	51

4. YLEISKIELI — KAUNEUDENHOIDON KIELI	56
4.1. Vanhat yleissanat kauneudenhoidon kielessä	56
4.2. Käännöslainat kauneudenhoidon kielessä	60
4.3. Nuoret lainasanat kauneudenhoidon kielessä	64
5. KAUNEUDENHOITOSANASTON KUVASTAMAT KULTTUURIN MUUTOKSET	73
6. PÄÄTÄNTÖ	79
LÄHTEET	85

LIITE 1. AINEISTON SANAT AIHEPIIREITTÄIN JAOTELTUINA.

LIITE 2. AINEISTON SANAT RAKENTEEN MUKAAN JAOTELTUINA.

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaineistosta ja kauneudenhoitosanaston rajausperiaatteista

Olen kerännyt tutkimusaineistoni A-lehdet Oy:n julkaisemasta aikakauslehdestä Kauneus ja terveys. Lehti esittelee uusimpia kauneudenhoito- ja terveydenhoitomenetelmiä sekä kauneudenhoito- ja terveydenhoitotuotteita, joilla lukijat voivat edistää kauneuttaan ja terveyttään. Lehti on suunnattu lähinnä suomalaisille naisille, mutta jokaisessa lehdessä on jollakin artikkelilla pyritty lähestymään myös mieslukijoita. Koska lehti on suunnattu maallikoille, sen sisältämä sanasto on yleisesti ymmärrettävää.

Kauneus ja terveys -lehti ilmestyy kerran kuukaudessa. Valitsin vuosikerran numeroista aineistolähteeni kolme numeroa, jotka ovat kaikki eri vuodenaajoilta. Nykypäivän kauneudenhoitosanastoa keräsin lehden numeroista 1/1995, 6/1995 ja 10/1995 sekä varhempaa sanastoa numeroista 1/1965, 6/1965 ja 10/1965. Tammikuun numero esittelee kauneudenhoitomenetelmiä ja -tuotteita, jotka sopivat suomalaiseen talvi-ilmastoon, ja kesäkuun numero on keskittynyt esittelemään kesäilmastoon sopivaa kauneudenhoitoa. Lokakuun numerossa käsitellään syksyyn sopivaa kauneudenhoitoa ja valmistaudutaan tulevaan talveen. Kauneudenhoitosanaston kylläisyyspiste lienee tullut saavutettua tämän lehden osalta näiden kolmen numeron aikana, sillä vuosikerran muut numerot eivät juurikaan sisällä muita kauneudenhoitosanoja kuin jo keräämiäni.

Kauneudenhoitosanaston rajaaminen on ongelmallista. Suomen kielen perussanakirjan mukaan kauneudenhoitoa ovat toimet kasvojen ja vartalon kauneuden säilyttämiseksi sekä kosmetiikka. Määritelmän perusteella kauneudenhoitosanastoon kuuluvat kasvoihin ja vartaloon kohdistuvat kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen nimet sekä kosmetiikkatuotteiden nimet. Määritelmä sulkee kauneudenhoidon ulkopuolelle hiustenhoidon, sillä hiustenhoito ei kuulu kasvojen tai vartalon hoitoon. Sama jako on nähtävissä kauneudenhoidon ja hiustenhoidon ammattilaisten työnjaossa, sillä ihon ja kynsien kauneuden hoitaminen kuuluu kosmetologien työhön, mutta hiusten kauneudesta huolehtivat kampaajat ja parturit.

Parranajopalvelua tarjoavat nykyään sekä parturit että kosmetologit. Kosmetologien tarjoama parranajopalvelu kuuluu osana miehille tarkoitettuun kasvohoitoon, joka sisältää ihonpuhdistuksen, kasvohieronnan ja parranajon. Muotoilevaa parranajoa, esimerkiksi viiksien muotoilua, suorittanevat nykyään vielä pelkästään parturit ja parturi-kampaajat. Tavalliseen parranajoon liittyvä sanasto kuuluu mielestäni kauneudenhoitosanastoon, sillä parranajo on tärkeä osa miesten kauneudenhoitoa.

Kasvoin ja vartaloon kohdistuvien toimien ja hoitojen nimien sekä tuotteiden nimien lisäksi sanastoon kuuluvat mielestäni myös kauneudenhoidossa käytettävien välineiden nimet, kuten *meikkisieni*, *huulipunasisivellin*, *parranajokone*, *jalkahöylä*. Koska nämä välineet on kehitetty apuvälineiksi nimenomaan kauneuden säilyttämiseksi ja lisäämiseksi tähtäävään toimintaan, ovat ne kauneudenhoitovälineitä ja niiden nimet ovat kauneudenhoitosanoja.

Tuotteissa käytetyistä aineista osa voidaan luokitella kauneudenhoitosanoiksi. Mielestäni sellaiset aineet, joita lisätään tuotteisiin siksi, että ne vaikuttavat ihoon hoitavasti ja kaunistavasti, kuuluvat sanastoon. Vaikuttaja-aineiden nimet on yleensä lainattu lääketieteen tai kemianalan sanastosta tai ne ovat yleiskielen sanoja. Tuotteiden nimet liittyvät läheisesti niiden sisältämien tehoaineiden nimiin, esimerkiksi *AHA-hedelmähappoja* sisältävä voide on nimeltään *AHA-Voide* ja *antioksidanteja* sisältävä voide on nimeltään *antioksidanttivoide*. Tuotteissa käytetyistä tehoaineista voi päätellä, millaisia vaikutuksia kauneudenhoitotuotteilla halutaan olevan. Tuotteiden sisältämät aineet ovat myös merkittävä markkinointikeino, sillä ihmiset haluavat tietää, mihin tuotteiden vaikutus perustuu.

Kauneudenhoitotuotteet sisältävät myös sellaisia aineita, joilla ei ole hoitavaa ja kaunistavaa vaikutusta. Tuotteisiin on lisätty esimerkiksi hajusteita, jotta tuotteita olisi miellyttävä käyttää, ja säilöntäaineita, jotka tekevät tuotteista paremmin säilyviä. En ole ottanut aineistoihini mukaan tällaisia tuotteen käyttömukavuuteen ja säilymiseen vaikuttavia aineita, jos niillä ei ole ihoon hoitavaa ja kaunistavaa vaikutusta.

Kauneudenhoitoja tarjoavien hoitopaikkojen ja kauneudenhoidon ammattilaisten nimet edustavat kauneudenhoidon ammattimaista osaa. Jokainen hoidosta kiinnostunut on jollakin tavalla yhteydessä hoitopaikkoihin ja hoidon ammattilaisiin. Kauneudenhoitotuotteita ostetaan kauneushoitoloista tai tavaratalojen kosmetiikkaosastoilta, joissa ammattilaiset työskentelevät. He antavat asiakkailleen ohjeita ihon hoitoon ja auttavat sopivien tuotteiden valinnassa. Kauneudenhoidon ammattilaisten vaikutteilta ei voi täysin välttyä, vaikka ei olisikaan erityisen kiinnostunut alasta, sillä he tuovat uusia keksintöjä ihmisten tietoon muun muassa mainonnan keinoin. Koska kauneudenhoitoja tarjoavat hoitopaikat ja kauneudenhoidon ammattilaiset liittyvät niin läheisesti jokapäiväiseen kauneudenhoitoon, olen ottanut niiden nimet mukaan aineistoihini.

Kauneudenhoidon aihepiirien rajaaminen on vaikeaa, mutta myös eri aihepiirien sisältä on vaikea rajata, mitkä sanat ovat kauneudenhoitosanoja ja mitkä ovat yleiskielen sanoja. Kauneudenhoitosanasto kuuluu kauneudenhoitoalan erikoiskieleen. Erikoiskieli on jonkin tieteen-, ammatti- tai harrastusalan kieli, joka perustuu yleiskieleen, mutta joka sisältää huomattavan määrän yleiskielelle outoja sanoja ja ilmauksia (Haarala 1981: 9). Erikoiskieli on osakieli, joka toimii ammatti- tai harrastusryhmän työvälineenä erikoisalan käsitteiden jäsenyyksessä ja kuvauksessa sekä alan sisäisessä tiedonsiirrossa. Erikoiskielen sanaston perusvaatimuksia ovat yksiselitteisyys, tarkkuus, loogisuus, selkeys ja kieliopillinen virheettömyys. (Haarala 1981: 11; 1989: 263.) Tietyn erikoiskielen tarkka rajaaminen on vaikeaa, koska samat sanat voivat esiintyä sekä yleiskielessä että useissa eri erikoiskielissä. Osakielten rajaamista toisistaan vaikeuttaa myös se, että ne eivät ole staattisia rakennelmia, vaan niiden osat, laajuus ja keskinäiset suhteet ovat jatkuvassa muutoksen tilassa. (Haarala 1981: 10.) Usein yleiskielen ja erikoiskielen ilmaukset esiintyvät rinnakkain siten, että yleiskielisiä ilmauksia käytetään maallikoille suunnatussa viestinnässä ja erikoiskielen käsitteitä erikoisalan sisäisessä kielenkäytössä (Haarala 1989: 265, 274).

Kauneudenhoitosanastossa esiintyy yleiskielen sanoja kaikissa aihepiireissä. Joillakin yleiskielen sanoilla on kauneudenhoidossa eri merkitys kuin yleiskielessä. Esimerkiksi *kuoria*-verbin merkitys kauneudenhoidon kielessä poikkeaa yleiskielen merkityksestä,

sillä *kuoria ihoa* on erilaista kuorimista kuin esimerkiksi *kuoria hedelmää*. Tällainen sanan merkityksen muutos on usein vieraiden kielen vaikutusta, jolloin sanat ovat merkityslainoja. Käsittelen merkityslainoja tarkemmin luvussa 4.2. Käännöslainat kauneudenhoidon kielessä.

Kauneudenhoitotuotteiden aihepiirissä yleiskielen sanoja ovat muun muassa *kynä* ja *puikko*. Mielestäni nämä sanat ovat kauneudenhoitosanoja, kun niillä tarkoitetaan kirjoitusvälineen tapaan käsiteltäviä puikkomaisia kauneudenhoitotuotteita. Tuotteiden nimien joukossa on myös yleiskielisiä puhdistusaineiden nimiä, kuten *saippua*, *pesuneste* ja *puhdistusneste*. Näitä tuotteita käytetään ihonhoidon ensimmäisessä vaiheessa eli *ihon puhdistuksessa*. Koska puhdistusaineita käytetään kauneudenhoidossa, ne ovat kauneudenhoitotuotteita. Samanlaista yleiskielen sanojen käyttöä kauneudenhoitosanoina osoittavat myös karvanpoistoaineiden nimet *vaha* ja *kylmävaha*.

Vuoden 1965 Kauneus ja terveys -lehdessä esitellään, miten ruoka-aineita ja muita kotitalousaineita voidaan käyttää kauneudenhoidossa. Esimerkiksi talia ja epäpuhtauksia täynnä olevat ihohuokoset voidaan puhdistaa lämpimään veteen sekoitetulla *mantelijauheella* (K & T 1/1965: 58). Koska ruoka-aineita ja muita kotitalousaineita on käytetty 1960-luvulla kauneudenhoitotuotteina, niiden nimet ovat sen ajan kauneudenhoitosanoja.

Kuten jo edellä mainitsin, kauneudenhoitotuotteiden sisältämistä aineista olen ottanut aineistoihini mukaan sellaiset, joiden tehtävä tuotteissa on hoitaa ja kaunistaa ihoa. Tällaisia yleiskielessäkin esiintyviä kauneudenhoitotuotteiden sisältämien aineiden nimiä ovat esimerkiksi *alkoholi*, *sprii*, *happi*, *hiilihappo*, *rasva*, *silkki*, *sokeri* ja *öljy*. Näitä aineita on lisätty kauneudenhoitotuotteisiin muun muassa estämään ihohuokosia tulehtumasta, kosteuttamaan ja ravitsemaan ihoa sekä estämään ryppyjen syntymistä. Kosmetiikkamainoksissa on paljon yleiskielessäkin esiintyviä aineiden nimiä, sillä niiden vaikutusten esittelyn uskotaan lisäävän tuotteiden myyntiä.

Kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen niminä käytetään paljon yleiskielessä esiintyviä

teonnimiä, jotka muodostavat kauneudenhoitotermejä yhdessä teon kohteen nimien kanssa. Tällaisia yleiskielen sanoista muodostuneita kauneudenhoitotermejä ovat esimerkiksi ihonhoidon vaiheiden nimet *puhdistaa iho : ihon puhdistus*, *kosteuttaa iho : ihon kosteutus* ja *suojata iho : ihon suojaus* (vrt. *puhdistaa iho : ihon puhdistus* on kauneudenhoitotermi, mutta *puhdistaa auto : auton puhdistus* ei ole). Kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen nimien rajausperiaatteena olen pitänyt sitä, että toimien ja hoitojen tarkoituksena täytyy olla kauneuden säilyttäminen ja lisääminen, jotta toimi ja hoito olisi kauneudenhoitotoimi ja -hoito. Tämän rajausperiaatteen mukaisesti esimerkiksi varhemmassa aineistossa esiintyvä sana *silmävoimistelu* on kauneudenhoitosana, sillä silmiä voimistellaan silmien ja silmänympärysihon kauneuden tähden, eikä esimerkiksi näkökyvyn parantamisen vuoksi (ks. K & T 6/1965: 28—29).

Kauneudenhoitovälineiksi olen luokitellut sellaisten välineiden nimet, joita käytetään erityisesti kasvoihin ja vartaloon kohdistuvassa kauneudenhoidossa. Esimerkiksi kulmakarvojen ja ripsien hoitoon tarkoitettut *harjat* ja *kammat* kuuluvat kauneudenhoitosanastoon, mutta hiustenhoitoon tarkoitettut välineet eivät, sillä hiustenhoitosanasto ei rajausteni mukaan kuulu varsinaiseen kauneudenhoitosanastoon. Samoin myös ihonhoitotuotteiden ja meikkiaineiden levittämiseen tarkoitettut *sienet* ja *siveltimet* kuuluvat kauneudenhoitosanastoon, mutta muihin tarkoituksiin kehitellyt vastaavat välineet eivät ole kauneudenhoitovälineitä.

Kauneus ja terveys -lehdessä mainitaan joitakin kauneudenhoitotoimia, joita suorittavat vain kosmetologit, sekä niissä käytettäviä välineitä ja tuotteita. Ihmiset eivät voi tehdä toimia kotonaan, sillä heillä ei ole toimiin tarvittavia taitoja ja välineitä. Tällainen toimi on esimerkiksi laserhoito, jossa laserlaitteella hiotaan ihon pintaa niin, että ihon pienet virheet, kuten aknen aiheuttamat arvet, tasoittuvat (ks. esim. K & T 10/1995: 93). Olen jättänyt vain kosmetologien suorittamien kauneudenhoitotoimien ja toimissa käytettävien välineiden ja tuotteiden nimet aineistojeni ulkopuolelle, sillä nämä nimet eivät kuulu maallikon käyttämään kauneudenhoitosanastoon vaan ne kuuluvat kosmetologien ammattisanastoon.

Kauneudenhoitosanaston ja terveydenhoitosanaston välinen raja on häilyvä. Nämä sanastot voi erottaa toisistaan esimerkiksi seuraavan periaatteen mukaisesti: jos toimenpiteen tai tuotteen hyöty käyttäjälle on pelkästään esteettinen, toimenpide tai tuote kuuluu kauneudenhoitoon. Esteettisesti vaikuttavien sisäisesti nautittavien tuotteiden nimitykset ovat tämän rajauksen kannalta ongelmallisia. Ne kuuluvat kauneudenhoitosanastoon sikäli, että niiden vaikutus on esteettinen. Toisaalta tuotteen kaunistava vaikutus johtuu sen tervehdyttävästä vaikutuksesta, joten tuotteen nimi kuuluu myös terveydenhoitosanastoon. Koska tällaiset lääkkeenomaisesti käytettävien tuotteiden nimet, kuten ihoa, hiuksia ja kynsiä vahvistavien luontaistuotteiden nimet, eivät kuulu keskeiseen kauneudenhoitosanastoon, olen jättänyt ne pois aineistoistani.

Tuotteiden laatuominaisuuksia kuvaavat adjektiivit ja verbit, esimerkiksi *maitomainen*, *pehmentävä*, *silottaa*, *kirkastaa*, eivät mielestäni kuulu varsinaiseen kauneudenhoitosanastoon. Ne ovat yleiskielen sanoja, joita käytetään tiettyjen tuotteiden yhteydessä. Esimerkiksi ihonpuhdistusaine voi olla maitomainen, voidemainen tai geelimäinen sen mukaan, millainen sen rakenne on.

Kosmetiikkatuotteiden erisnimet, sellaiset kuin *Aramis Lab Series -sarjan Skin Clearing Solution -kasvovesi*, kuuluvat kauneudenhoitosanastoon, mutta olen rajannut ne aineistojeni ulkopuolelle, sillä muutoin aineistoni olisivat laajenneet liikaa.

Edellä luettelemieni rajausten jälkeen nykyaineistoon kuuluu yhteensä 337 sanaa ja 1130 sanetta sekä varhempaan aineistoon 223 sanaa ja 801 sanetta seuraavista aihepiireistä: kauneudenhoitotuotteet, kauneudenhoitotuotteiden sisältämät aineet, kauneudenhoitotoimet ja -hoidot, kauneudenhoitotoimissa ja -hoidoissa käytettävät välineet, kauneudenhoitajien ammattinimikkeet ja kauneudenhoitopalveluja tarjoavat hoitopaikat. Taulukossa 1 näkyy, miten sanat ovat jakautuneet eri aihepiirien kesken.

Taulukko 1. Tutkimusaineiston määrä aihepiireittäin. Aineisto koostuu vuosien 1995 ja 1965 Kauneus ja terveys -lehtien kauneudenhoitosanoista.

Sanojen aihepiiri	1995				1965			
	Sanat		Saneet		Sanat		Saneet	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Kauneudenhoito- tuotteet	187	55,5	728	64,4	137	61,4	517	64,5
Kauneudenhoito- tuotteiden sisäl- tämät aineet	70	20,8	120	10,6	16	7,2	23	2,9
Kauneudenhoito- toimet ja -hoidot	56	16,6	227	20,1	56	25,1	219	27,3
Kauneudenhoita- jien ammatti- nimikkeet	3	0,9	19	1,7	3	1,4	25	3,1
Kauneudenhoito- palveluja tarjoa- vat hoitopaikat	4	1,2	7	0,6	2	0,9	3	0,4
Kauneudenhoito- toimissa ja -hoi- doissa käytettävät välineet	17	5,0	29	2,6	9	4,0	14	1,8
Koko aineisto	337	100,0	1130	100,0	223	100,0	801	100,0

1.2. Tutkimustehtävä ja tutkimusmenetelmät

Tutkimustehtäväni on kuvata suomen kielen kauneudenhoitosanastoa ja sen kehittymistä sekä hahmottaa kulttuurin muuttumista kauneudenhoitosanaston kehittymisen pohjalta. Tutkimukseni on sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista.

Olen kerännyt kauneudenhoitosanoja A-lehdet Oy:n julkaisemasta aikakauslehdessä Kauneus ja terveys. Valitsin aineistojeni lähteeksi lehden vuosikerrat 1965 ja 1995, jotta

voisin kuvata, millaisia muutoksia kauneudenhoitosanastossa on tapahtunut 30 vuoden aikana. Esittelen aineistojeni sanat seuraavissa luvuissa: molemmissa aineistoissa esiintyvät sanat, vain varhemmassa aineistossa ja vain nykyaineistossa esiintyvät sanat. Aineiston esittely kyseisissä luvuissa antaa katsauksen siihen, mitkä sanat ovat säilyneet vuoden 1965 aineistosta vuoden 1995 aineistoon, millaiset sanat ovat käyneet tarpeettomiksi ja väistyneet käytöstä sekä millaista uutta sanastoa kauneudenhoitosanastoon on tullut. Kauneudenhoitosanasto kertoo kauneudenhoitotavoista, joten sanaston kehittyminen kuvastaa sitä, mikä kauneudenhoidossa on säilynyt 1960-luvulta 1990-luvulle ja mikä siinä on muuttunut.

Lähestyn kauneudenhoitosanastoa myös analysoimalla sen rakennetta. Sanaston rakenteen analysointi perustuu aineistojen sanojen jakamiseen perussanoihin, johdoksiin, yhdyssanoihin ja sanaliittoihin. Selvitän eri rakennetyyppien osuutta ja tyypillisimpiä piirteitä sekä vuoden 1995 että vuoden 1965 aineistossa. Teen samanlaisen rakenneanalyysin molemmista aineistoista, jotta voin verrata, miten nykysanat poikkeavat rakenteeltaan varhemman aineiston sanoista. Vertailen kauneudenhoitosanaston rakennetta jonkin verran myös suomen yleiskielen rakenteeseen. Oletettavasti kauneudenhoitosanastossa on tapahtunut, ja tapahtuu edelleenkin, samanlaisia muutoksia kuin yleiskielen sanojen rakenteessa. Termit vakiintuvat ja suomalaistuvat, esimerkiksi *make[-]Jup* > *meikki* on vakiintunut sitaattilainasta suomalaiseksi termiksi. Fraasit kiinteytyvät termeiksi, esimerkiksi termiä *geelimeikki* on todennäköisesti edeltänyt fraasi *geelimäinen meikki*.

Neljännessä luvussa tarkastelen yleiskielen ja kauneudenhoidon kielen yhtäläisyyksiä ja eroja sanojen alkuperän näkökulmasta. Yleiskieli ja kauneudenhoidon kieli limittyvät toisiinsa, sillä niissä esiintyy samoja sanoja ja ilmauksia. Keskeiset vanhat omaperäiset sanat ja vanhat lainasanat ovat siirtyneet yleiskielestä myös kauneudenhoidon käyttöön. Joidenkin vanhojen yleissanojen merkitys on kauneudenhoidon kielessä kuitenkin eri kuin yleiskielessä vieraiden kielten vaikutuksesta. Vanhojen sanojen lisäksi kauneudenhoidon kieleen tarvitaan jatkuvasti myös uusia sanoja, joita saadaan pääasiassa lainaamalla muista kielistä. Nuoret lainasanat lainautuvat kauneudenhoidon kieleen joko suoraan lainananta-

jakielestä tai yleiskielemme välittämänä. Tässä luvussa tarkastelen muun muassa sitä, minkä aihepiirin sanastossa on eniten vanhoja yleissanoja, mitkä yleissanat ovat kauneudenhoidon kielessä käännöslainoja ja mihin aihepiiriin on erityisesti tarvittu nuoria lainasanoja. Kaikki esittelemäni englanninkieliset sanat olen tarkistanut teoksesta Suomalais-englantilainen suursanakirja, ruotsinkieliset sanat teoksesta Suomi-ruotsi suursanakirja, saksankieliset sanat teoksesta Suomalais-saksalainen suursanakirja ja ranskankieliset sanat teoksesta Suomalais-ranskalainen sanakirja (ks. lähteet). Liiallista toistoa välttääkseni jätän tekstistäni pois viittaukset näihin teoksiin.

Kauneudenhoitosanaston kuvastamia kulttuurin muutoksia hahmotan viidennessä luvussa. Yritän kytkeä sanaston muutokset kulttuurin muutoksiin. Tavoitteeni on selvittää, millaisia suomalaisen kulttuurin muutoksia kauneudenhoitosanaston kehittyminen kuvastaa. Oletan, että kauneudenhoitosanasto on kehittynyt paljon viime vuosikymmeninä elintason nousun myötä. Koska ihmisillä on nykyään enemmän aikaa ja varaa kaunistaa itseään, on kauneudenhoitopalveluiden kysyntä kasvanut. Valtava kysyntä on kiihdyttänyt kosmetiikka-alan kehitystä. Nopea kosmetiikka-alan kehitys on aiheuttanut sen, että kauneudenhoitosanaston tietoinen ja järjestelmällinen kehittäminen on käynyt välttämättömäksi, sillä kielen on pysyttävä kehityksen mukana ja tarjottava uusille asioille sopivat nimitykset. Kulttuurin muuttuminen vaikuttaa siis kosmetiikka-alan muuttumiseen ja alan muuttuminen näkyy alan terminologian muuttumisena. Todennäköisesti aineistojeni välisissä eroissa näkyvät merkittävimmät kulttuurissamme tapahtuneet muutokset, kuten koulutuksen, tieteellisyyden ja kansainvälisyyden lisääntyminen.

2. VUOSIEN 1965 JA 1995 KAUNEUDENHOITOSANAT

Esittelen tässä luvussa molempien aineistojeni sanat ja fraasit. Olen jakanut ne seuraaviin alalukuihin: molemmissa aineistoissa esiintyvät sanat, vain varhemmassa aineistossa ja vain nykyaineistossa esiintyvät sanat. Aineistojeni sanat löytyvät myös liitteestä 1 aihepiireittäin jaoteltuina ja liitteestä 2 rakenteen mukaan jaoteltuina.

Esittelen sanat lausekontekstissa, jossa tulee esille niiden merkitys ja käyttö. Lauseista muodostuu yhtenäinen teksti, joka kuvaa sanojen merkityskenttiä sekä assosiatiivisia kenttiä, joissa sanat esiintyvät (ks. Karlsson 1977: 241—244; Leech 1975: 20—22). Teksti kuvaa myös Kauneus ja terveys -lehden arvoja, arviointeja ja mielipiteitä, ellen toisin mainitse. Tarkoitukseni on, että vältän näin sana- ja fraasiluettelot. Teksti kuvaa luetteloita paremmin sitä ideologista kehystä, jossa sanoja käytetään. Sovellan sanaston kuvauksessa siis kriittisen diskurssianalyysin ideaa, jonka mukaan sanoja, lauseita ja tekstejä on tarkasteltava niiden ideologisessa viitekehyksessä (Fairclough 1995: 70—75). Näin tekstini antaa kuvan siitä kaupallisesta ja ehkä narsistisestakin ideologiasta, jossa sanat ja fraasit esiintyvät ja elävät.

Käytän aineistojeni sanoissa kursiiivia, jotta ne erottuvat muusta tekstistä. Aineiston esittelyssä yhtenäisenä tekstinä joudun käyttämään myös sellaisia sanoja, jotka kuuluisivat kauneudenhoitosanastoon, mutta jotka eivät esiinny kummassakaan aineistossani. Aineistoissani esiintymättömiä kauneudenhoitosanoja en ole kursivoinut.

2.1. Molemmissa aineistoissa esiintyvät sanat

Sanat, jotka esiintyvät molemmissa aineistoissa, ilmaisevat sitä, mikä vuoden 1965 kauneudenhoidossa on säilynyt meidän päiviimme asti. Molemmissa aineistoissa esiintyvät sanat ovat kauneudenhoidon keskeisintä sanastoa. Varhemman aineiston sanoista 31,6 % esiintyy myös nykyaineistossa. Näiden sanojen osuus nykyaineiston sanoista on 24,7 %.

2.1.1. Kasvojen ja vartalon kauneudenhoito

Aineistojeni mukaan *ihonhoidon* ensimmäinen vaihe on *ihon pesu*, *ihon puhdistus*. Kauneus ja terveys -lehdessä käytetään usein *pestä*-verbiä puhuttaessa vartalon ihoon kohdistuvasta *ihon puhdistuksesta* ja *puhdistaa*-verbiä kasvojen ihoon kohdistuvasta *ihon puhdistuksesta*. Vartalon iholle sopivista *puhdistusaineista* molemmissa aineistoissani esiintyy *saippua*. Kasvojen iholle sopivia *puhdistusaineita* aineistoissani ovat *puhdis-*

tusemulsio, puhdistusmaito ja puhdistusvoide. Meikin voi poistaa silmämeikinpoistoaineella. Kasvojenhoito viimeistellään ihotyypille sopivalla kasvovedellä.

Muutaman kerran viikossa kasvojen *ihon* voi *puhdistaa naamiolla*. *Naamiota* kutsutaan varhemmassa aineistossa myös *kasvonaamioksi*. Se on voidemaista ainetta, jota sivellään kasvoille, annetaan kuivua "naamioksi" ja huuhdellaan pois vedellä. Silmänympärysiholle on oma *naamio*, joka mainostajan mukaan vähentää silmänympärysihon turvotusta (K & T 10/1995: 39; 6/1965: 28).

Ihon puhdistuksen jälkeen iho täytyy kosteuttaa. Vartalon iholle sopivia kosteuttavia tuotteita molemmissa aineistoissani ovat *kosteusemulsio, kosteusvoide* ja *ihon kosteutukseen* tarkoitetut *öljyt*. *Emulsio* sisältää enemmän vettä ja vähemmän *rasvaa* kuin *voide*, joten se sopii rasvaisemmalle iholle kuin *voide*. *Öljyt* koostuvat pääasiassa nestemäisistä kasvirasvoista ja niiden pitäisi sopia kaikille ihotyypeille.

Salvat, erikoisvoiteet ja *hoitovoiteet* sopivat myös *ihon kosteutukseen*. Nykysuomen sanakirjan mukaan *salvat* ovat kiinteydeltään voita muistuttavia ulkonaisesti käytettäviä lääkevalmisteita, joiden perusaineena on *rasvoja, glyserolia* tms. (sana *glyseroli* on vain nykyaineistossa). *Erikoisvoiteet* ovat tietyille ihoalueille (esimerkiksi *käsivoide*) tai tietyille ihotyypeille (esimerkiksi kuivalle tai rasvaiselle iholle) tarkoitettuja *voiteita*. Ne sisältävät *hoitovoiteiden* tavoin kosteuttavien aineiden lisäksi erityisiä hoitavia aineita, esimerkiksi *vitamiineja*. Voiteissa käytettävistä *vitamiineista* esiintyy molemmissa aineistoissa *A-vitamiini* ja *F-vitamiini*. *Voiteet* tulisi levittää iholle hierovin liikkein, sillä *ihon hieronta* auttaa hoitoaineiden imeytymistä ihoon.

Kasvojen iholle levitetään aineistojeni mukaan aamulla *päivävoidetta* ja illalla *yövoidetta*. *Päivävoide* on yleensä ohutta ja vähärasvaista ja se sopii käytettäväksi *meikin* alla. *Yövoide* on *päivävoidetta* paksumpaa ja se sisältää yleensä enemmän hoitavia aineita. Koska ihon ei tarvitse olla yöllä mattapintainen, *yövoiteisiin* on voitu sisällyttää runsaasti iholla kiiltävinä näkyviä aineita, mm. *rasvaa* ja *öljyä*.

Auringkoisina päivinä iholle tulisi levittää sellaisia tuotteita, jotka *suojaavat ihoa* auringon säteiltä. Auringolta suojaavia tuotteita kutsutaan molemmissa aineistoissa nimillä *suojavoide*, *aurinkovoide* ja *aurinkosuojavoide* (nykyaineistossa) ~ *auringonsuojavoide* (varhemmassa aineistossa).

Jalkahoito aloitetaan aineistojeni mukaan *poistamalla kovettumat* jalkapohjista *hohkakivellä*. Nykysuomen sanakirjan mukaan *hohkakivi* on tavallisesti tulivuoren laavasta muodostunut, silottamiseen ja hiomiseen käytetty huokoinen kivi. Varhemmassa aineistossa *hohkakiveä* suositellaan käytettäväksi myös punaisen ja rosoisen kananlihahion hankaamiseen pois käsivarsista (K & T 10/1965: 81). *Jalkahoidon* lopuksi jalkoihin levitetään *jalkabalsamia*. Jos jalat hikoilevat, sirotellaan jalkapohjiin ja varpaanväleihin nykyaineiston mukaan *jalkatalkkia* ja varhemman aineiston mukaan *jalkajauhetta*. Tähän tarkoitukseen sopii molempien aineistojen mukaan myös koko keholle tarkoitettu *talkki*.

Kynsien hoito aloitetaan *poistamalla* vanha *kynsilakka* nykyaineiston mukaan *kynsilakanpoistoaineella* ja varhemman aineiston mukaan *kynsilakan poistoaineella*. *Kynnet leikataan* ja *viilataan* halutun muotoisiksi. (Verbit *leikata* ja *viilata* esiintyvät vain varhemmassa aineistossa, sillä vuoden 1995 Kauneus ja terveys -lehdessä ei käsitellä enää *kynsien hoitoa* näin perusteellisesti). *Kynnet lakataan aluslakalla*, joka tasoittaa ja kovettaa kynnen pinnan. *Aluslakan* päälle levitetään varsinaista *kynsilakkaa* ja sen päälle vielä *päällyslakkaa*. *Päällyslakka* muodostaa *kynsilakan* päälle kulutusta kestävän pinnan. *Kynsilakka* on yleensä värillistä ja *aluslakka* ja *päällyslakka* värittömiä. *Kynsilakan* voi nopeasti kuivattaa nykyaineiston mukaan *kynsilakan pikakuivattajalla* ja varhemman aineiston mukaan 'Quick-dry' aerosolilla.

Sekä vuoden 1995 että 1965 Kauneus ja terveys -lehdissä suositellaan esteettisesti haitallisten *ihokarvojen poistamista*. Nykyään *ihokarvat poistetaan* yleensä sääristä, kainaloista ja bikinirajalta. Varhemman aineiston mukaan *ihokarvat* on hyvä *poistaa* myös käsivarsista (ks. K & T 6/1965: 12). *Ihokarvat* voidaan *poistaa* kotona edullisesti *kylmävahalla*. *Vahakäsittely* suoritetaan *kylmävahalla* seuraavasti: *Vahaa* levitetään halutulle

alueelle ja sen päälle painetaan kangaspala. Kangas nykäistään pois iholta nopealla vedolla siten, että ihokarvat lähtevät mukana. *Vahakäsittelyn* luvataan ehkäisevän uuden karvan kasvun noin kuudesta kahdeksaan viikoksi. (K & T 1/1965: 67.) Jotkut *poistavat* vielä nykyäänkin *ihokarvansa kylmävahalla*, mutta koska ihokarvojen nykäiseminen iholta juurineen on kivuliasta, on tullut suositummaksi käyttää sellaisia aineita, jotka sulattavat ihokarvat pois. Tällaisia aineita mainostetaan jo vuoden 1965 Kauneus ja terveys -lehdessä (ks. esim. K & T 6/1965: 67).

Luultavasti edullisin tapa *poistaa ihokarvat* on *ihokarvojen nyppiminen*. Laajoilta ihoalueilta *ihokarvojen nyppiminen* yksitellen on kuitenkin työlästä. Siksi erilaiset käsikäyttöiset ja sähköllä toimivat karvanpoistolaitteet ovatkin nykyään suosittuja. Sellaisia on ollut käytössä jo vuonna 1965, sillä Kauneus ja terveys -lehdessä (esim. 6/1965: 12) mainostetaan naisille tarkoitettua, sähköllä toimivaa Philips Beauty Set -*kauneuskotelo*a, jolla voi muun muassa *poistaa ihokarvat*.

Hoidon lopuksi pannaan kainaloihin nykyaineiston mukaan *deodoranttia* ja varhemman aineiston mukaan *deodorant'ia* estämään hienhajun syntymistä.

Miesten kauneushoidossa on keskeisessä osassa *parranajo*. *Parranajoon* liittyviä tuotteita varhemmassa aineistossa ovat *partavesi* ja *after shave-tuotteet*. Nykyaineistossa ei esiinny sanaa *partavesi*, vaan *partavettä* kutsutaan nimellä *After Shave*.

2.1.2. Meikkaaminen

Kasvojenhoidon jälkeen tehdään *meikki*. Erilaisista *meikeistä* molemmissa aineistoissa esiintyvät sanat *iltameikki*, *kesämeikki* ja *syysmeikki*. Sana *päivämeikki* esiintyy vain varhemmassa aineistossa, mutta se on käytössä nykyäänkin. Näiden lisäksi Kauneus ja terveys -lehdessä (esim. 6/1965: 34, 6/1995: 9) mainitaan rannalla käytettävä *meikki*, joka eroaa muista *meikeistä* siten, että sen täytyy kestää vettä ja hikoilua ja sen täytyy *suojata ihoa* auringon säteiltä. Rannalla käytettävä *meikki* on nykyaineistossa nimeltään *ranta-*

meikki ja varhemmassa aineistossa ranta make up.

Aineistojeni mukaan *ihon meikkaaminen* aloitetaan *peittämällä ihon (väri)virheet* joko *meikkivoiteella* tai *värivoiteella*. Näillä tuotteilla ei liene suurta eroa, sillä Perussanakirjan mukaan *meikkivoide* on värillinen *ihovoide* ja *värivoide* on *meikkivoide*. Aineistoissani näitä sanoja käytetään rinnakkain. *Meikkivoide* ja *värivoide* levitetään kasvoihin nykyaineiston mukaan *meikkisienellä* ja varhemman aineiston mukaan *kasvosienellä*. *Tummien silmänalusien, finniin ja couperosan* (iholla punoittavina viiruina näkyvät laajentuneet hiussuonilaskimot; K & T 1/1995: 62) *peittämiseen* voidaan käyttää lisänä *peitepuikkoa*. Perussanakirjan mukaan *peitepuikko* on *ihon(väriin) epätasaisuuksien* tms. *peittämiseen* käytettävä puikkomainen meikkausväline.

Meikkivoiteen ja *värivoiteen* päälle levitetään *puuteria* eli ihojauhetta (sana ihojauhe ei esiinny kummassakaan aineistossa). Perussanakirjan mukaan *puuteri* on *talkkia*, hajusteita tms. sisältävä värillinen (tavallisesti ruskeansävyinen) tai valkoinen kosmeettinen aine, jota käytetään *ihon ehostamiseen*. *Puuteri* sitoo iholta liiallisen talin ja kosteuden ja se antaa iholle mekaanisen suojan pakkasta vastaan (K & T 1/1995: 7). *Puuterin* alle tai päälle voi halutessaan sipaista voidemaista tai jauhemaista *poskipunaa*.

Silmämeikin teko aloitetaan *rajaamalla silmät* rajaukseen tarkoitetulla *kynällä*. *Silmien väriä ja muotoa korostetaan* erisävyisillä *luomiväreillä*. Ripsiin levitetään *ripsiväriä*. Ripsiin käytettävää väriä kutsutaan nykyaineistossa myös *maskaraksi* ja varhemmassa aineistossa *mascaraksi*. *Kulmakarvat nypitään* halutun muotoisiksi. Kulmakarvojen aukkokohtiin *meikataan kulmakynällä* karvojen näköisiä viiruja, jonka jälkeen *kulmakarvat värjätään kulmavärillä*. Kestävämpi tulos saadaan *kestovärjäämällä kulmakarvat*. Samalla voidaan *kestovärjätä* myös *ripset*. (Nykyaineistossa on ilmaus *ripsien ja kulmakarvojen kestovärjääminen* ja varhemmassa aineistossa ilmaus *ripsien ja kulmakarvojen kestovärjäys*. Ilmaus *kestovärjätä ripset ja kulmakarvat* ei esiinny kummassakaan aineistossa).

Huulille käytettävästä *kosmetiikasta* molemmissa aineistoissa esiintyvät *helmiäispuna*, *huulipuna*, *puna* ja *huulirasva*. Aineistojeni mukaan *huulten punaamisessa* tulisi käyttää apuna *sivellintä*.

Ohjeita *ihonhoitoon* ja *meikkaamiseen* voi kysyä *kosmetologilta*. *Kosmetologin* löytää *kauneushoitolasta* eli *kauneussalongista*.

2.2. Vain varhemmassa aineistossa ja vain nykyaineistossa esiintyvät sanat

Sanat, jotka esiintyvät vain vuoden 1965 aineistossa mutta eivät vuoden 1995 aineistossa, ovat kauneudenhoitosanastosta syrjäytyneitä tai syrjäytymässä olevia sanoja. Joidenkin sanojen tarkoite on yhä käytössä, mutta tarkoitteen nimen kirjoitusasu on aineistojeni aikavälillä muuttunut. Vain vuoden 1995 aineistossa esiintyvät sanat ovat sellaisia sanoja, jotka eivät ole olleet käytössä vielä vuonna 1965 tai ne ovat olleet sen verran harvinaisessa käytössä, että ne eivät esiinny aineistoni lähteessä. Varhemman aineiston sanoista 63,9 % on sellaisia, jotka eivät esiinny nykyaineistossa, ja nykyaineiston sanoista 75,3 % on sellaisia, jotka puuttuvat varhemmasta aineistosta.

2.2.1. Kasvojen ja vartalon kauneudenhoito

Aineistojeni aikavälillä kasvojen ja vartalon kauneudenhoitoon on tullut runsaasti uusia sanoja. 30 vuoden aikana on tehty entistä tarkempia hoidettavien alueiden kuvauksia ja luokituksia ja näihin luokituksiin pohjautuen on tehty uusia tuotteita. Erilaisia kauneudenhoitotuotteita, esimerkiksi ihon vanhenemista hidastavia *kasvovoiteita*, on tarjolla jo niin paljon, ettei kuluttaja pysty erottamaan niitä toisistaan. Mainonnassa tuotteita differentioidaan, erotetaan toisistaan, mielikuvien avulla (Uimonen 1996: 22). Mielikuvamainokset kehittävät tavaran tuoteimagoa assosioiden siihen tunnelmia, tilanteita ja sosiaalisia suhteita (Heiskala 1991: 43). Tuote on mainoksissa usein vain viitteellisesti läsnä ja näkyvissä ovat ainoastaan tuotteeseen kiedottavat erilaiset mielihyvää tuottavat assosiaatiot (Salo 1991: 14). Kauneudenhoitotuotteisiin liitettäviä miellehtymiä ovat muun muassa

naisellisuus ja miehekkyyys, seksikkyyys, viettelevyys, nuoruus, puhtaus ja raikkaus. Näitä miellelyhtymiä voidaan pitää jonkinlaisina tuotteiden tarjoamina käyttöarvolupauksina.

Uudet tuotteet ovat tyypillisesti kalliita, sillä kosmetiikkatuotteiden hinnan huokeus ei ole hyvä vetoomus, apelli. Kuluttajat haluavat tuntea, että heillä on varaa käyttää parasta *kosmetiikkaa*, ja paras on kallista. (Hopkins 1971: 47.) Mainonnan avulla myydään imagoja kauneudesta, siis toiveita, ja siksi kosmetiikkatuote ei voi olla halpa. Dyer (1996: 184—185) onkin osuvasti sanonut, että mainonnan maailma on unelmamaailma, jossa ihmisille ja tuotteille annetaan uusia symbolisia merkityksiä ja joiden kautta kuluttajat kutsutaan elämään epätodellista elämää. Kosmetiikkamainoksissa esitellään usein uusien tuotteiden käyttöä "seurapiireissä", sillä näin kuluttaja saa tuntea kuuluvansa hienompiin ihmisiin käyttämällä samoja kosmetiikkatuotteita kuin nämäkin. (Raula 1965: 67, 87.)

Nykyään tuotteiden mainonnassa vedotaan lisäksi tieteellisyyteen luettelemalla tuotteiden vaikuttaja-aineet. Mainoksissa ei yleensä kerrota, millaisia nämä aineet ovat koostumukseltaan tai mistä niitä saadaan, vaan ne vain mainitaan tuotteiden myyvyyden lisäämiseksi. Tieteellisillä mielikuvilla väritettyjen tuotteiden rinnalla mainostetaan myös *luontaiskosmetiikkaa*, muun muassa *luontaisvoiteita*.

Aineistojeni aikavälillä useita *ihon puhdistuksessa* käytettäviä tuotteita on jäänyt pois käytöstä ja uusia tuotteita on otettu käyttöön. Aineistojeni perusteella muun muassa erilaisten *saippuoiden* käyttö kauneudenhoitotuotteena on harvinaistunut tai ne ovat jääneet kokonaan pois käytöstä. Tästä on osoituksena se, että varhemmassa aineistossa esiintyy sellaisia *saippuoita*, joita ei ole enää nykyaineistossa. Vuoden 1965 Kauneus ja terveys -lehdessä (1/1965: 58) suositellaan rasvaiselle iholle käytettäväksi *erikoissaippuoi-ta*, jotka sisältävät *bakteereja tuhoavia aineita* eli *antiseptisiä aineita*. *Erikoissaippuoi-ta* ovat esimerkiksi kuureina käytettävä *lääkesaippua* ja miedompi *kosmeettinen saippua*. Herkälle iholle suositellaan *vauvasaippuaa*, joka ei ärsytä ihoa alhaisen pH-arvonsa vuoksi (K & T 6/1965: 62).

Saippuan ohella 1960-luvulla oli kasvojen *ihon puhdistuksessa* käytössä myös muita tuotteita ja aineita, joita ei mainita nykyaineiston lähteessä. Varhemman aineiston mukaan kasvojen *ihon puhdistukseen* sopivat muun muassa *hydrofiiliöljy ~ hydrofiilinen öljy*, *ihonpuhdistusemulsio*, *puhdistuspyyhkeet*, jotka ovat *puhdistusaineessa* kasteltuja *kasvopapereita*, sekä *mantelijauhe*. *Kauneus ja terveys* -lehdessä (1/1965: 58) neuvotaan, että *mantelijauhe* tulee sekoittaa lämpimään veteen ja levittää kasvoille *kasvosienellä*. *Mantelijauhe* irrottaa iholta kuolleet ihosolut ja kirkastaa ihon. Nykyaineiston perusteella ruoka-aineita ei käytetä enää kauneudenhoitoaineina. Kosmetiikka-ala on aineistojeni aikavälillä voimakkaasti kaupallistunut ja teollistunut ja sen seurauksena teollisuuden tuottamat kauneudenhoitotuotteet ovat syrjäyttäneet ruoka-aineiden ja muiden kotitalousaineiden käytön kauneudenhoidossa.

Ihonpuhdistussanaston uusia sanoja ovat muun muassa *ihon syväpuhdistus*, *huultenkuorinta*, *ihon kuorinta*, *kuoria ihoa*, *kuorintavoide*, *pesuneste*, *puhdistusgeeli*, *puhdistusneste* ja *suihkugeeli*. Nykyään ei riitä enää *ihon pesu saippualla* vaan nykyään *iho täytyy puhdistaa* syväpuhdistavilla tuotteilla. Uusien *kasvojenpuhdistusaineiden* mainostetaan sisältävän joko rauhoittavaa *aaloeta* tai bakteereja tappavaa *alkoholia*. Perussanakirjan mukaan *aaloet* ovat kuivien alueiden mehilehtisiä kasveja, joista joitakin viljellään Suomessa huonekasveina. *Ihon syväpuhdistukseen* käytettävien *kuorintavoiteiden* sisältämät pienet rakeet voivat olla esimerkiksi *saksanpähkinän kuorta*.

Molempien aineistojen mukaan *ihon puhdistus* viimeistellään *kasvovedellä*. Nykyään *kasvovedeksi* valitaan yleensä teollisuuden valmistama, ihotyypille sopiva tuote. Vuoden 1965 *Kauneus ja terveys* -lehdessä *kasvovedet* eritellään tarkemmin. Ongelmattomalle iholle suositellaan käytettäväksi *yleiskasvovesiä*, joita ovat esimerkiksi *appelsiininkukka-vesi* ja *ruusuvesi* (K & T 10/1965: 62). Väsyneelle iholle suositellaan *hiilihappoa* sisältäviä *kasvovesiä* ja rasvaiselle ja finniselle iholle *yrttiuutetta* ja *spriiitä* sisältäviä *yrttikasvovesiä* (K & T 10/1965: 11, 21). Teollisuuden valmistaman *kasvoveden* ohella kaikille ihotyypeille voi varhemman aineiston mukaan käyttää myös veteen sekoitettua *sitruunanmehua*, sillä se virkistää ihoa (K & T 6/1965: 4).

Koko kehon *perushoitoon* (sana vain varhemmassa aineistossa) tarkoitetuissa *voiteissa* ei ole aineistojeni välillä suurta eroa. Vartalon iholle tarkoitettuja *voiteita* varhemmassa aineistossa ovat *cream lotion*, *kauneusemulsio*, *kauneusvoide* ja *yleisvoide* ja nykyaineistossa *emulsiovoide*, *perusvoide*, *vartaloemulsio* ja *vartalovoide*. Sen sijaan kasvojen *ihon hoitoon* tarkoitetuissa *voiteissa* on tapahtunut aineistojeni aikavälillä eriytymistä. Viimeisen 30 vuoden aikana kosmetiikkateollisuus on kehittänyt runsaasti erilaisia erikoistuotteita, joiden tehtävänä on muun muassa hidastaa ihon vanhenemista ja estää ihon liiallista rasvoittumista ja kuivumista. Vuoden 1965 *Kauneus ja terveys* -lehdessä esitellään vain muutamia erikoistuotteita. Vanhenevalle iholle suositellaan *biologisen aineyhdistelmän* sisältäviä *biologisia voiteita* ja rasvaiselle iholle *yrttiuutetta*, *bakteereja tuhoavaa ainetta* ja *hydrofiili-öljyä* sisältäviä *voiteita* (K & T 6/1965: 61; 10/1965: 98). Ärtyneelle iholle sopivat *lääkeaineita* sisältävät *lääkevoide* ja *lääkekosmeettinen voide* (K & T 10/1965: 21, 62). Vuoden 1995 *Kauneus ja terveys* -lehdessä erikoistuotteita esitellään huomattavasti useampia. Kaikki seuraavat kasvojen iholle käytettävät tuotteet ja niiden vaikuttaja-aineet esiintyvät vain nykyaineistossa.

Kaikille ihotyypeille sopivia *voiteita* nykyaineistossa ovat *antioksidanttivoide*, *vitamiinivoide* ja *vitamiinikosteusvoide*. *Kauneus ja terveys* -lehden (1/1995: 6—7) mukaan *antioksidantit* suojaavat soluja sisäisesti ilmansaasteiden ja ravinnon lisäaineiden synnyttämiltä vapailta radikaaleilta, jotka vanhentavat ihoa. Perussanakirjan mukaan *antioksidantti* on hapettumista estävä aine. *Antioksidanttien* kanssa samaan *voiteeseen* sopii muun muassa *purasruohon siemenöljy*, josta osa on *GLA:ta* (K & T 6/1995: 87). *Purasruohon siemenöljyä* saadaan *purasruhosta*, joka on karkealehtinen, sinikukkainen puutarhakasvi (PS). *Vitamiinivoiteiden* ja *-kosteusvoiteiden* tehoaineita ovat *A-vitamiini* eli *retinol*, *A-vitamiinin* esiaste eli *beetakaroteeni*, *C-vitamiini* eli *askorbiinihappo*, *E-vitamiini*, *F-vitamiini* sekä *esteri* ja *palmitaatti*, jotka ovat *C-vitamiinijohdannaisia* ~ *C-vitamiinin johdannaisia*. Varhemmassa aineistossa *vitamiineista* esiintyvät vain *A-* ja *F-vitamiini*. *Vitamiinien* uskotaan *kosteuttavan ihoa* ja *suojaavan ihoa* ennenaikaisilta juonteilta (K & T 1/1995: 58, 10/1995: 19, 20, 80, 93). Nykysuomen sanakirjan ja Perussanakirjan mukaan *vitamiinit* ovat orgaanisia yhdisteitä, joita elimistö tarvitsee voidakseen toimia

normaalisti. Kummassakaan sanakirjassa ei mainita *vitamiinien* käyttöä *voiteissa*.

Vesiliukoinen *C-vitamiini* säilyy *voiteissa* huonosti. Viime vuosina on kehitetty tuote, jossa jauhemainen *C-vitamiini* on säilötty erilliseen, ilmatiiviiseen lokeroon. *C-vitamiini* sekoitetaan pienessä pullossa olevan *geeli-emulsion* joukkoon juuri ennen käyttöä. Näin saatua *ampullia* ~ *tehoampullia* käytetään *kosteusvoiteen* alla. (K % T 10/1995: 20.) Nimitys *ampulli* tulee pullon putkimaisesta korkkiosasta. Perussanakirjan mukaan *ampulli* on lääketta sisältävä umpinainen lasiputki. Nykysuomen sanakirjan mukaan muun muassa pyhää öljyä säilytetään pullomaisessa astiassa, *ampullissa*.

Vitamiinivoiteen ja *vitamiinikosteusvoiteen* tehon luvataan parantuvan, kun niihin yhdistää *A + B5 + E Hoitotiivistettä* (K & T 10/1995: 93). Saatavana on myös muita *hoitotiivistettä*. Esimerkiksi vanhenevalle iholle suositellaan elvyttävää *hoitotiivistettä*, joka sisältää *vitamiineja*, *liposomeja*, *fytosterolia* ja *Aloe Veraa* (K & T 1/1995: 58).

Kauneus ja terveys -lehden (1/1995: 10) mukaan vanhenevassa ihossa syntyy aiempaa vähemmän ihosoluja ja syntyvät ihosolut ovat heikompia kuin nuoren ihon ihosolut. Heikot ihosolut synnyttävät itsensä kaltaisia heikkoja ihosoluja, joten iho veltostuu. *Telomer-yhdisteen* mainostetaan edistävän solujen tarkkaa kopioitumista tukemalla solujen muistia. (K & T 1/1995: 10.) *Voiteen* olisi hyvä sisältää myös solujen aineenvaihduntaa parantavaa *Nany® uutetta* (K & T 10/1995: 45). Muita vanhenevalle iholle sopivia tehoaineita ovat muun muassa silottava *Pro-Retinol A*, kiinteyttävä *Par-Elastyl™* ja uudistava *singlet-happi* (K & T 10/1995: 27, 45).

Nykyaineiston mukaan vanhenevalle iholle sopii myös uudistava *AHA-Voide* (*AHA* < engl. *Alpha Hydroxy Acids*). Sen tehoaineena ovat *AHA-hedelmähapot* ~ *AHA-hapot*, joita saadaan luonnon hedelmistä, kasveista ja maidosta. (K & T 1/1995: 22.) *Hedelmähappojen*, esimerkiksi *omenahapon*, kanssa samaan *voiteeseen* sopivat muun muassa pehmentävä *pektiini*, kosteuttavat *sokerit* ja kiinteyttävä *tanniini* (K & T 10/1995: 19). Vanhenevalle iholle suositellaan myös osmoaktiivisten anti-ageing tuotteiden sarjaan kuuluvaa

geelivoidetta, joka imeytyy ihoon vaihe vaiheelta eli osmoaktiivisesti (K & T 10/1995: 94).

Vaihe vaiheelta imeytyvät myös *tehokosteusvoiteet*, jotka ovat koostumukseltaan *vesi-öljy-vesi-kolmoisemulsioita* eli *vesi/öljy/vesi -emulsioita*. Näiden niin kutsuttujen *kolmi-faasivoiteiden* (ruots. *fas* 'vaihe') kosteuttava vaikutus on niiden kolmivaiheisen rakenteen vuoksi pitkäaikainen. *Voiteen* kosteuttavaa vaikutusta voidaan tehostaa *hyalyronihapolla*, joka auttaa palauttamaan ihon peruskosteuden. (K & T 6/1995: 34.) Vanhenevalle iholle tarkoitettu *tehokosteusvoide* voi sisältää esimerkiksi *UV-suodattimen* ja *E-vitamiinia*, jotka *suojaavat ihoa* vapailta radikaaleilta, sekä *monivitamiini-koentsyymiyhdistelmän*, joka antaa ihon toiminnalle tärkeää ravintoa (K & T 10/1995: 80). *Koentsyymiyhdistelmää* kutsutaan myös nimellä *ubikinoni*. Mainostajan mukaan *ubikinoni* on elimistön normaalille toiminnalle välttämätön aine. Se toimii antioksidanttina ja tekee vaarattomaksi elimistölle haitallisia happiyhdisteitä. (K & T 10/1995: 116.) Perussanakirjan mukaan *ubikinoni* on eräs soluhengityksessä toimiva yhdiste.

Päivittäin käytettävien hoitotuotteiden lisäksi markkinoilla on nykyään myös kuureina käytettäviä hoitotuotteita, joilla iholle voi antaa *tehohoitoa* (sana vain nykyaineistossa). Monenlaisiin iho-ongelmiin saa apua muun muassa *seerumista*, sillä sen luvataan vahvistavan, kunnostavan ja kiinteyttävän ihoa sekä antavan iholle kosteutta (K & T 1/1995: 36). Perussanakirjan mukaan *seerumi* on valkuaispitoista liuosta, josta solut tai muu saostuva osa on poissa. *Seerumin* käyttö kauneudenhoitona näyttää lisääntyneen aineistojeni aikavälillä, sillä nykyään *seerumia* on saatavana erilaisille ihotyypeille sopivina *geelines-teinä* ja *emulsioina*, mutta varhemmassa aineistossa se esiintyy vain *yövoiteen* vaikuttajaineena.

Nykyaineiston mukaan kaiken ikäisille ja kaikille ihotyypeille sopiva *seerumi* on *kosteusseerumi*. Jotkut *kosteusseerumit* sisältävät kosteuttavien aineiden lisäksi valoa heijastavia *pigmenttejä*, jotka saavat ihon näyttämään heleältä. Vanhenevalle iholle tarkoitettuihin *seerumeihin* on voitu lisätä esimerkiksi rapujen kuorista saatavaa *kitiiniä*. (K & T 1/1995:

36—37.) *Kittiini* on Nykysuomen sanakirjan mukaan selkärangattomissa eläimissä sekä jäkälissä ja sienissä kuori- ja tukiaineena esiintyvä typpipitoinen hydraattijohdannainen. Jos tällaiset *mikrogeelit* eivät silota ihoa riittävän nopeasti, voi apua saada *pikakiinteyttäjästä* tai *pikakaunistajasta*. *Pikakiinteyttäjä* on *seerumi*, johon on lisätty tiivistettyä tehoainetta, jonka pitäisi kiinteyttää iho nopeasti (K & T 1/1995: 37). *Pikakaunistaja* sisältää erilaisia valoa heijastavia aineita, jotka häivyttävät pikkuryppyjä, vaalentavat tummia varjoja ja antavat heleyttä (K & T 1/1995: 8).

Silmänympärysihon hoito (ilmaus ei esiinny kummassakaan aineistossa) on aineistojeni aikavälillä selvästi kaupallistunut. Varhemman aineiston mukaan silmänympärysihoa ja silmiä tulisi hoitaa joka ilta *silmäkylvyllä*. Silloin kun silmät ovat erityisen väsyneet, tulisi *silmäkylvyn* tilalla suorittaa *silmähaude*. Ennen *silmäkylpyä* ja *silmähaudetta* *silmät puhdistetaan meikistä* (varhemmassa aineistossa myös asussa *make-up ~ make up*) *tislatulla vedellä* tai *silmänpuhdistusaineella*. Sen jälkeen *silmät kylvetetään silmäkupissa*, jossa on *suolavettä*, *puhdistettua vettä* tai *silmävettä*. (K & T 1/1965:58; 6/1965: 28.) *Silmähauteeksi* sopii *silmävesi* tai *tee*, muun muassa *kamomillatee*. Myös *maitohauteet* ovat silmille hyväksi, sillä ne pehmentävät silmäluomia. Paksuhkot vanutukot kastellaan valitussa aineessa ja pannaan silmäluomille. (K & T 6/1965: 28—29.) *Silmähauteen* päätteeksi silmiin voi tipauttaa pisaran *sitruuna-* tai *appelsiinimehua*, jolloin silmiin tulee kirkas loiste (K & T 6/1965: 57). *Silmähauteiden* lisäksi *silmävoimistelu* auttaa väsyneitä silmiä elvyttämällä silmänympäristön verenkiertoa (K & T 6/1965: 28). Nykyaikaiseen kauneudenhoidon kaupalliseen ideologiaan eivät sovi tällaiset kauneudenhoidon kotikons- tit, joten nykyaikaisen lähteessä niitä ei mainita. Nykyisin silmänympäryksiä hoidetaan teollisuuden valmistamilla tuotteilla.

Vuoden 1995 Kauneus ja terveys -lehden (1/1995: 37; 10/1995: 17, 38, 109) mukaan silmänympärysihon hoitoon sopivat muun muassa *silmänympäryngeeli*, *silmänympärynaamio*, *silmänympärysneste*, *silmänympärysseerumi* ja *liposomeja* sisältävä *liposomi-voidegeeli*, sillä niiden uskotaan vähentävän silmänympärysihon turvotusta, juonteita ja tummuutta. *Liposomit* ovat rasvayhdisteitä (*lipo* < kreik. *lipos* 'rasva'; Uusi sivistyssanakir-

ja), joilla katsotaan olevan tärkeä merkitys elävien solujen toiminnalle (ks. *lipidit*, *lopoidit* tietosanakirjasta, esim. Otavan suuresta tietosanakirjasta). Vanhenevalle iholle sopii *happimolekyylejä* sisältävä *silmänympärysemulsio*, joka on valmistajan mukaan kehitetty sen tiedon pohjalta, että yksi ihon rypistymisen syy on ikääntymisestä johtuva ihon hapenottokyvyn heikkeneminen (K & T 6/1995: 12). *Silmämeikin* (varhemmassa aineistossa myös asussa *silmien make-up* ~ *silmä make up* ~ *silmä-make up*) alla suositellaan käytettäväksi juonteita tasoittavaa *balsamia* (K & T 10/1995: 39).

Vanhenevalle iholle tarkoitettuihin ihonhoitosarjoihin kuuluu nykyisin yleensä *silmänympärysvoide*, joka sisältää samoja tehoaineita kuin sarjan muut tuotteet. Rypyjä ehkäisevä ihonhoitosarja voi sisältää esimerkiksi soijapavuista saatavaa *Biocell-proteiinia* ~ *Biocellia* (engl., ruots. *cell* 'solu') ja *Repair Complex -nimistä yhdistettä* ~ *Repair Complex-yhdistettä* (engl. *repair* 'korjata, parantaa; korjaus'; engl. *complex* 'yhdistetty; yhdistelmä'). Nämä tehoaineet vilkastuttavat ihosolujen toimintaa ja lisäävät kollageenin tuotantoa. Sarjan tuotteissa voi olla myös vahvistavaa *ginkgo-uutetta* ja vitamiinipitoista *chia-öljyä*. (K & T 10/1995: 18.)

Herkälle iholle on aineistojeni aikavälillä kehitetty rauhoittava *silmänympärysvoide*, joka vähentää kutinaa ja punoitusta. Tuotteen vaikutukset johtuvat sen sisältämästä *terveyslähdevedestä*, joka mainostajan mukaan rauhoittaa ärtynyttä ihoa ja lievittää tulehduksia. (K & T 10/1995: 100.) Kuivuudesta kärsivälle silmänympärysiholle suositellaan nykyään *angelikaa*, *ginsengiä* ja *glyserolia* sisältävää *kosteusvoidetta* (K & T 1/1995: 8; 6/1995: 95). Nykysuomen sanakirjan mukaan *angelika* on kasvi nimeltä väinönputki. Väinönputken juurta käytetään mausteena ja lääkkeenä. Ilmeisesti *angelikan* käyttö on vähentynyt, sillä Perussanakirja ei sitä tunne. Sen sijaan *ginsengin* käyttö lienee lisääntynyt, sillä *ginseng* ei esiinny vielä Nykysuomen sanakirjassa mutta se esiintyy jo Uudissanasto 80 -sanakirjassa. *Ginseng* on Uudissanasto 80 -sanakirjan mukaan eräs itäaasialainen ruohokasvi, jonka juuresta valmistetaan yleiskuntoa vahvistavaa jauhetta. *Glyseroli* on kasvi- ja eläinrasvojen pääaineosana esiintyvä *alkoholi* (NS; PS).

Aineistojeni aikavälillä on myös huulien iholle kehitetty runsaasti uusia tuotteita. Varhemman aineiston mukaan huulien iho pysyy pehmeänä tavallisella *huulirasvalla*. Nykyaineiston mukaan *huulia* olisi hyvä *hoitaa* (ilmaus vain nykyaineistossa) *huultenkuorintapui-kolla*, *huultenhoitopuikolla*, *huulivoiteella*, *hoiteella*, *huultensuojavoiteella*, *suojuapuikolla* ja *UV-suojan* sisältävällä *kiillolla*. Huulille käytettävien tuotteiden vaikuttaja-aineiksi sopivat nykyaineiston mukaan *sinimaissi*, *AHA-hedelmähappo*, *saksanpähkinän kuori*, *piparminttuöljy*, *aaloe* ja *propolis* eli *mehiläisvaha*. Nämä aineet pehmentävät rohtuneita huulia. (K & T 1/1995: 8, 9, 62; 6/1995: 8; 10/1995: 28.) Huulten hoitoa ei ole aikaisemmin koettu kovin tärkeäksi, mutta kosmetiikka-alan mainonta on pyrkinyt kiinnittämään kuluttajien huomion huulten terveyteen saadakseen uusia tuotteita myydyksi.

Varhemmassa aineistossa on useita auringossa käytettäviä tuotteita, joita ei esiinny nykyaineistossa. Näitä ovat *aurinkomaito*, *aurinkovaahto*, *aurinkovaahto-aerosol*, *aurinkoöljy* ja *aurinkoöljyvoide* (ks. K & T 6/1965: 36). Vuoden 1965 Kauneus ja terveys -lehdessä esitellään auringonotossa käytettäviä tuotteita, mutta niiden suojaavista vaikutuksista ei kerrota mitään. Tuolloin ei vielä tiedetty auringonsäteiden vaarallisuudesta ja otsonikerroksen ohenemisesta. Auringonsuojatuotteiden tärkein tehtävä 1960-luvulla lienee ollut estää ihoa kuivumasta. Nykyään auringossa käytettävät tuotteet estävät haitallisten auringonsäteiden pääsyn iholle. Nykyaineiston mukaan esimerkiksi *mineraali-aurinkosuojan* sisältävät *voiteet* sekä *kalsiumin* ja *B5-vitamiinin yhdistettä* sisältävät *voiteet* *suojaavat ihoa* auringonsäteilä (K & T 6/1995: 34; 10/1995: 17). Auringonoton jälkeen iholle tulisi levittää varhemman aineiston mukaan *ravintovoidetta* ja nykyaineiston mukaan *After Sun -emulsiota* tai *After Sun Lotionia*. Molempien aineistojen mukaan ihoa voi kuumalla ilmalla rauhoittaa myös *talkilla*. Nykyaineistossa esitellään uutuu-tena pölyämätön *puristepuuteritalkki* (K & T 6/1995: 79).

Varhemman aineiston mukaan tärkeä osa kauneudenhoitoa on myös *ihon rasvaaminen* talviaamuisin *ulkoiluvoiteella*, niin kutsutulla *urheiluvoiteella* (K & T 10/1965: 21). Hyvä *ulkoiluvoide* on vedetöntä ja se sisältää ihoa suojaavaa *rasvaa* (K & T 1/1965: 34). Nykyaineistossa ei esiinny pakkaselta suojaavia tuotteita, sillä vuoden 1995 Kauneus ja

terveys -lehden mukaan *meikki* on riittävä suoja pakkasta vastaan (ks. esim. K & T 1/1995: 7). Sen sijaan nykyään ollaan huolestuneita näyttöpäätteen magneettikentän aiheuttamasta ihoärsytyksestä. Kauneus ja terveys -lehdessä (1/1995: 7) suositellaan *ihon suojaamista* näyttöpäätetyöskentelyn aikana *protector-voiteella* (engl. *protector* 'suojelija; suoja-in'), joka estää magneettikentän pölypommituksen pääsyn iholle.

Varhemman aineiston mukaan *jalkahoito* on yksinkertainen: *kovettumat poistetaan hohkakivellä* ja jalkoihin levitetään tarvittaessa *jalkabalsamia* kosteuttamaan ihoa, *jalkajauhetta* kuivattamaan hikoilevia jalkoja ja *hienpoistosumua* tasoittamaan hieneritystä ja poistamaan paha hajua jaloista, sukista ja kengistä (K & T 6/1965: 65, 67). Aineistojeni aikavälillä *jalkojen hoitoon* (varhemmassa aineistoissa asussa *jalkojenhoito*) on kehitetty runsaasti uusia hoitotapoja ja tuotteita. Nykyään *jalkahoito* aloitetaan siten, että *jalkoja kylvetetään* haaleassa vedessä, johon on lisätty jaloille sopivaa *jalkakylpysuolaa*. Saatavana on jalkahien torjuntaan tarkoitettuja *jalkakylpyaineita* sekä kosteuttavia, pehmentäviä, viilentäviä ja verenkiertoa vilkastuttavia *jalkakylpyaineita*. Jalkojen *iho kuoritaan jalkojenkuorinta-aineella*. Kovettumia hangataan *hohkakivellä, hohkakiviharjalla* tai *jalkaraspilla*. Pahat *kovettumat poistetaan jalkahöylällä*. Liikavarpaat pehmenetään *liikavarpaanpoistoaineella*, jonka jälkeen niitä hangataan *jalkaraspilla*. *Jalkahoidon* lopuksi jalkoihin levitetään *jalkavoidetta*. Hikoileville jaloille, kuiville ja halkeileville jaloille, turvonneille jaloille ja kylmille jaloille on omat *jalkavoiteensa*. Varpaanväleihin käytetään *erikoisvoiteita*, muun muassa *jalkasienen taltuttajia*. (K & T 10/1995: 32.)

Jalkojen hikoilua voi nykyään yrittää hillitä, paitsi *jalkakylpyaineella* ja *jalkavoiteella*, myös *jalkadeodorantilla, jalka-antiperspirantilla* ja *jalkatalkilla*. *Jalkadeodorantti* estää hienhajun syntymistä ja *jalka-antiperspirantti* ehkäisee hikoilua ja sienten kasvua jaloissa. Voimakkaaseen hikoiluun sopii *tehoantiperspirantti*, jota voi käyttää jaloissa, kainaloissa ja vaikkapa kämmenpohjissa. *Jalkatalkkia* sirotellaan jalkoihin ja kenkiin. Se ehkäisee hikoilua ja jalkasienen kasvua. (K & T 10/1995: 33.)

Väsyneitä jalkoja voi nykyään virkistää piristävillä *suihkeilla*. Näitä *jalkasuihkeita* ja

jalkojenhoitosuihkeita suihkaistaan päivän mittaan jalkoihin ja sääriin vaikka ohuen sukan läpi. *Suihkeen* virkistävän vaikutuksen pitäisi tuntua heti. (K & T 10/1995: 33.)

Jos jaloissa on erityisongelmia, kannattaa apua hakea nykyaineiston mukaan *jalkahoitolasta* ja varhemman aineiston mukaan *jalkojenhoitajalta*. *Jalkojenhoitaja* tekee muun muassa *pedikyyrin*, joka Nykysuomen sanakirjan mukaan tarkoittaa jalkaterien, varsinkin *kynsien* ja liikavarpaiden *hoitoa* (ilmaus liikavarpaiden hoito ei esiinny kummassakaan aineistossa). Näistä sanoista nykyaineistossa esiintyy vain *jalkahoitola*, mutta sanat ovat käytössä nykyäänkin.

Käsien ja kynsien hoito (varhemmassa aineistossa myös *käsienhoito*, *kynsienhoito*) on aineistojeni aikavälillä yksinkertaistunut. Varhemman aineiston mukaan *käsiä hoidetaan käsimaidolla* tai *käsivoiteella* ja *kynsiä kynsien kosteusvoiteella*, *kynsinauhojen hierontavoiteella* ja *kynsinauhojen hoitovoiteella*. Käsissä oleviin kylmänkyhmyihin varhemmassa aineistossa suositellaan käytettäväksi *kamferia* sisältävää *voidetta*. *Kamferia* ei mainita ollenkaan nykyaineistossa. Nykyään *käsien* ja *kynsien hoidosta* selviää yhdellä tuotteella, sillä nykyaikaiset *käsivoiteet hoitavat ihon* lisäksi myös *kynsiä* ja *kynsinauhoja*. Halutesaan *kynsinauhoille* voi sipaista lisäksi *kynsinauhojen pehmittäjää*.

Murtuneet ja katkenneet kynnet voi vuoden 1995 Kauneus ja terveys -lehden (10/1995: 38) mukaan vahvistaa *kynnenpaikkausaineella* siten, että kynsille levitetään kynnenpaikkaukseen tarkoitettua liimaa, jolla liimataan kynsien päälle kynnenmuotoisia kuitupapereita. Vaihtoehtoisesti kynsien päälle voi kiinnittää *irtokynnet*. Pysyvämmät *irtokynnet* voi teettää *kynsisalongissa*, missä tehdään myös täydellisiä *manikyyrejä*. *Manikyyri* tarkoittaa Nykysuomen sanakirjan mukaan käsien ja varsinkin kynsien hoitoa. Jo 1960-luvulla oli saatavana *kynnenpaikkausaineita* ja *irtokynsiä*, vaikka nämä sanat eivät esiinnykään varhemmassa aineistossa. Myös se lienee sattumaa, että sana *manikyyri* esiintyy vain nykyaineistossa ja sana *pedikyyri* ('jalkaterien, varsinkin kynsien ja liikavarpaiden hoito'; NS) vain varhemmassa aineistossa.

Vain nykyaineistossa esiintyviä *kynsien lakkaamiseen* liittyviä sanoja ovat *hopeakynsilakka*, *kynsilakan pikakuivattaja* ja *lakanpoistolaput*. *Hopeakynsilakka* on hopean väristä *kynsilakkaa*. *Kynsilakan pikakuivattajaa* käytetään *kynsilakan* nopeaan kuivatukseen. Varhemmassa aineistossa vastaavaa tuotetta kutsutaan nimellä '*Quick-dry*' aerosoli. *Lakanpoistolaput* ovat yksittäispakattuja lappuja, jotka on jo valmiiksi kasteltu *kynsilakanpoistoaineella* (K & T 10/1995: 38).

Hajusteista vain varhemmassa aineistossa ovat sanat *hajuvesi* ja *eau de cologne*. *Eau de cologne* eli Kölnin vesi (nimitetty Kölnin kaupungin mukaan; NS) on miedontuoksuinen, lievästi desinfioiva *hajuvesi*, jota voidaan käyttää vaikka koko keholle. Nykyaineiston mukaan raikkaan tuoksun keholle saa voimakastuoksuisella *parfyymilla* tai miedomman-
tuoksuisella *Eau de Toilette*lla. Hajusteiden nimien erot aineistojeni välillä ovat sattumaa, sillä samat nimet ovat olleet käytössä sekä 1960-luvulla että 1990-luvulla.

Hajusteella ei pystytä estämään hienhajun syntymistä vaan siihen on käytettävä *hienpoistoainetta*. Varhemmassa aineistossa on *hienpoistoaineen* lisäksi suoraan hieken viittaava tuotteennimi *hienpoistosumu*. Nykyään tällaisia nimiä vältetään, sillä niillä on negatiivinen mielleyhtymä. Erityisesti mainostuksen kannalta ovat käyttökelpoisempia positiivisia mielikuvia herättävät tuotteennimet. Esimerkiksi *deodorantti* (varhemmassa aineistossa vielä asussa *deodorant*) on mielestäni hyvä nimi hienhajua poistavalle tuotteelle. Tosin kielenhuoltajat ovat pyrkineet keksimään sille suomalaisen vastineen. Muun muassa Terho Itkonen (1971: 442) ehdottaa, että *deodoranttia* tulisi kutsua nimellä raikaste (tarvittaessa ihoraikaste). Tämä nimitys ei kuitenkaan ole saanut suosiota, sillä se ei esiinny kummassakaan aineistossani.

Aineistojeni aikavälillä on kehitetty entistä tehokkaampia hikoilua ja hienhajua estäviä aineita. Nykyään tavallisen *deodorantin* tilalla voi käyttää puikkomuodossa olevaa *Deodorant Stickiä* tai suihkemuodossa olevaa *suihkedeodoranttia*. Kiireiselle ihmiselle on kehitetty *kuivaspray*, joka on heti suihkautuksen jälkeen niin kuivaa, että vaatteet voi pukea päälle välittömästi (K & T 10/1995: 19). Runsaasta hikoilusta kärsivälle voi apu

löytyä *antiperspirantista* tai *tehoantiperspirantista*, jotka ehkäisevät hikoilua (K & T 6/1995: 84; 10/1995: 33). Sanasto osoittaa, että ihminen on vieraantunut luonnollisuudesta niin, että hän kokee oman kehonsa tuoksut epämiellyttäväiksi. Mainonta käyttää hyväkseen ihmisten halua tuntea itsensä puhtaaksi ja raikkaaksi. Esimerkiksi taannoisessa Rexona - tuotteiden kampanjassa päähenkilöt joutuivat toistuvasti sosiaalisiin ongelmatilanteisiin *deodorantin* pettäessä. Ongelmiin oli olemassa jo valmis ratkaisu: Kun tuoksu aina puhtaalle ja raikkaalle, ei joudu ongelmiin. Jatkuvan raikkauden takaa tietysti mainostettava tuote. (Heiskala 1991: 44.)

Miestentuotteista vain varhemmassa aineistossa esiintyvät *partavesi* ja *after shave-tuotteet*. *Partavedet* ovat *spritiä* sisältäviä tuotteita, joita käytetään *parranajon* jälkeen estämässä ihotulehduksia. *After shave-tuotteet* ovat hyytelötyyppisiä tuotteita, jotka rauhoittavat ihoa *parranajon* jälkeen. (K & T 10/1965: 21.) Molempia tuotteita on myynnissä nykyäänkin. *Partavettä* kutsutaan nykyaineistossa nimellä *After Shave*. Nykyaineistossa esiintyvät lisäksi sanat *partavaahto* ja *kosteusvoide-partabalsami*. *Partavaahto* helpottaa *parranajoa* nostamalla sängyn pystyyn ja pehmentämällä sitä. Se vähentää *parranajosta* johtuvaa ihonäritystä ja estää tulehduksia. *Kosteusvoide-partabalsamia* käytetään *parranajon* jälkeen. Se rauhoittaa ja pehmentää ihoa ja huolehtii ihon kosteustasapainosta. (K & T 6/1995: 76.)

Parranajoon on jatkuvasti kehitetty entistä parempia sähköllä toimivia *parranajokoneita* eli *sähköparranajokoneita*. Vaikka vuoden 1965 Kauneus ja terveys -lehdessä ei mainita *parranajoon* tarkoitettuja *sähkökoneita*, niitä oli kyllä käytössä jo silloin. Olihan vuonna 1965 jo naisillekin tarjolla sähköllä toimiva karvanpoistolaite, niin kutsuttu *kauneuskotelo* (K & T 6/1965: 12).

Päivittäisestä kauneudenhoidosta näyttävät syrjäytyneen kotikonstit, joilla voidaan elvyttää ihon toimintaa. Varhemman aineiston mukaan sekä naisten että miesten tulisi *ihon saippuapesun* yhteydessä ottaa iholle virkistäviä *vaihtokylpyjä*. *Vaihtokylpy* tarkoittaa sitä, että ihoa suihkutetaan niin voimakkaalla suihkulla, että ihon pintaa pistelee. Suihkun

jälkeen tulisi suorittaa *ihon kuivaharjaus*. (K & T 6/1965: 65.) *Ihon rasvaamisen* yhteydessä *ihoa* pitäisi kevyesti *nipistellä* ja *hieroa*. Suositeltavaa olisi myös voimakkaampi *ihon hieronta*, niin kutsuttu *syvyyshieronta*, jonka voi kätevästi suorittaa esimerkiksi sähköllä toimivan *kauneuskotelon* avulla. Myös *kasvovoimistelu* elvyttää tehokkaasti ihon toimintaa. Pintaverenkiertoa elvyttäviä toimenpiteitä ei mainita nykyaineistossa, mutta niitä ei ole kuitenkaan unohdettu kokonaan. Esimerkiksi viime vuosina on ollut myynnissä hierovia suihkuja, joilla *vaihtokylpy* on helppo suorittaa. *Ihon kuivaharjausta* suositellaan nykyisin varsinkin raskaanaoleville naisille, sillä sen uskotaan ehkäisevän raskausarpien syntymistä.

Varhemman aineiston mukaan *ihon hoidon ~ ihonhoidon* (ilmaus esiintyy kummassakin asussa molemmissa aineistoissa) yhteydessä tulisi huolehtia myös *kaksoisleuan hoidosta* (ilmaus vain varhemmassa aineistossa). *Kauneus ja terveys* -lehden numerossa 10/1965: 14 neuvotaan *hoitamaan kaksoisleukaa* seuraavasti:

Jokailtaisen huolellisen *kasvojen puhdistuksen* jälkeen levittää ihollenne sopivaa *voidetta* myös kaulaan ja leuan alle. *Taputtakaa* sitten voimakkaasti *leukaanne* jännitetyin käsin. *Taputuksen* voitte suorittaa myös tähän tarkoitukseen valmistetulla *taputtimella*, jonka päähän kiedotte *kasvoveteen* kastetun sideharson. *Kaksoisleuan hoitoon* voitte tietysti mainiosti käyttää *antiselluliittivoidea*. *Taputtelun* jälkeen työntäkää *leukaanne* kämmeneen nojaten hitaasti taaksepäin vastustaen päällänne samalla liikettä. Kastakaa tämän jälkeen leuan levyinen paksuhko vanulevy laimennettuun *viinietikkaveteen* (yksi rkl kupilliseen vettä). Asettakaa vielä ohut muovikalvo päälle ja tietysti kostea puoli *leukaa* kohti sidotte hauteen elastisen siteen avulla kiinni *leukaanne*. Sidoksen on oltava kireä. Pidätte sitä aina kerralla puolisen tuntia maaten pitkällänne aivan sileällä alustalla. (Kursivoiduista sanoista on nykyaineistossa sanat *kasvojen puhdistus*, *voide* ja *kasvovesi*).

Kaksoisleuan hoito kotikonstein ei ehkä nykyään kuulu jokapäiväiseen kauneudenhoitoon, sillä vuoden 1995 *Kauneus ja terveys* -lehdessä ei käsitellä sitä ollenkaan. Tällaisten kotikonstien tilalle ovat tulleet erilaiset teollisuuden valmistamat tuotteet. Nykyään on saatavana erilaisia *ihoa kiinteyttäviä* ja *selluliittia vähentäviä voiteita*, joita voi käyttää *kaksoisleuan kiinteyttämiseen*.

Vain varhemmassa aineistossa esiintyvä tuotteen nimi on lisäksi *karvanpoistoaine*. Sana on käytössä nykyäänkin, vaikka se ei esiinnykään nykyaineistossa. Aerosolityyppisen tuotteen nimi on muuttunut aineistojeni aikavälillä *sumutteesta suihkeeksi*.

Jos kauneudenhoidossa on ongelmia, kannattaa kysyä neuvoa ammattihoitajalta. Varhemmassa aineistossa esiintyviä kauneudenhoidon ammattilaisten nimiä ovat *kosmetologi* ja *diplomikosmetologi* ja nykyaineistossa *kosmetologi* ja *SKY-kosmetologi*. *Kosmetologin* ja *diplomikosmetologin* koulutus eroaa toisistaan siten, että *diplomikosmetologi* on suorittanut diplomitutkinnon. *SKY-kosmetologi* on Suomen kosmetologien yhdistyksen kouluttama *kosmetologi*. Näiden ammattilaisten suorittamista hoidoista vuoden 1965 *Kauneus ja terveys* -lehdessä mainitaan *ihon perushoito*, *ihon erikoishoito*, *ongelmaihon hoito* ja *acne-ihon hoito* ja vuoden 1995 lehdessä *AHA-hoito* eli *hedelmähappohoito*, *aknehoito*, *ihoanalyysi* ja *kasvohieronta*.

2.2.2. Meikkaaminen

Aineistojeni aikavälillä on kehitetty uusia meikkiaineita ja välineitä. Uusien tuotteiden käyttö on muuttanut *meikkaamisen* entistä monimutkaisemmaksi toimenpiteeksi. Erityisesti *silmämeikin* ja *huulimeikin* teko on nykyään monivaiheista ja tarkkuutta vaativaa. *Meikkien* kehityksessä näkyy kaupallistuminen ja spesiaalistuminen. Kauneudenhoidossa kasvat on jaettu pieniin osiin ja jokaiseen osaan on saatavana omat tuotteensa. Esimerkiksi kulmakarvoihin, ripsiin, luomiin, silmänympäryksiin, poskiin, huuliin ja huulien rajoihin käytetään eri tuotteita. Kukaan ei välttämättä tarvitse niin monenlaisia meikkitarvikkeita kuin on tarjolla, mutta mainokset saavat kuluttajat tuntemaan ne tarpeellisiksi. Raulan (1965: 24—25, 66) mukaan ostaja ei oikeastaan halua itse tuotteita, vaan niiden tuottaman edun tai nautinnon. Mainostajan liittyy meikkitarvikkeisiin sellaisia mielikuvia, että kuluttajissa herää haluja, joiden tyydyttämiseksi he ostavat kyseisiä tuotteita (ks. Reeves 1963: 75). Meikkitarvikkeet tyydyttävät muun muassa itsensä tehostamisen tarvetta, itsensä hemmottelun tarvetta ja tarvetta miellyttää muita.

Kasvomeikin (sana vain nykyaineistossa) teko aloitetaan levittämällä kasvoille varhemman aineiston mukaan *alusvoidetta* tai *pohjavoidetta* ja nykyaineiston mukaan *meikinalusvoidetta*. Sen jälkeen *ihon (väri)virheet peitetään* varhemman aineiston mukaan *acnestickilla*, *finni-stickilla* tai *peitepuikolla* ja nykyaineiston mukaan *peiteaineella*, *peitevoiteella*, *peitepuikolla* tai *valokynällä*. *Valokynä* sopii erityisesti *ilmejuonteiden häivyttämiin*, sillä sen vaalea väri ikään kuin nostaa juonteen olemattomiin (K & T 1/1995: 33).

Varhemmassa aineistossa esitellään yhdistelmätuotteita, joita ovat *aurinkovoide-meikkiaine* ja *yhdistetty aurinko- ja värivoide* eli *yhdistetty väri- ja aurinkovoide*. Nämä tuotteet ovat *värivoiteita*, joihin on lisätty auringon säteiltä suojaavia aineita. Mainostajan mukaan ne sisältävät myös ravitsevaa *minkkiöljyä*. (K & T 6/1965: 34, 72.) Nykyaineistossa ei esitellä yhdistelmätuotteita, mutta oikeastaan monet nykyaikaiset kosmetiikkatuotteet ovat sellaisia, sillä varsinaisten tehtäviensä lisäksi ne *suojaavat ihoa* auringon säteiltä. Nykyään meikkitarvikkeet on myös kehitetty tarkemmin tietyille ihotyypille kuin ennen. Esimerkiksi *meikkivoiteissa* on tapahtunut eriytymistä siten, että rasvaiselle ja sekaiholle on saatavana öljytön *mattameikkivoide* ja kuivalle iholle värillinen *geelimeikki*.

Puutereista vain varhemmassa aineistossa esiintyvät kiinteään muotoon puristettu *kivipuuteri* ja läpikuultava *transparent-puuteri*. *Transparent-puuteri* (ruots. *transparent* 'läpikuultava') eroaa muista *puutereista* siten, että se on erikoisen hienorakenteista eikä se muuta ihon väriä vaan ihon oma sävy kuultaa sen läpi (K & T 6/1965: 34). *Kivipuutereita* ja läpikuultavia *puutereita* on myytävänä nykyäänkin, vaikka sanat eivät esiinnykään nykyaineistossa. Vain nykyaineistossa esiintyviä *puutereita* ovat *aurinkopuuteri*, jauhemainen *irtopuuteri* ja *meikkipuuteri*. Joidenkin *puutereiden* koostumusta on viime vuosina muutettu siten, että niihin on lisätty huokoisia *mikroskooppisia kiteitä* eli *mikrokiteitä*, jotka edistävät *puuterin* levittymistä ja kiinnittymistä. *Mikrokiteet* imevät itseensä liiallista talia, mutta ne eivät tuki ihohuokosia. (K & T 1/1995: 10.) Useissa *puutereissa* on myös *aurinkosuoja* ~ *UVB-aurinkosuoja* ~ *UV-suodatin* ~ *UV-suoja*. Varmimmin *ihoa* auringolta *suoja* kuitenkin *aurinkopuuteri*. Nykyään *puuteria* saa myös *puuteripapereina*, jotka ovat *puuterilla* päällystettyjä papereita. Ne on tarkoitettu käytettäväksi ihon rasvai-

simpien kohtien himmentämiseen. (K & T 10/1995: 38.)

Kauniin *silmämeikin* (varhemmassa aineistossa myös asussa *silmien make-up ~ silmä-make up ~ silmä make up*) perusta ovat hyvinhoidetut ripset. Varhemman aineiston mukaan päivittäinen *ripsien harjaus ripsivoiteella* tai *ripsiravinnolla* kastellulla *ripsiharjalla* lisää ripsien kasvua, tuuheutta ja kiiltoa (K & T 6/1965: 29, 34). Ripsiä voi korostaa myös käyttämällä *irtoripsiä* tai sivelemällä omiin ripsiin *ripsiväriä* eli *ripsaria* (slangisana *ripsari* esiintyy vain nykyaineistossa). Vain varhemmassa aineistossa esiintyviä *ripsivärejä* ovat *kesämascara* ja *nukkamascara*. *Nukkamascara* sisältää ripsiin tarttuvaa nukkaa, joka saa ripset näyttämään tuuheilta ja pitkiltä (K & T 1/1965: 59). Vuoden 1995 Kauneus ja terveys -lehdessä ei esitellä erilaisia *ripsivärejä*, mutta lehdessä todetaan, että putkimaiseen pulloon pakattu *ripsiväri* on parempi kuin litteään, suorakaiteen muotoiseen rasiaan pakattu *kakkumascara* (K & T 1/1995: 62). Molemmilla *ripsiväreillä* ripset saattavat liimautua yhteen, jolloin ne voi erotella toisistaan nykyaineiston mukaan *ripsikammalla* (K & T 10/1995: 36).

Silmien rajaukset voi tehdä varhemman aineiston mukaan *viivavärillä* tai *eyelinerillä*. Kauneus ja terveys -lehdessä ei kerrota, millainen tuote *viivaväri* on, mutta todennäköisesti se on kynän muotoon valmistettu väri, jolla voi piirtää tasapaksuista viivaa. *Eyeliner* koostuu pieneen pulloon pakatusta nestemäisestä väristä ja ohutkärkisestä *siveltimestä*. Nykyään *silmät* voi *rajata silmänrajauskynällä*, voidemaisella tai jauhemaisella *silmänrajausvärillä* ja *rajaussiveltimellä* tai nestemäisellä *rajausvärillä* eli *Liquid Eyelinerilla ~ Liquid Eyeliner -rajausvärillä*. *Liquid Eyeliner* on tussia muistuttava *meikkikynä*. Rajauksen jälkeen luomiin levitetään varhemman aineiston mukaan *luomiväriä*. Nykyaineiston mukaan luomet pohjustetaan ensin värillisellä *luomenpohjustusaineella* eli *luomenpohjustusvärillä*, joka jälkeen luomiin levitetään *luomiväriä* tai *luomipuuteria*.

Molempien aineistojen mukaan *kulmakarvat* voi *ehostaa kulmakynällä* tai *kulmavärillä*. Nykyään *kulmakarvojen ehostamiseen* on saatavana muitakin tuotteita. *Kulmakarvat* voi *maalata* esimerkiksi *rasvavärillä* ja *kulmakarvasiveltimellä*. Vaaleaihoiselle on saatavana

oma *kulmakarvakynä*, niin kutsuttu *blondikynä* (K & T 1/1995: 33). *Maalaamisen* jälkeen *kulmakarvat* voi *harjata* suoriksi *kulmakarvageelillä* ja *harjalla* (K & T 10/1995: 19).

Huulimeikki (sana vain nykyaineistossa) on kehittynyt aineistojeni aikavälillä *meikeistä* eniten. Nykyään *huulimeikin* teko aloitetaan *rajaamalla huulet huultenrajauskynällä*. Ilmeisesti *huulten rajaaminen* ennen niiden *punaamista* on yleistynyt vasta viime aikoina, sillä varhemmassa aineistossa *huulten rajaamista* ei mainita ollenkaan. *Huulet* voi *punata* nykyään *huulipunakynällä* tai *huulipunalla* ja *huulipunasiveltimellä*. *Huulipunakynä* on kynän mallinen huuliväriä sisältävä huultenmeikkausväline. Vain nykyaineistossa esiintyviä *huulipunia* ovat *aurinkopuna*, *kesäpuna*, *kiiltopuna*, *kuultopuna* ja *happea* sisältävä *happihuulipuna*. Varhemmassa aineistossa esiintyy vain *päivähuulipuna*, joka on päiväkäyttöön tarkoitettu *huulipuna*. Nykyaikaisen *huulipunan* tulisi mainostajan mukaan sisältää *silkkiä* tai *silkkipuuteria* ja *happea*, sillä ne pehmentävät huulien ihoa (K & T 10/1995: 19, 25). *Huulipunassa* olisi hyvä olla myös suojaava *Bio-tekijä*, joka reagoi huulien kosteuteen muodostamalla huulille suojaavan kalvon ja estää näin *väripigmenttien* pääsyn iholle. (K & T 10/1995: 25.)

Nykyään on mahdollista myös *kestopunata huulet*. *Pitkäkestohuulipunissa* on *väripigmenttejä* huomattavasti enemmän kuin tavallisissa *huulipunissa*. *Kestopunien* vahvat *väripigmentit* tarttuvat suoraan huulien ihoon tai huulia peittävään kalvoon. *Huulipuna* kuluu pois päivän mittaan, mutta väri jää, koska se on imeytynyt huuliin. *Kestopunan* saa huulilta pois vain *huulipunapoistoaineella* tai *huulipunapoistonesteellä*. (K & T 10/1995: 28—29.) Vuoden 1965 *Kauneus ja terveys* -lehdessä ei vielä mainita *pitkäkestohuulipunia* eikä *huulipunapoistoaineita* tai *-nesteitä*.

Huulimeikki pysyy kauniina pitkään, jos *huulipunan* lisäksi myös *rajauskynän* jälki kestää. Nykyaaineistossa esitellään monenlaisia *rajauskyniä*, mutta varhemmassa aineistossa ei esiinny vielä edes sanaa *rajauskynä*. Uusimpia *rajauskyniä* lienevät kesällä 1995 Suomeen myyntiin tulleet tussimaiset *meikkikynät*, joiden värin luvataan pysyvän iholla jopa 24 tuntia. Värin kesto perustuu vahvoihin *väripigmentteihin*. *Kestokynien* sarjaan kuuluu

huultenrajauskynä, luomikynä ja kulmakarvakynä. Kestokynien väri lähtee iholta pois vain hyvällä huulipunapoistoaineella tai -nesteellä tai silmämeikinpoistoaineella tai -nesteellä (poistoaineista varhemmassa aineistossa esiintyy silmämeikinpoistoaine ~ silmämeikinpoistoaine). (K & T 6/1995: 10—11.)

Erilaisista *meikeistä* vain nykyaineistossa esiintyvät *aurinkomeikki, hopeameikki, kultameikki, kestomeikki* ja *häämeikki*. *Aurinkomeikki* tehdään sellaisilla tuotteilla, jotka kestävät hikoilua ja jotka *suojaavat ihoa* auringon säteiltä. *Hopeameikki* tehdään hopeanhoitoisilla meikkiaineilla ja *kultameikki* kullanhoitoisilla meikkiaineilla. *Kestomeikissä* käytetään pitkäkestoisia meikkiaineita (ks. edellä). *Häämeikki* tarkoittaa morsiamen meikkiä. Vain varhemmassa aineistossa esiintyy sana *juhlameikki*, joka tarkoittaa juhlatilaisuuteen tehtyä *meikkiä*.

Nykyaineiston mukaan tärkeään tilaisuuteen *meikki* kannattaa teettää ammattitaitoisella *meikkaajalla*. *Meikin* kestoa voi jatkaa uudella *kasvosuihkeella*, jota suihkautetaan *meikin* päälle tarvittaessa. *Kasvosuihke* korjaa ja raikastaa *meikkiä*. (K & T 10/1995: 38.)

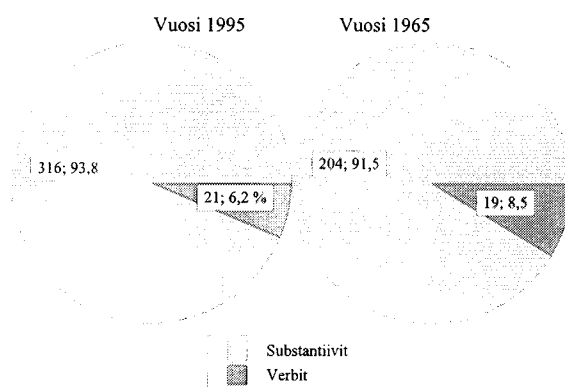
Tarkasteluni osoitti, että kasvojen ja vartalon *kauneudenhoitoon* sekä *meikkaamiseen* on aineistojeni aikavälillä tullut runsaasti uusia sanoja ja vanhoja sanoja on jäänyt pois käytöstä. Sanaston kehittyminen kuvaa, miten kosmetiikkateollisuus kehittää uusia tuotteita, aineita ja palveluksia, joiden tarpeellisuutta perustellaan uusilla "kauniille iholle" asetetuilla arvoilla. Mainonnan avulla kuluttajan huomio kiinnitetään johonkin ulkonäköä rumentavaan seikkaan, esimerkiksi finniin tai ihon juonteeseen, ja tilanteen korjaamiseksi tarjotaan uusia tuotteita ja palveluksia. Mainonta ei siis ainoastaan pyri tyydyttämään ja voimistamaan jo olemassa olevia tarpeita vaan myös luomaan uusia (Louhija 1963: 8).

3. KAUNEUDENHOITOSANASTON RAKENNE

3.1. Sanaluokkajakauma ja sanojen rakennetyypit

Molemmat aineistoni koostuvat substantiiveista ja verbeistä. Kuviossa 1 näkyy, miten aineistojeni sanat jakautuvat substantiivien ja verbien kesken.

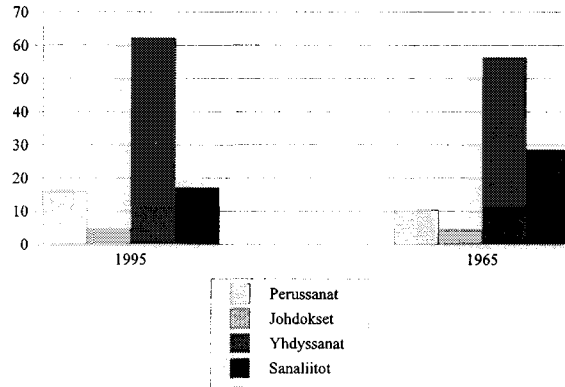
Kuvio 1. Vuosien 1995 ja 1965 Kauneus ja terveys -lehtien kauneudenhoitosanaston sanaluokkajakauma. Kuvion sisällä olevista luvuista ensimmäinen merkitsee sanojen määrää ja toinen niiden osuutta aineistossa.

Molempien aineistojeni sanoista suurin osa on substantiiveja. Substantiivit ovat valtaosan kaikissa kauneudenhoitosanojen aihepiireissä. Verbejä aineistoissani on vain kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen aihepiirissä.

Olen jakanut aineistojeni sanat perussanoihin, johdoksiin, yhdyssanoihin ja sanaliittoihin. Kuvio 2 ilmenee, miten aineistojeni sanat jakautuvat näihin rakennetyyppeihin.

Kuvio 2. Vuosien 1995 ja 1965 Kauneus ja terveys -lehtien kauneudenhoitosanaston rakenne.

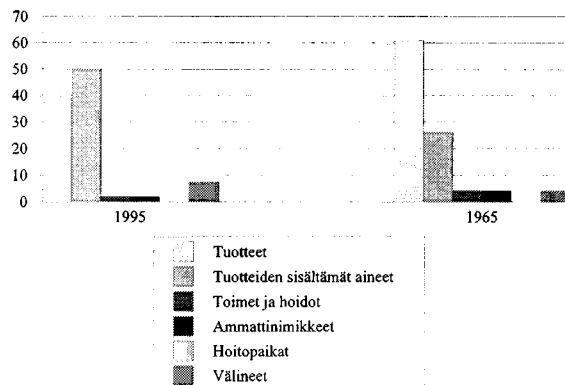
Suurin osa vuosien 1995 ja 1965 kauneudenhoitosanoista on yhdyssanoja. Perussanojen määrä kauneudenhoitosanastossa näyttää olevan kasvussa, kun taas sanaliittojen määrä on selvässä laskussa. Johdoksien määrässä ei ole aineistojeni kesken eroa. Käsittelen jokaista rakennetyyppiä tarkemmin.

3.2. Perussanat

Kielemme sanaston rakenteellisen ytimen muodostavat morfologisesti yksinkertaiset perussanat, joita ei ole mahdollista jakaa pienempiin merkityksellisiin osiin. Jakamattomia perusvartaloita kielessämme on arvioitu olevan n. 6000, jos nuorta vierasperäistä sanastoa ei lasketa mukaan. Perussanaston ydintä ovat ikivanhat omaperäiset sanat, joiden syntyä ei voida selvittää, sillä ne ovat olleet kielessä koko sen ajan, jonka osalta kielen historiaa voidaan tutkia. (Häkkinen 1985: 23; 1990: 83, 85—86.) Perussanoista noin kolmasosa on eri-ikäisiä lainoja, joista varsinkin vanhimmat ovat mukautuneet kielemme niin hyvin, että ne tajutaan omaperäisten sanojen veroisiksi (Häkkinen 1990: 86—87). Uusia perussanoja kieleen saadaan pääasiassa lainaamalla muista kielistä, mutta jonkin verran niitä syntyy myös omaperäisen sanaston pohjalta spontaanin kehityksen ja tieteellisen kehityksen tuloksena (Häkkinen 1985: 24). Suurin osa kielemme sekä vanhoista että uusista perussanoista on motivoimattomia sanoja, eli sellaisia sanoja, joiden äänneasu ei ole merkityksensä suhteen perusteltavissa (Itkonen 1966: 350).

Kauneudenhoitosanastoon tarvitaan jatkuvasti uusia perussanoja, sillä kosmetiikka-ala kehittyy nopeasti ja uusille keksinnöille on keksittäviä nimet. Perussanojen määrän lisääntyminen näkyy aineistojeni välillä, sillä vuoden 1995 aineiston sanoista on perussanoja 16,0 % (54 sanaa) ja vuoden 1965 aineiston sanoista 10,3 % (23 sanaa). Valtaosa kauneudenhoitosanaston perussanoista on lainattu vieraista kielistä. Omaperäisiä perussanoja aineistoissani ovat vain tuotteiden nimet *kynä*, *neste*, *puikko*, *puna* ja *voide*, tuotteiden sisältämien aineiden nimet *happi* ja *rasva* sekä välineen nimi *sieni*. Näistä sanat *neste*, *puikko* ja *happi* esiintyvät vain nykyaineistossa (sana *puikko* esiintyy varhemmassa aineistossa yhdyssanojen osana). Seuraavassa kuviossa näkyy, miten aineistojeni perussanat jakautuvat kauneudenhoitosanaston eri aihepiirien kesken.

Kuvio 3. Perussanojen osuus vuosien 1995 ja 1965 kauneudenhoitosanojen eri aihepiireissä.

Perussanamuotoisten tuotteiden sisältämien aineiden nimien määrä on selvästi lisääntymässä. Kosmetiikka-alan asiantuntijat kehittävät jatkuvasti uusia tehoaineita, jotka tekevät kauneudenhoitotuotteista entistä tehokkaampia. Nykyään kauneudenhoitotuotteiden mainoksissa usein luotellaan tuotteiden sisältämät tehoaineet tuotteiden myyvyyden lisäämiseksi. Aineiden nimet eivät välttämättä kerro kuluttajalle mitään, mutta niiden luoma tieteellinen mielikuva saa kuluttajan vakuuttumaan tuotteen tehokkuudesta. Nykyaineistossa esiintyvät perussanamuotoiset tuotteiden sisältämät aineiden nimet ovat *aaloe*, *alkoholi*, *angelika*, *antioksidantti*, *beetakaroteeni*, *Biocell*, *esteri*, *fytosteroli*, *ginseng*, *glyseroli*, *happi*, *kitiini*, *liposomi*, *palmitaatti*, *Par-Elastyl™*, *pektiini*, *pigmenti*,

propolis, rasva, retinol, silkki, sokeri, tanniini, ubikinoni, vitamiini ja öljy. Varhemmassa aineistossa näistä sanoista esiintyvät vain *rasva, vitamiini* ja *öljy*. Nykyaineistosta puuttuvat varhemman aineiston aineiden nimet *kamferi, seerumi* ja *sprii*. *Kamferin* käyttö kosmetiikkatuotteissa lienee harvinaistunut aineistojeni aikavälillä, mutta *seerumia* ja *spritiä* käytetään edelleen runsaasti. *Seerumin* käyttö näyttää jopa lisääntyneen viime vuosikymmeninä, sillä varhemmassa aineistossa se esiintyy vain tuotteiden vaikuttaja-aineena (ks. K & T 10/1965: 8) ja nykyaineistossa jo itsenäisenä tuotteena.

Perussanamutoisten tuotteiden nimien osuus on laskenut aineistojeni välillä. Nykyään tuotteiden nimet ovat mahdollisimman yksilöiviä ja kuvaavia, joten ne ovat useimmiten yhdyssanoja. Kuitenkin kieleen hyvin kotiutuneet perussanat näyttävät säilyvän hyvin, sillä varhemman aineiston perussanoista melkein kaikki esiintyvät myös nykyaineistossa. Molemmissa aineistoissa esiintyvät perussanamutoiset tuotteiden nimet ovat *deodorantti* (nykyaineistossa) ~ *deodorant* (varhemmassa aineistossa), *emulsio, kosmetiikka, kynä, maskara* (nykyaineistossa) ~ *mascara* (varhemmassa aineistossa), *meikki, puna, puuteri, saippua, salva, talkki, voide* ja *öljy*. Nykyaineistosta puuttuu varhemman aineiston perussanoista *tee*, johon on syynä *teen* käytön syrjäytyminen kauneudenhoidosta. Vain nykyaineistossa esiintyviä perussanamutoisia tuotteiden nimiä ovat *ampulli, antiperspirantti, geeli, parfyymi* ja *neste*. Nämä sanat eivät esiinny varhemmassa aineistossa edes yhdyssanojen osina.

Kauneudenhoitovälineiden nimistä perussanamutoisia ovat molemmissa aineistoissa esiintyvä sana *sieni* ja vain nykyaineistossa esiintyvät sanat *harja, höylä* ja *raspi*. Kauneudenhoitotoimien nimistä perussanamutoisia ovat nykyaineistossa esiintyvä *manikyyri* ja varhemmassa aineistossa esiintyvä *pedikyyri*. Ammattinimikkeistä perussanamutoinen on molemmissa aineistoissa esiintyvä sana *kosmetologi*.

Sanaesiintymien mukaan laskettuna perussanojen osuus aineistoissa on suurempi kuin sanojen mukaan laskettuna, koska perussanoja käytetään suhteellisen paljon, vaikka eri perussanoja kielessä onkin vähän. Erityisen suosittua niiden käyttö näyttää olevan yhdyss-

sanojen tilalla, kun ei haluta toistaa pitkiä yhdyssanoja. Esimerkiksi *huulipunaan* ja *poskipunaan* viitataan usein perussanalla *puna* ja nimitykset *huultenrajauskynä* ja *silmänrajauskynä* lyhennetään usein pelkäksi *kynäksi* (tai *rajauskynäksi*).

3.3. Johdokset

Johtaminen eli derivoiminen on suomen kielessä keskeinen sananmuodostuskeino. Derivaation ideaalisin muoto on johtimella johtaminen, jossa uusi sana saadaan kantasanana ja johtimen yhteenlaskettuna tuloksena, esimerkiksi *hoito* + *-la* > *hoitola* (johtamista-voista ks. tarkemmin esim. Räisänen 1978: 338—339). Johdoksen kantasanana voi olla perussana, johdos, yhdyssana tai sanaliitto ja siihen voidaan liittää useita johtimia peräkkäin (Häkkinen 1985: 27—28; Laaksonen—Lieko 1992: 103—105). Johtimet vaihtelevat produktiivisuusteeltaan, mikä tarkoittaa sitä, että joillakin johtimilla voidaan jatkuvasti tuottaa uusia johdoksia, kun taas jotkut johtimet ovat leksikaalistuneet (Rintala 1983: 98, 100—101).

Johdosten osuudesta suomen kielen sanastossa on tehty useita laskelmia. Knut Cannelin sai johdosten osuudeksi n. 44 %, kun hän laski n. 20 000—30 000 hakusanaa käsittävän sanakirjan sanat. Laajemmassa sanakirjassa johdosten osuus on luultavasti pienempi, koska suurempaan aineistoon pääsee enemmän mukaan yhdyssanoja, jolloin jakamattomien perussanojen ja johdosten osuus kutistuu. (Häkkinen 1990: 84.) Perussanankirjan uudissanoista on laskettu olevan johdoksia vähän vajaa 20 % (Haarala—Nissinen 1994: 23).

Aineistoissani johdosten osuus on huomattavasti vähäisempi kuin suomen kielen sanakirjoissa. Molempien aineistojen sanoista johdoksia on 4,5 % (nykyaineistossa 15 sanaa ja varhemmassa aineistossa 10 sanaa). Olen laskenut johdoksiin vain yhdistämättömät johdokset. Jos olisin ottanut laskelmiin mukaan myös yhdyssanojen ja sanaliittojen osina olevat johdokset, olisi johdosten osuus huomattavasti suurempi. Sanaliittojen osina johdoksia on erityisen paljon, sillä monet kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen nimet

koostuvat johtamalla muodostetusta teonnimestä ja sen kohteesta, esimerkiksi *puhdistaa iho, ihon puhdistus*. Esittelen johtimien yhteydessä jonkin verran myös yhdyssanoihin ja sanaliittoihin liittyviä johdoksia.

3.3.1. Nominijohdokset

Nominijohdoksia nykyaineiston johdoksista on 86,7 % ja varhemman aineiston johdoksista 90,0 %. Molempien aineistojeni kaikki nominijohdokset ovat substantiivijohdoksia. Olen jakanut nominijohdokset aineiden ja välineiden nimien johtimiin, teonnimien johtimiin sekä tekijännimien ja paikkaa tarkoittavien sanojen johtimiin.

3.3.1.1. Aineiden ja välineiden nimien johtimet

Molemmissa aineistoissa esiintyvät produktiiviset johtimet **-in** ja **-e'**, joiden käyttöä sananmuodostuksessa on tietoisesti elvytetty (Hakulinen 1979: 472). Johdin **-in** esiintyy kauneudenhoitovälineen nimessä *sivellin*. Johdos *sivellin* esiintyy nykyaineistossa myös yhdyssanan perusosana sanoissa *rajaussivellin*, *huulipunasisivellin* ja *kulmakarvasivellin*. Varhemmassa aineistoissa **-in**-johtimella on muodostettu myös johdos *taputin*, jolla tarkoitetaan kaksoisleuan taputtamiseen kehitettyä välinettä (ks. K & T 10/1965: 14). Johdin **-in** on kielessämme yleinen muodostettaessa verbeistä välineiden nimiä. Myös johtimella **-e'** voidaan muodostaa välineiden nimiä, mutta tavallisemmin sillä muodostetut sanat merkitsevät tekoa, teon tulosta tai kohdetta. (Ikola 1986: 84—85.) Kauneudenhoitosanastossa **-e'**-johtimiset substantiivit ovat tuotteiden nimiä ja tuotteissa käytettyjen aineiden nimiä. Nykyaineistossa esiintyvät johdokset *hoide* ja *suihke* ja varhemmassa aineistossa *sumute*. Nämä johdokset ovat yleisiä yhdyssanojen perusosana, esimerkiksi *huulihoid*e ja *jalkasuihke*. Nykyaineistossa esiintyy yhdyssanojen osana myös johdos *tiiviste*, esimerkiksi sanassa *hoitotiiviste*.

Johtimet **-O** ja **-iO** ovat suomen kielen sananmuodostuksessa yleisiä. Erityisesti johdinta **-iO** on suosittu oppitekoisia sanoja seipitettäessä, esimerkiksi *kolmio*, *keittiö*. (Ikola 1986:

80, 83.) Johtimilla **-O** ja **-iO** muodostettuja tuotteiden nimiä ovat nykyaineistossa *kiilto* ja *naamio*, joista *naamio* esiintyy myös varhemmassa aineistossa. Nämä johdokset esiintyvät nykyaineistossa myös yhdyssanojen osina, esimerkiksi sanoissa *kiiltopuna* ja *silmänympäryснаamio*. Molemmissa aineistoissa esiintyvä tuotteennimi *emulsio* vaikuttaa myös **-iO**-johtimella muodostetulta johdokselta, mutta todennäköisesti se on kuitenkin lainasana (vrt. ruots., engl. *emulsion*, saks. *Emulsion*).

Vain nykyaineistossa esiintyy johdin **-ri**, jolla on muodostettu yhdyssanasta *ripsiväri* slangisana *ripsari*. Häkkisen (1990: 137) mukaan nykysuomessa on yleistä, että pitkät ja hankalat yhdyssanat korvataan yhdyssanojen pohjalta muodostetuilla johdoksilla. Koska **-ri** on yleisimpiä slangitunnusiamme ja sillä voidaan muodostaa slangisana lähes jokaisesta suomen kielen substantiivista (Karttunen 1989: 150), olisi luultavaa, että sitä käytettäisiin myös kauneudenhoitosanastossa nykyistä enemmän.

3.3.1.2. Teonnimien johtimet

Teonnimijohdin **-nti** esiintyy nykyaineistossani kolmitavuisessa *Oi*-vartaloisessa verbissä *puuteroi +nti*. Rintalan (1983: 103) mukaan johdin **-nti** esiintyy yksitavuisen sekä *Oi*-loppuisten verbivartaloiden yhteydessä. Erityisen produktiivinen **-nti**-johdin on kolmi- ja useampitavuisen *Oi*-vartaloiden yhteydessä, jossa se näyttää olevan **-minen**-johtimen veroinen nominaalistin.

Teonnimijohtimet **-minen** ja **-Us** esiintyvät molemmissa aineistoissani sanoissa *ehostaminen*, *meikkaaminen*, *ehostus*, *meikkaus*. **-minen** ja **-Us** -johtimet esiintyvät aineistoissani myös yleiskielen sanoista muodostetuissa teonnimissä, jotka ovat kauneudenhoitotermejä yhdessä teon kohteen nimen kanssa, esimerkiksi *ihon suojaaminen* ja *ihon puhdistus*. Rintalan (1983: 101—102) mukaan molemmat johtimet ovat produktiivisia nykysuomessa. **-minen**-johdin voi liittyä vartalotyypiltään millaiseen verbiin tahansa, mutta **-Us**-johdin liittyy pääasiassa kolmi- tai useampitavuisiin *A*-vartaloisiin verbeihin (*puhdistaa* > *puhdistus*) ja *AA*-vartaloisiin supistumaverbeihin (*meikata* > *meikkaus*). **-minen**-johdinta

käytetään yleisimmin kieliopillisena elementtinä nominaalistettaessa verbilauseita ns. teonnimirakenteiksi.

Yleiskielestä lainatuissa teonnimissä, jotka muodostavat kauneudenhoitotermejä teon kohteen nimien kanssa, esiintyvät myös johtimet **-ntA**, **-O** ja **-U**. Johdin **-ntA** esiintyy yleiskielestä lainatuissa sanoissa *hieronta* ja *kuorinta*. Johdos *hieronta* esiintyy molemmissa aineistoissa sanaliitossa *ihon hieronta* sekä nykyaineistossa yhdyssanassa *kasvohieronta* ja varhemmassa aineistossa ilmauksessa *ihon syvyyshieronta*. Johdos *kuorinta* esiintyy vain nykyaineistossa yhdyssanassa *huultenkuorinta* ja sanaliitossa *ihon kuorinta*. Näiden verbien **-ntA**-johdokset ja **-minen**-johdokset (*hieronta - hierominen, kuorinta - kuoriminen*) ovat luontevuudeltaan ja käyttöalaltaan samanlaiset (ks. Rintala 1983: 104). Johdokset **-O** ja **-U** esiintyvät yleiskielestä lainatuissa johdoksissa *hoito* ja *pesu*. Johdos *hoito* esiintyy molemmissa aineistoissa yhdyssanoissa ja sanaliitoissa, esimerkiksi *ihonhoito* ~ *ihon hoito*. Johdos *pesu* esiintyy molemmissa aineistossa sanaliitossa *ihon pesu* ja varhemmassa aineistossa lisäksi yhdyssanan perusosana sanassa *saippuapesu*. Rintalan (1983: 106—107) mukaan johdin **-U** on edelleen produktiivinen vain *-ele/-ile-* ja *-Aise-*johtimisten verbien yhteydessä, mutta muut **-U**-johdokset, ja kaikki **-O**-johdokset, ovat leksikaalistuneita johdoksia.

3.3.1.3. Tekijännimien ja paikkaa tarkoittavien sanojen johtimet

Tekijännimijohdin **-jA** on kieleemme produktiivisimpia johtimia. Sen avulla voidaan muodostaa tekijännimi kaikista monipersoonaisista verbeistä, joille elollinen subjekti on tunnusomainen. (Hakulinen 1979: 195; Rintala 1983: 99.) Nykyaineistossa **-jA**-johdin esiintyy johdoksessa *meikkaaja* ja varhemmassa aineistossa yhdyssanassa *jalkojenhoitaja*. Tätä johdinta on nykyaineistossa käytetty myös tuotteiden nimien muodostamiseen, jolloin **jA**-johtiminen johdos on yhdyssanan tai sanaliiton perusosana, esimerkiksi *pikakaunistaja, kynsinauhojen pehmittäjä*.

Johtimella **-IA** muodostetut sanat ilmaisevat enimmäkseen määrätarkoitukseen käytettävää

huonetilaa tai rakennusta (Vesikansa 1978: 46). Molemmissa aineistoissa **-IA**-johtimella muodostettuja johdoksia on käytetty vain yhdyssanojen perusosina. Nykyaineistossa esiintyvät yhdyssanat *kauneushoitola* ja *jalkahoitola*. Varhemmassa aineistossa esiintyy vain yhdyssana *kauneushoitola*.

3.3.2. Verbijohdokset

Verbijohdoksia esiintyy aineistoissani vain kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen aihepiirissä. Nykyaineistossa on kaksi verbijohdosta — verbit *meikata* ja *ehostaa* — ja varhemmassa aineistossa on yksi verbijohdos — verbi *meikata*.

Verbi *meikata* on **-A**-johtimella muodostettu supistumaverbi. Vesikansan (1978: 91) mukaan **-A**-johtimella muodostetut supistumaverbit ovat elinvoimaisimpia nykysuomen verbityypeistä. **-A**-johtimisia supistumaverbejä on kauneudenhoitosanastoon saatu myös lainaamalla niitä yleiskielestä. Yleiskielestä lainatut supistumaverbit muodostavat kauneudenhoitotoimien nimiä yhdessä teon kohteen nimien kanssa. Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi molemmissa aineistoissa esiintyvät sanaliitot *punata huulet* ja *suojata iho*.

Nykyaineistossa esiintyvä verbi *ehostaa* on johdettu **-(i)stA**-johtimella (varhemmassa aineistossa esiintyvät johdokset *ehostaminen* ja *ehostus*, mutta ei johdosta *ehostaa*). **-(i)stA**-johtimella muodostettujen verbien merkitys on useimmiten kausatiivinen tai faktiivinen (Ikola 1986: 94). Alkuperäistä johdinainesta on vain **-tA**; edeltävä *s* tai *is* on lähtöisin *-s-* ja *-is-*vartaloisista nomineista, esim. *alustaa* < *alus*, *kaunistaa* < *kaunis* (Vesikansa 1978: 99—100). **-(i)stA**-johdin esiintyy molemmissa aineistoissa myös yleiskielestä lainatuissa verbeissä *korostaa* ja *puhdistaa*. Ne esiintyvät sanaliitoissa *korostaa silmien väriä ja muotoa* ja *puhdistaa iho* (varhemmassa aineistossa myös *puhdistaa silmät*).

Yleiskielestä lainatuissa verbeissä esiintyvät lisäksi johtimet **-ttA**, **-UttA**, **-i**, **-o**, **-ele** ja **-stA**. Näillä johtimilla johdetut verbit ovat kauneudenhoitotermejä vain yhdessä teon

kohteen nimien kanssa. **-ttA**-johdin esiintyy molemmissa aineistoissa muun muassa sanaliitossa *peittää ihon (väri)virheet* ja **-UttA**-johdin sanaliitossa *kosteuttaa iho*. **-i**-johdin esiintyy molemmissa aineistoissa ilmauksessa *nyppiä (< nypätä) ihoa* ja nykyaineistossa lisäksi ilmauksessa *kuoria iho*. **-o**-johdin esiintyy vain varhemman aineiston sanaliitossa *hieroa ihoa* ja **-ele**-johdin sanaliitossa *nipistellä ihoa*. *Nipistellä*-verbi on johdos johdoksesta *nipistää*, joka sisältää johtimen **-stA** (vrt. murt. *nippa* 'näppi') (Hakulinen 1979: 296).

3.4. Yhdyssanat

Yhdistäminen on suomen kielessä produktiivisin keino tuottaa uusia sanoja. Pauli Saukkosen laskelmien mukaan Nykysuomen sanakirjan sanoista jopa 65 % on yhdyssanoja (Häkkinen 1985: 33). Kauneudenhoitosanasto noudattaa yhdyssanojen osalta yleiskielemme kehitystä, sillä yhdyssanojen osuus nykyaineistossa on 62,3 % (210 sanaa) ja varhemmassa aineistossa 56,5 % (126 sanaa). Luvut osoittavat, että yhdistäminen on jatkuvasti ollut merkittävin keino kartuttaa kauneudenhoitosanastoa.

Yhdyssanojen rakenneosina voivat olla yksinkertaiset perussanat, johdokset, aiemmin muodostetut yhdyssanat tai sanaliitot. Samaan yhdyssanaan voidaan liittää eri sanaluokkia edustavia elementtejä. Valtaosa suomen kielen yhdyssanoista koostuu kuitenkin nomineista ja on sanaluokaltaan nomineja. (Häkkinen 1990: 144—145.) Molemmat aineistoni noudattavat yhdyssanojen sanaluokkien osalta yleiskieltä. Yhdyssanojen määriteosan sanaluokka on molemmissa aineistoissa joko substantiivi, adjektiivi tai prefiksi. Nykyaineiston yhdyssanoista 94,2 % (198 sanaa) on substantiivialkuisia, 2,9 % (6 sanaa) adjektiivialkuisia ja 2,9 % (6 sanaa) prefiksialkuisia. Varhemman aineiston yhdyssanoista on substantiivimääritteisiä 94,4 % (119 sanaa), adjektiivimääritteisiä 4,8 % (6 sanaa) ja prefiksimmäritteisiä 0,8 % (1 sana). Penttilän (1963: 327) mukaan prefiksinomaisia määriteosia ovat sellaiset sanat, joiden yhteys asianomaisen sanan muihin muotoihin on katkennut tai katkeamassa tai joilla ei muita muotoja olekaan. Prefiksinomaisiksi määriteosiksi olen tulkinnut sanat *irto-*, *mikro-* ja *pika-*. Näistä vain sana *irto-* esiintyy myös varhemmassa aineistossa.

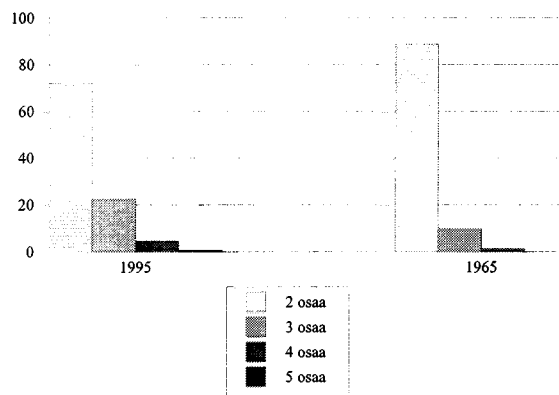
Molempien aineistojeni kaikki yhdyssanat ovat substantiiveja. Sanaliiton osana nykyaineistossa esiintyy myös yhdysverbi *kestopunata* (ilmauksessa *kestopunata huulet*). Se on johdettu substantiivista *kestopuna*, joka tarkoittaa sellaista *huulipunaa*, jonka väri pysyy huulilla tavallista *huulipunaa* kauemmin (K & T 10/1995: 28). Kuten substantiivista *puna* on saatu verbi *punata*, samoin yhdyssanasta *kestopuna* (< *kesto* + *puna*) on muodostettu yhdysverbi *kestopunata*. Aineistoissani esiintyvät myös ilmaukset *ripsien ja kulmakarvojen kestovärjäminen* sekä *ripsien ja kulmakarvojen kestovärjäys*, joten oletettavasti kauneudenhoitosanastossamme on ilmaus *kestovärjätä ripset ja kulmakarvat*. *Kestovärjätä* on johdettu substantiivista *kestoväri* (< *kesto* + *väri*), joka tarkoittaa sellaista väriä, joka säilyy ripsissä ja kulmakarvoissa tavallista väriä pidempään. Vesikansan (1989: 256) mukaan valtaosa suomen yhdysverbeistä on normaalijohtoisia, eli ne on muodostettu nomineista edellä kuvatun mallin mukaan. Yhdysverbejä tulee yleiskieleemme jatkuvasti lisää kielenhuollon vastustuksesta huolimatta. Niitä luulisi olevan kauneudenhoitosanastossakin nykyistä enemmän. Ne sopivat etenkin mainosten kieleen, sillä tuoreutensa vuoksi ne herättävät enemmän huomiota kuin vakiintuneempien sananmuodostusprosessien tulokset. Tiiviytensä vuoksi ne sopivat hyvin mainoksien iskulauseisiin. (Häkkinen 1987: 9, 25.)

Yhdyssanoja on kahdentyyppisiä. Selvästi harvinaisempi yhdyssanatyyppe on ns. kopulatiivinen yhdyssana, jonka rakenneosat ovat keskenään rinnasteisia, esimerkiksi *parturikampaaja*. Valtaosa yhdyssanoistamme (yli 99 %) on determinatiivisia eli alisteisia. Alisteisessa yhdyssanassa sanan alkuosa määrittää jälkiosaa: joko rajoittaa tai täsmentää sen merkitystä, esimerkiksi *purjevene*. (Häkkinen 1985: 30; 1990: 150—151.) Molemmissa aineistossa on yksi kopulatiivinen yhdyssana, nykyaineistossa sana *kosteusvoidepartabalsami* ja varhemmassa aineistossa sana *aurinkovoide-meikkiaine*. Kaikki muut aineistojeni yhdyssanat ovat determinatiivisia. Kahdessa nykyaineiston determinatiivisessa yhdyssanassa, sanoissa *vesi-öljy-vesi-kolmoisemulsio* ja *vesi/öljy/vesi -emulsio*, ovat määriteosan osat rinnasteisia keskenään.

Nykyaineiston yhdyssanat sisältävät kahdesta viiteen yhdysosaa ja varhemman aineiston

yhdyssanat kahdesta neljään yhdysosaa. Kolmi- ja useampiosaiset yhdyssanat jakautuvat kaksiosaisten yhdyssanojen lailla kahtia määrite- ja perusosaan, joista kumpikin voi edelleen jakautua määrite- ja perusosaan (Vesikansa 1989: 214). Yhdysosien lukumäärän mukaan luokiteltuina aineistojeni yhdyssanat jakautuvat kuvion 4 mukaisesti.

Kuvio 4. Vuosien 1995 ja 1965 Kauneus ja terveys -lehtien kauneudenhoitosanaston yhdyssanojen jakautuminen yhdysosien lukumäärän mukaan.

Suurin osa kauneudenhoitosanaston yhdyssanoista koostuu kahdesta osasta. Yhdyssanojen yhdysosien lukumäärä näyttää kuitenkin olevan kasvussa. Nimen halutaan kertovan käsitteestä mahdollisimman paljon ja siksi käsitteelle annetaan, tai sille kehittyy, nimeksi moniosainen yhdyssana. Fraasit ja kuvaukset kehittyvät usein kiinteiksi käsitteiksi. Esimerkiksi nykyaineiston sanaa *geelimeikki* on todennäköisesti edeltänyt ilmaus *geelimäinen meikki*.

Eri yhdyssanatyypeissä suositaan erilaisia perusosia. Taulukko 2 kuvaa kaksiosaisten yhdyssanojen, taulukko 3 kolmiossaisten yhdyssanojen ja taulukko 4 neliossaisten yhdyssanojen yleisimpiä perusosia sekä vuoden 1995 aineistossa että vuoden 1965 aineistossa. Näiden taulukoiden frekvenssit on laskettu sanojen mukaan.

Taulukko 2. Vuosien 1995 ja 1965 Kauneus ja terveys -lehtien kauneudenhoitosanaston kaksiosaisien yhdyssanojen yleisimmät perusosat.

Perusosa	vuosi 1995 f	vuosi 1965 f	Perusosa	vuosi 1965 f	vuosi 1995 f
-voide	25	21	-voide	21	25
-meikki	14	6	-meikki	6	14
-puna	8	3	-hoito	6	6
-kynä	7	1	-vesi	6	1
-hoito	6	6	-väri	4	5

Taulukko 3. Vuosien 1995 ja 1965 Kauneus ja terveys -lehtien kauneudenhoitosanaston kolmiosaisien yhdyssanojen yleisimmät perusosat.

Perusosa	vuosi 1995 f	vuosi 1965 f	Perusosa	vuosi 1965 f	vuosi 1995 f
-voide	8	3	-vesi	4	1
-aine	6	3	-voide	3	8
-kynä	4	0	-aine	3	6
-geeli	3	0	-puna	1	1

Taulukko 4. Vuosien 1995 ja 1965 Kauneus ja terveys -lehtien kauneudenhoitosanaston neliosaisien yhdyssanojen yleisimmät perusosat.

Perusosa	vuosi 1995 f	vuosi 1965 f
-aine	4	2
-neste	2	0

Nykyaineistossa yleisin perusosa sekä kaksi- että kolmiosaisissa yhdyssanoissa on *-voide*. *-voide* on myös varhemmassa aineistossa kaksiosaisien yhdyssanojen yleisin perusosa. Sanan *voide* yleisyys yhdyssanojen perusosana johtuu siitä, että *ihon hoitaminen* erilaisilla *voiteilla* (esim. *kosteusvoiteella*, *käsivoiteella*, *yövoiteella*) on keskeisintä kauneudenhoi-

toa. Aineistoni mukailevat toisiaan myös sanan *-meikki* (esim. *iltameikki, kesämeikki, silmämeikki*) osalta, sillä se on molemmissa aineistoissa kaksiosaisen yhdyssanojen toiseksi suosituin perusosa. Sen sijaan *meikkaamisessa* käytettävissä tuotteissa on aineistojeni välillä eroa, sillä nykyaineistossa on paljon sekä kaksi- että kolmiosaisia *-kynä*-loppuisia yhdyssanoja (esim. *kulmakynä, huulipunakynä*), kun taas varhemmassa aineistossa *-kynä* on harvinainen yhdyssanan perusosa kaikissa yhdyssanatyypeissä. Varhemmassa aineistossa suositetaan eniten kaksiosaisia *-väri*-loppuisia meikkituotteiden nimiä (esim. *kulmaväri, viivaväri*).

Varhemman aineiston yhdyssanoissa on huomattavaa *vesi*-sanon yleisyys sekä kaksi- että kolmiosaisen yhdyssanojen perusosana (esim. *partavesi, yrttikasvesi*). Nykyaineistossa *vesi* on harvinainen perusosa kaikissa yhdyssanatyypeissä. Ilmeisesti 1960-luvulla neste-mäisiä kauneudenhoitotuotteita kutsuttiin *vesiksi* tai *aineiksi* ja nykyään niitä kutsutaan mieluummin *nesteiksi* tai *aineiksi*. Varhemmassa aineistossa *-neste* ei esiinny missään yhdyssanatyypissä, mutta nykyaineistossa se on neliosaisen yhdyssanojen toiseksi suosituin perusosa (esim. *huulipunapoistoneste*). *-aine* on suosittu perusosa molemmissa aineistoissa sekä kolmi- että neliosaisissa yhdyssanoissa (esim. *karvanpoistoaine, silmämeikinpoistoaine*).

Taulukossa 3 näkyy sanan *geeli* kohoaminen suosituksi yhdyssanan osaksi. Se esiintyy nykyaineistossa perusosana kaksi- ja kolmiosaisissa yhdyssanoissa (esim. *puhdistusgeeli, silmänympäryngeeli*) ja määriteosana kaksiosaisissa yhdyssanoissa (esim. *geelimeikki*). Varhemmassa aineistossa *geeli*-sana ei esiinny vielä lainkaan.

Viisiosaisia yhdyssanoja aineistoissani on vain kaksi, sanat *vesi-öljy-vesi-kolmoisemulsio* ja *monivitamiini-koentsyymiyhdistelmä*. Molemmat viisiosaiset yhdyssanat esiintyvät nykyaineistossa.

Perusosien lisäksi myös yhdyssanojen määriteosissa on eroja aineistojeni kesken. Tarkastelen lähemmin yhdyssanojen määriteosan muotoa selvittääkseni määriteosan semantiik-

kaa.

3.4.1. Määriteosan muoto

Determinatiivisen yhdyssanan määriteosa voi olla luonteeltaan joko attribuutin (*pikkupoika*), subjektin (*valtionapu*), objektin (*hammashoitaja*) tai adverbiaalinen (*ristiinnaulita*) kaltainen. (Häkkinen 1985: 30; 1990: 150—151.) Kielemme yhdyssanoissa määriteosa on useimmiten yksikön nominatiivi; harvemmin yksikön tai monikon genetiivi, jokin muu sija, sanan vartalo tai erityinen yhdyssanamuoto (Vesikansa 1989: 221). Aineistojeni yhdyssanojen määriteosa on muodoltaan yksikön nominatiivi, yksikön tai monikon genetiivi, erityinen yhdyssanamuoto tai prefiksi.

3.4.1.1. Määriteosana nominatiivi

Nykyaineiston yhdyssanoista on 81,4 % (171 sanaa) määriteosaltaan yksikön nominatiivissa. Varhemman aineiston yhdyssanoista on määriteosaltaan yksikön nominatiivissa 81,7 % (103 sanaa). Näistä kirjainmääritteisiä yhdyssanoja, kuten *AHA-Voide*, *A-vitamiini*, *SKY-kosmetologi* ja *UVB-aurinkosuoja*, on nykyaineistossa 7,0 % (12 sanaa) ja varhemmassa aineistossa 1,9 % (2 sanaa, sanat *A-vitamiini* ja *F-vitamiini*). Kirjainmääritteisten yhdyssanojen määrä kauneudenhoitosanastossamme on selvästi kasvussa. Kirjainmääritteiden käytön lisääntyminen johtuneen yhdyssanojen pituuden kasvusta. Kun käsitteen nimeen halutaan sisällyttää paljon tietoa, tulee nimestä pitkä ja kömpelö yhdyssana. Pitkä yhdyssana saadaan käytännöllisemmäksi lyhentämällä sen määriteosa kirjaimiksi. Samoin myös sanaliittoa lyhennetään kirjaimiksi. Esimerkiksi nykyaineistossa esiintyvän tuotteen nimen *AHA-Voide* kirjainosa on lyhennetty sanaliitosta *Alpha Hydroxy Acids* ja ammattinimikkeen *SKY-kosmetologi* määriteosa on lyhennetty sanoista *Suomen kosmetologien yhdistys*.

Koska yhdyssanojen määriteosan muodon suhteen on niin vähän valinnan varaa, on nominatiivimuotoisesta alkuosasta tullut monifunktionen. Molemmassa aineistoissani

nominatiivimuotoinen määriteosa ilmaisee muun muassa tuotteen **käyttötarkoitusta tai vaikutusta**, esimerkiksi *kosteusvoide*, *peitepuikko*, *puhdistusmaito*, *suojavoide*, ja tuotteen **laatua** eli muotoa, rakennetta ja kaltaisuutta, esimerkiksi *kivipuuteri*, *kylmävaha*. Myös tuotteen **käyttöajankohtaa, -tilannetta ja -paikkaa** ilmaistaan nominatiivimuotoisella määriteosalla, kuten nykyaineistossa esiintyvissä sanoissa *häämeikki*, *kevätmeikki*, *kesäpuna* ja varhemman aineiston sanoissa *juhlameikki*, *päivämeikki*, *ulkoiluvoide*, *urheiluvoide*. Nominatiivimuotoinen määriteosa ilmaisee kauneudenhoitosanastossa usein myös **kohdetta**, johon tuotetta ja välinettä käytetään ja johon toiminta kohdistetaan, esimerkiksi *huulirasva*, *jalkahoito*. Nominatiivimäärite ilmaisee myös **tuotetta tai välinettä**, jolla toiminta suoritetaan, kuten nykyaineistossa olevissa sanoissa *AHA-hoito* ja *hedelmähappohoito* ja molemmissa aineistoissa esiintyvässä sanassa *vahakäsittely*. Tuotteen tai välineen **ainesosan** ilmaiseminen on myös nominatiivimuotoisen määritteen tehtävä, kuten nykyaineiston sanoissa *happihuulipuna*, *hohkakiviharja*, *hopeameikki* ja *vitamiinikosteusvoide*.

Nominatiivimuotoisen määriteosan tehtävissä ei ole eroja aineistojeni välillä. Kauneudenhoitosanastossamme nominatiivimuotoisen määriteosan tehtävät ovat samat kuin yleiskielessämme (ks. esim. Häkkinen 1990: 151—152).

3.4.1.2. Määriteosana genetiivi

Nykyaineiston yhdyssanojen määriteosista on genetiivimuotoisia 11,4 % (24 sanaa), joista yksikössä on 62,5 % (15 sanaa) ja monikossa 37,5 % (9 sanaa). Varhemman aineiston yhdyssanoista on genetiivimääritteisiä 11,1 % (14 sanaa), joista yksikössä on 64,3 % (9 sanaa) ja monikossa 35,7 % (5 sanaa). Molemmissa aineistoissa on siis suosittu yksikössä olevaa genetiiviä. Yksikön ja monikon valinnan perustana näyttää yleensä olevan se, ajatellaanko toiminnan tai tuotteen käytön kohteita olevan yksi vai useampia, esimerkiksi *kynnenpaikkausaine*, *kynsienhoitoaine*. Sellaiset sanat, jotka itsenäisenä esiintyessään ovat monikollisia, ovat yleensä genetiivimuotoisena yhdyssanan määritteenä myös monikollisia, esimerkiksi *kasvojenpuhdistusaine*. Nämä sanat ovat nominatiivimuotoisena määrit-

teenä kuitenkin aina yksikössä, esimerkiksi *kasvovesi* (Vesikansa 1989: 222).

Häkkisen (1990: 152) mukaan genetiivimääriteosaan päädytään silloin, kun määriteosa ilmaisee tekijää (*kansainvaellus*), tekemisen kohdetta (*kaupanteko*), omistus- tai hallintasuhdetta tai osan ja kokonaisuuden suhdetta (*autonrengas*, *kaupunginhallitus*, *koivunlehti*). Kauneudenhoitosanastossa yhdyssanojen genetiivimääriteosa ilmaisee useimmiten **kohdetta**, johon tuotetta käytetään tai johon toiminta on suunnattu, kuten molemmissa aineistoissa esiintyvissä sanoissa *silmämeikinpoistoaine*, *kasvojenhoito* ja *parranajo*. Ammattinimissä genetiivimäärite ilmaisee kohdetta, johon ammatinharjoittajan työ kohdistuu, esimerkiksi *jalkojenhoitaja*. Genetiivimääritteellä voidaan ilmaista kauneudenhoitosanastossa myös **osan ja kokonaisuuden suhdetta**, kuten varhemman aineiston sanassa *sitruunanmehu*. Muut Häkkisen mainitsemat genetiivimääriteosan tehtävät ovat kauneudenhoitosanastossa harvinaisia.

3.4.1.3. Määriteosana yhdyssanamuoto

Nominatiivin ja genetiivin ohella yhdyssanan määriteosana voi olla sanan yhdyssanamuoto eli casus componens -muoto. Se ei esiinny itsenäisenä sanana vaan pelkästään yhdyssanan osana. (Laaksonen—Lieko 1992: 100; Vesikansa 1989: 221.) Nykyaineiston yhdyssanoista on 4,3 % (9 sanaa) määriteosaltaan yhdyssanamuotoisia. Varhemmassa aineistossa niitä on 6,4 % yhdyssanoista (8 sanaa). Molemmissa aineistoissa esiintyvät yhdyssanamuodot ovat *alus-*, *erikois-*, *helmiäis-* ja *päällys-*. Nykyaineistossa esiintyvät lisäksi *luontais-*, *mehiläis-* ja *sini-* ja varhemmassa aineistossa *yleis-*. Näistä kaikki muut paitsi *sini-* ovat *-nen*-loppuisten sanojen konsonanttivartaloita. Konsonanttivartaloa käytetään nimenomaan *-nen*-loppuisten substantiivien yhdyssanamuotona (Häkkinen 1990: 154—155). *Sini* on käytössä myös itsenäisenä sanana, mutta se tarkoittaa silloin väriainetta ja on siis substantiivi. Yhdyssanan alkuosana se viittaa väriin ja on *sinisen* casus componens -muoto. (Koski 1983: 272.)

Yhdyssubstantiivin määriteosana esiintyvä konsonanttivartalo voi vastata merkitykseltään

yhdyssanojen nominatiivi- tai genetiivimuotoista alkuosaa (Vesikansa 1989: 225). Kauneudenhoitosanastossa casus componens -muoto ilmaisee **käyttöpaikkaa** (*alusvoide*, *päälyslakka*), **laatua** (*luontaisvoide*, *yleisvoide*), **ainesosaa** (*helmiäispuna*) ja **alkuperää** (*mehiläisyvaha*).

3.4.1.4. Määriteosana prefiksi

Prefiksimmäritteisiä nykyaineiston yhdyssanoista on 2,9 % (7 sanaa) ja varhemman aineoston yhdyssanoista 0,8 % (1 sana). Prefiksin kaltainen aines on aina taipumaton ja sitä ei juuri tavata itsenäisenä. Prefiksi osoittaa yleensä sijainti- yms. suhteita tai kieltoa. (Laaksonen—Lieko 1992: 100.) Prefiksin kaltaisiksi määritteiksi olen tulkinnut sanat *irto-*, *mikro-* ja *pika-*, koska ne eivät Nykysuomen sanakirjan mukaan esiinny itsenäisinä sanoina.

Nykysuomen sanakirjan mukaan *irto-* esiintyy yhdyssanojen alkuosana ilmaisemassa irti olevaa, irtonaista, irrallista, irrotettavaa. Nykyaineistossa *irto-* esiintyy sanoissa *irtokynsi* ja *irtopuuteri* ja varhemmassa aineistossa sanassa *irtoripset*. *Mikro-* esiintyy (kreikkalaisperäisten) yhdyssanojen alkuosana, jolloin se tarkoittaa miljoonasosaa ko. yksikköä tai pientä, pikkuista (PS). Nykyaineistossa *mikro-* esiintyy sanoissa *mikrogeeli* ja *mikrokide*, joissa se tarkoittaa pientä. *Pika-* tarkoittaa tavallisesti (erityisen) nopeasti liikkuvaa, toimivaa, suoritettavaa tms. (NS). Se esiintyy nykyaineiston sanoissa *pikakaunistaja* ja *pikakiinteyttäjä*.

3.5. Sanaliitot

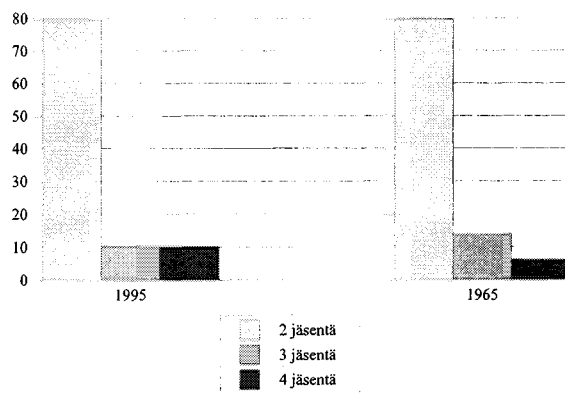
Sanaliitto on kahden tai useamman itsenäisen, erilleen kirjoitettavan sanan kokonaisuus. Sen osat voivat olla yhdistämättömiä sanoja tai yhdyssanoja. Yhdyssanojen tapaan sanaliiton tärkein osa on perusosa, joka on sen viimeinen sana. Muut osat ovat perusosan määritteitä. (Haarala 1981: 17.)

Yhdyssanan ja sanaliiton välinen raja on horjuva. Käytännössä se määräytyy sen mukaan, miten kiinteäksi osien välinen yhteys tajutaan: mitä kiinteämpi yhteys on, sitä todennäköisemmin päädytään yhdyssanaan. Kiinteyttä lisää se, että kokonaisuuden merkitys eroaa osien yhteenlasketusta merkityksestä (*tuoremehu - tuore mehu*) tai että kokonaisuus on luonteeltaan termimäinen (*samojedinpystykorva - samojedin pystykorva*). (Häkkinen 1990: 146—147.) Sanaliitot ovat usein rooliltaan selittäviä, vähemmän terminomaisia kuin yhdyssanat.

Aineistoa kootessani olen tulkinut sanaliitoiksi käsitteelliset kokonaisuudet, jotka määrittävät tietyn tarkoitteen. Olen pyrkinyt jättämään tutkimukseni ulkopuolelle satunnaiset määritteen ja pääsanan kokonaisuudet. Rajauksen jälkeen sanaliittojen osuus on nykyaineistossa 17,2 % (58 ilmausta) ja varhemmassa aineistossa 28,7 % (64 ilmausta). Aineistoni osoittavat, että sanaliittojen määrä on kauneudenhoitosanastossa vähentynyt. Nykyään tarkoitteille pyritään keksimään tiiviimpi ja tarkempi nimitys kuin sanaliitto.

Sekä nykyaineiston että varhemman aineiston sanaliitot sisältävät kahdesta neljään jäsentä. Sanaliittojen jäsenten lukumäärän mukaan luokiteltuina aineistojeni sanaliitot jakautuvat kuvion 5 mukaisesti.

Kuvio 5. Vuosien 1995 ja 1965 Kauneus ja terveys -lehtien kauneudenhoitosanaston sanaliittojen jakautuminen sanaliittojen jäsenten lukumäärän mukaan.

Aineistojeni välillä ei ole sanaliittojen jäsenten määrässä suurta eroa. Suurin osa molempi-

en aineistojen sanaliitoista on kaksijäsenisiä. Nelijäseniset sanaliitot ovat molemmissa aineistoissa harvinaisia. Lyhimmät sanaliitot ovat käytetyimpiä, sillä ne ovat pitempiä sanaliittoja termimäisempiä ja vakiintuneempia. Moniosaiset termit tiivistyvät yhä lyhemmiksi ja selvemmiksi termeiksi.

Aineistojeni sanaliitoista on noin kaksi kolmasosaa substantiiveja ja yksi kolmasosa verbejä. Verbeiksi olen luokitellut kauneudenhoitotermit, jotka muodostuvat verbistä ja verbin ilmaiseman toiminnan kohteesta, esimerkiksi *puhdistaa iho*. Pelkkä verbi *puhdistaa* ei ole kauneudenhoitotermi, mutta sanaliitto *puhdistaa iho* on.

Aineistojeni sanaliittojen alkuosa on tavallisimmin substantiivi. Nykyaineiston sanaliitoista on substantiivialkuisia 89,6 % (52 ilmausta) ja varhemman aineiston sanaliitoista 79,7 % (51 ilmausta). Adjektiivialkuisia nykyaineiston sanaliitoista on 5,2 % (ilmaukset *mikroskooppiset kiteet*, *Liquid Eyeliner* ja *Liquid Eyeliner -rajausväri*) ja varhemman aineiston sanaliitoista 18,7 % (12 ilmausta). Varhemman aineiston sanaliittojen adjektiivimääritteistä on *-inen*-johtimella muodostettuja adjektiiveja kuusi (esimerkiksi *biologinen voide*), vieraskielisessä asussa olevia adjektiiveja yksi (*'Quick-dry' aerosoli*) ja adjektiivin tehtävässä olevia partisiippeja viisi (aktiivin I partisiippi ilmauksessa *bakteereja tuhoava aine* ja passiivin II partisiippi ilmauksissa *puhdistettu vesi*, *tislattu vesi*, *yhdistetty aurinko- ja värivoide*, *yhdistetty väri- ja aurinkovoide*). Loput molempien aineistojen sanaliitoista alkavat suhdesanalla *after* 'jäljessä, jälkeen' (nykyaineistossa ilmaukset *After Shave*, *After Sun -emulsio*, *After Sun Lotion* ja varhemmassa aineistossa ilmaus *after shave-tuotteet*).

Suurin osa molempien aineistojeni sanaliittojen alkuosista on nominatiivimuotoisia: nykyaineistossa nominatiivialkuisia sanaliittoja on 56,9 % (33 ilmausta) ja varhemmassa aineistossa 59,4 % (38 ilmausta). Genetiivialkuisia sanaliittoja nykyaineistossa on 43,1 % (17 ilmausta) ja varhemmassa aineistossa 40,6 % (26 ilmausta). Nominatiivimäärite ja genetiivimäärite ilmaisevat sanaliittojen osana samanlaisia asioita kuin yhdyssanojen osana (ks. luvut 3.4.1.1. Määriteosana nominatiivi ja 3.4.1.2. Määriteosana genetiivi). Ainoa ero on se, että genetiivimääritteellä ilmaistaan sanaliittojen osana kohteen sekä osan

ja kokonaisuuden suhteen lisäksi myös ainesosaa (esimerkiksi *kalsiumin ja B5-vitamiinin yhdiste*).

Sanaliittojen ryhmässä tapahtuu jatkuvasti muutoksia. Uuden tarkoitteen ensimmäinen nimitys koostuu usein sanaliitosta, joka hiljalleen termiyytyy ja vakiintuu. Aineistojeni välillä sanaliittojen termiytyminen ja vakiintuminen näkyvät siten, että varhemmassa aineistossa on enemmän tiivistymättömiä ja vakiintumattomia ilmauksia kuin nykyaineistossa. Esimerkiksi nykyaineiston sanoja *meikki* ja *silmämeikki* vastaavat varhemmassa aineistossa sanat *meikki* ~ *make-up* ~ *make up* ja *silmämeikki* ~ *silmä-make up* ~ *silmä make up* ~ *silmien make up*. Sanojen *meikki* ja *silmämeikki* kehitysvaiheet kuvaavat sitaattilainan suomalaistumista, tiivistymistä termiksi ja vakiintumista. Samoja kehitysvaiheita noudattaen ovat kehittyneet varhemmassa aineistossa esiintyvät ilmaukset *make up-voide* ja *ranta make up* yhdyssanoiksi *meikkivoide* ja *rantameikki*.

Samoin kuin sitaattilainat, myös fraasit termiyytyvät ja vakiintuvat. Esimerkiksi nykyaineistossa esiintyvää käsitettä *geelimeikki* on todennäköisesti edeltänyt kuvaus *geelimäinen meikki*. Usein termin vakiintuminen tapahtuu hitaasti, jolloin samasta ilmauksesta on käytössä samaan aikaan sekä fraasi että siitä tiivistynyt termi. Tällaisia ilmauksia ovat nykyaineistossa esiintyvä ilmaus *mikroskooppiset kiteet* ~ *mikrokiteet* ja varhemmassa aineistossa esiintyvä ilmaus *hydrofiilinen öljy* ~ *hydrofiili-öljy* ~ *hydrofiiliöljy*.

Myös vakiintuneet tai vakiintumassa olevat termit voivat tiivistyä yhä selvemmiiksi termeiksi. Esimerkiksi varhemmassa aineistossa esiintyvät termit *kynsilakan poistoaine* ja *acne-ihon hoito* ovat nykyaineistossa jo tiiviimmässä muodossaan *kynsilakanpoistoaine* ja *aknehoito*. Sana *silmämeikinpoistoaine* esiintyy varhemmassa aineistossa vielä sekä sanaliittona (*silmämeikin poistoaine*) että yhdyssanana (*silmämeikinpoistoaine*), mutta nykyaineistossa se esiintyy vain yhdyssanana. Toimen ja sen kohteen muodostamien termien kirjoitustavan vakiintuminen on vielä kesken, sillä molemmissa aineistoissa esiintyy esimerkiksi sanapari *ihon hoito* ~ *ihonhoito*. Eri kohteen kanssa sama toimen nimi kirjoitetaan usein eri tavalla. Esimerkiksi vuoden 1995 Kauneus ja terveys -lehdessä on

kirjoitettu *huultenkuorinta* yhdyssanaksi mutta *ihon kuorinta* sanaliitoksi. Samoin vuoden 1965 Kauneus ja terveys -lehdessä on ilmaukset *jalkojenhoito*, *kasvojenhoito* ja *käsienhoito* kirjoitettu yhdyssanoiksi mutta *kynsien hoito* sanaliitoksi. Terho Itkosen (1991: 28) mukaan genetiivimuotoinen substantiivi ja sitä seuraava nominatiivimuotoinen substantiivi kirjoitetaan yhdyssanaksi, jos ilmaus on terminmuotoinen ja se viittaa pikemminkin lajiin kuin määräyksilöön.

Ilmausten termiytymisestä huolimatta kauneudenhoitosanastossa tulee aina olemaan sanaliittoja. Tyypillisimpiä sanaliittoja ovat sellaiset tuotteiden nimet, joissa ilmaistaan tuote sekä kohde, johon tuotetta käytetään. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi nykyaineiston ilmaukset *jalkasienen taltuttaja*, *kynsilakan pikakuivattaja* ja *kynsinauhojen pehmittäjä* sekä varhemman aineiston ilmaukset *kynsien kosteusvoide*, *kynsinauhojen hierontavoide* ja *kynsinauhojen hoitovoide*. Samantyyppisiä sanaliittoja ovat toimen ja sen kohteen muodostamat termit, esimerkiksi *kynsien hoito* ja *hoitaa kynsiä*. Näin pitkät ilmaukset ovat kömpelöitä käyttää, joten usein niiden ohella on käytössä myös tiiviimpi ilmaus. Esimerkiksi *käsien* ja *kynsien hoito* voidaan ilmaista lyhyesti lainasanalla *manikyyri* ('käsien, varsinkin kynsien hoito'; NS).

Kauneudenhoitosanastossa tulee aina olemaan myös sanaliittomuotoisia sitaattilainoja. Sitaattilaina kirjoitetaan täysin lainanantajakielen mukaisesti, joten lainan rakenne riippuu lainanantajakielen sanamuodostusmorfologiasta. Englanninkieliset sitaattilainat ovat useimmiten sanaliittoja, kuten nykyaineistossa esiintyvät ilmaukset *After Shave*, *After Sun Lotion*, *Deodorant Stick* ja *Liquid Eyeliner*. Myös ranskankieliset ilmaukset koostuvat tavallisesti monesta sanasta, kuten nykyaineistossa esiintyvä *Eau de Toilette* ja varhemmassa aineistossa esiintyvä *eau de cologne*. Usein sitaattilainaan lisätään vielä suomenkielinen selitysoosa, kuten nykyaineiston ilmauksissa *Nany® uute*, *Repair Complex -niminen yhdiste* ~ *Repair Complex-yhdiste*, jolloin tuloksena on pitkä sanaliitto. Koska englantia on nykyään tärkein lainanantajakielemme (ks. luku 4.3. Nuoret lainasanat kauneudenhoidon kielessä), tulee sanaliittomuotoisten sitaattilainojen määrä kauneudenhoitosanastossamme entisestään lisääntymään.

4. YLEISKIELI — KAUNEUDENHOIDON KIELI

Yleiskieli ja kauneudenhoidon kieli limittyvät toisiinsa, sillä niissä esiintyy samoja sanoja ja ilmauksia. Keskeiset vanhat omaperäiset sanat ja vanhat lainasanat ovat siirtyneet yleiskielestä myös kauneudenhoidon käyttöön. Joidenkin vanhojen yleissanojen merkitys on kauneudenhoidon kielessä kuitenkin eri kuin yleiskielessä vieraiden kielten vaikutuksesta. Yleiskielen aineksista on kauneudenhoitosanastoon saatu ilmauksia myös siten, että ilmaus on syntynyt vasta vieraan esikuvan vaikutuksesta eikä ole ollut kielessämme ennen sitä. Vanhojen sanojen lisäksi kauneudenhoidon kieleen tarvitaan jatkuvasti myös uusia sanoja, joita saadaan pääasiassa lainaamalla muista kielistä. Nuoret lainasanat lainautuvat kauneudenhoidon kieleen joko suoraan lainanantajakielestä tai yleiskielemme välittämänä. Tarkastelen aineistoissani olevia vanhoja yleissanoja, käänöslainoja ja nuoria lainasanoja omina ryhminään.

4.1. Vanhat yleissanat kauneudenhoidon kielessä

Kauneudenhoidon kieleen on lainautunut yleiskielen keskeiset sanat. Nämä keskeiset yleissanat ovat vanhoja omaperäisiä sanoja ja vanhoja lainasanoja. Vanhoja omaperäisiä ja lainattuja sanoja kauneudenhoitosanastossa esiintyy perussanoina, johdosten kantasanoina, yhdyssanojen ja sanaliittojen osina. Vanhojen yleissanojen osuus on varhemmassa aineistossa suurempi kuin nykyaineistossa, joten nykyään näyttäisi olevan suurempi tarve lainata kauneudenhoitosanastoon nuoria lainasanoja kuin ennen.

Vanhimmat yleiskielestä kauneudenhoidon kieleen lainautuneet omaperäiset sanat ovat niin vanhoja, että ne ovat olleet kielessämme koko sen ajan, jonka osalta kielen historiaa voidaan tutkia. Yleiskielestä kauneudenhoidon kieleen on lainautunut myös uudempia omaperäisiä sanoja, joita on saatu kieleemme omaperäisen sanaston pohjalta spontaanin kehityksen ja tieteellisen kehittelyn tuloksena (ks. Häkkinen 1985: 23—25). Eniten yleiskielessäkin esiintyviä omaperäisiä sanoja kauneudenhoitosanastossa on kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen ryhmässä. Nykyaineistossa taajimpaan käytetyt omaperäisistä

sanoista muodostetut kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen nimet ovat *hoittaa ihoa* (17 esiintymää) ~ *ihon hoito* (14), *kosteuttaa iho* (16) ~ *ihon kosteutus* (5), *suojata iho* (14) ~ *ihon suojaaminen* (5) ~ *ihon suojus* (7) ja varhemmassa aineistossa *hoittaa ihoa* (14) ~ *ihon hoito* (17), *puhdistaa iho* (20) ~ *ihon puhdistaminen* (7) ~ *ihon puhdistus* (25), *suojata iho* (12) ~ *ihon suojaaminen* (5). Kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen niminä omaperäiset sanat ovat säilyneet hyvin, mutta niiden merkitys saattaa olla kauneudenhoitosanastossa eri kuin niiden alkuperäinen merkitys on ollut. Usein vanhoja omaperäisiä sanoja käytetään kuvaamaan kauneudenhoitotoimia ja -hoitoja vieraiden kielten mallien mukaisesti, jolloin omaperäiset sanat ovat kauneudenhoitosanastossa merkityslainoja (ks. luku 4.2. Käännöslainat kauneudenhoidon kielessä).

Vanhimmat yleiskielestä kauneudenhoidon kieleen lainautuneet lainasanat ovat indoeurooppalaisia ja balttilaisia lainoja (laajemmin ks. esim. Häkkinen 1990: 232, 237, 242—244). Vanhoja indoeurooppalaisia lainoja ovat muun muassa sanat *vesi* (SKES) ja *suola* (SKES). Nämä sanat esiintyvät aineistoissani vain yhdyssanojen osina, esimerkiksi sanoissa *kasvovesi*, *jalkakylpysuola* ja *suolavesi*. Vanhoja balttilaisia lainoja ovat muun muassa sanat *harja* (SSA), *karva* (SSA) ja *vaha* (SKES). *Harja* ja *karva* esiintyvät aineistoissani vain yhdyssanojen osina, esimerkiksi sanoissa *hohkakiviharja*, *ripsiharja*, *karvanpoistoaine*, *kulmakarvageeli* ja *kulmakarvakynä*. *Vaha* esiintyy perussanana varhemmassa aineistossa. Yhdyssanojen osana se esiintyy aineistojeni sanoissa *kylmävaha*, *mehiläisvaha* ja *vahakäsittely*.

Yleiskielestä kauneudenhoidon kieleen lainautuneiden vanhojen lainasanojen joukossa on myös germaanisista ja kantaskandinaavisista lainoja (laajemmin ks. esim. Häkkinen 1990: 229—230, 245—247). Aineistoissani esiintyviä vanhoja germaanisista lainoja ovat muun muassa sanat *parta*, *peittää*, *pestä* ja *saippua* (SSA) sekä *kauneus*. Sana *parta* esiintyy molemmissa aineistossa parranajotuotteiden nimissä ja teonnimessä *parranajo* sekä nykyaineistossa lisäksi parranajovälineiden nimissä, esimerkiksi sanassa *parranajokone*. Verbit *peittää* ja *pestä* ja niiden johdokset *peite* ja *pesu* esiintyvät aineistoissani muun muassa ilmauksissa *peittää ihon (väri)virheet*, *pestä iho*, *peitepuikko* ja *ihon pesu*. Sana

saippua esiintyy molemmissa aineistoissa itsenäisenä sanana ja varhemmassa aineistossa lisäksi yhdyssanoissa *erikoissaippua*, *lääkesaippua*, *vauvasaippua* ja *saippuapesu*. Myös sana *kauneus* voidaan luokitella vanhaksi germaaniseksi lainasanaksi, sillä se on johdos vanhasta germaanisesta lainasanasta *kaunis* (SSA). *Kauneus* esiintyy aineistoissani yhdyssanojen osana, esimerkiksi sanoissa *kauneushoitola*, *kauneussalonki*, *kauneusemulsio* ja *kauneusvoide*.

Kantaskandinaavinen laina on aineistoissani esiintyvä sana *aine* (SSA). Se on osana molemmissa aineistoissa 13 erilaisessa yhdyssanassa ja sanaliitossa. Tavallisimmin se on osana erilaisten poistoaineiden nimissä, esimerkiksi sanassa *silmämeikinpoistoaine* (varhemmassa aineistossa myös muodossa *silmämeikin poistoaine*). Nykyaineistossa on *aine*-sanan lisäksi kantaskandinaavinen lainasana *kampa* (SSA). Se esiintyy yhdyssanassa *ripsikampa*.

Yleiskielen sanojen osuudet vaihtelevat kauneudenhoitosanaston eri aihepiireissä. Eniten yleiskielen sanoja on molemmissa aineistoissa kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen nimissä sekä kauneudenhoitovälineiden nimissä. Vanhojen toimien ja välineiden nimien merkitys on laajentunut kuvaamaan kauneudenhoitotoimia ja -välineitä. Aikaisemmin erilaisiin materiaaleihin kohdistuneet toimet kohdistuvat nyt myös ihmiskehoon. Esimerkiksi ennen on puhdistettu ja suojattu etenkin käyttötavaroita, nyt *puhdistetaan* ja *suojetaan* tavaroiden lisäksi myös *iho*a. Vanhoista työvälineiden ynnä muiden välineiden malleista on kehitelty kauneudenhoitoon sopivia välineitä ja välineen vanha nimi on siirtynyt kuvaamaan myös kauneudenhoitovälinettä. Yleiskielestä lainattuja kauneudenhoitovälineiden nimiä ovat muun muassa aineistoissani esiintyvät sanat *sieni* ja *sivellin*. Kauneudenhoitosanastossa *sieni* tarkoittaa kauneudenhoitoaineiden ja meikkiaineiden levittämiseen käytettävää *sientä*, niin kutsuttua *kasvosientä* tai *meikkisientä*. *Sivellintä* kauneudenhoidossa käytetään huulipunaa ynnä muiden meikkiaineiden levittämiseen ja silmien ja huulien rajaamiseen. Kauneudenhoitosanastossa *sivellin* voi siis tarkoittaa esimerkiksi *huulipunasisivellintä*, *kulmakarvasivellintä* tai *rajaussivellintä*.

Kolmanneksi eniten yleiskielen sanoja on molemmissa aineistoissa kauneudenhoitotuotteiden nimissä. Aineistojeni mukaan nykyään on käytössä enemmän yleiskieleen pohjautuvia kauneudenhoitotuotteiden nimiä kuin vuonna 1965. Yksi syy tähän on se, että joillekin tuotteille, joita vielä vuonna 1965 kutsuttiin vieraskielisillä nimillä, on nykypäivään mennessä ehditty vakiinnuttaa suomalainen nimitys. Näin on käynyt esimerkiksi varheman aineiston sanoille *acne-stick* ja *finni-stick*, joita nykyään tavallisesti kutsutaan vain *peitepuikoiksi*. Yleiskieleenkin kuuluvia kauneudenhoitotuotteiden nimiä käytetään etenkin sellaisista tuotteista, jotka ovat nykyään hyvin arkipäiväisiä, esimerkiksi molemmissa aineistoissa esiintyvät tuotteiden nimet *huulirasva*, *käsivoide* ja *perusvoide*. Näiden tuotteiden käyttäjäryhmä on suuri ja siten hyvin heterogeeninen. Omaperäinen nimi on turvallinen, sillä se ei johda kuluttajaa harhaan. Toisaalta arkipäiväisellekin tuotteelle pyritään luomaan hienostunut leima vieraskielisillä nimillä ja nimenosilla. Esimerkiksi yleiskielen *voide*-sana korvataan usein sanoilla *balsami* (< ruots. *balsam* << lat. *balsamum*; SSA), *emulsio* (ruots., engl. *emulsion*, saks. *Emulsion*) ja *geeli* (engl. *gel*); näistä sanoista vain *emulsio* esiintyy varhemmassa aineistossa.

Varhemmassa aineistossa yleiskielen sanojen osuutta kauneudenhoitotuotteiden nimissä lisää se, että 1960-luvulla käytettiin vielä ruoka-aineita ja muita kotitalouden aineita kauneudenhoitotuotteina. Esimerkiksi iho puhdistettiin *mantelijauheella* ja silmät *tislatulla vedellä* tai *suolavedellä*. Silmien ja silmänympärysihon kauneudenhoitoon suositeltiin myös *teetä* ja *appelsiini-* ja *sitruunamehua*. Vuoden 1995 Kauneus ja terveys -lehdessä ei neuvota enää käyttämään ruoka-aineita tai muita kotitalouden aineita kauneudenhoitoina.

Neljänneksi eniten yleiskielen sanoja on kauneudenhoitotuotteiden sisältämien aineiden nimissä. Näiden sanojen osuus on nykyaineistossa vähäisempi kuin varhemmassa aineistossa. Kauneudenhoitotuotteiden sisältämien aineiden nimet lainataan nykyään mieluummin lääketieteen ja kemia alan sanastosta kuin yleiskielestä. Tuotteiden myyvyyden lisäämiseksi nykyaikaisessa mainoksessa luetellaan yksityiskohtaisesti tuotteen sisältämät tehoaineet, mutta niiden vaikutukset kerrotaan hyvin ylimalkaisesti. Tyypillinen 1990-

luvun kosmetiikkamainos on esimerkiksi seuraavanlainen: *Lysmina Aloe Liposome Complex [-ihonhoitolinja] elvyttää ja vahvistaa ihon kosteustasapainoa. Liposomit, fytoosterolit, retinol, Aloe Vera, A- ja E-vitamiinit suojaavat ihoa ennenaikaisilta juonteilta. Solutoiminta aktivoituu, iho rentoutuu ja uudistuu.* (K&T 1/1995: 58.) Vuoden 1965 mainoksissa ei vielä ole tällaista vaikuttaja-aineiden luetteloa.

4.2. Käännöslainat kauneudenhoidon kielessä

Käännöslainat ovat sellaisia sanoja ja sanontatapoja, jotka on muodostettu jäljittelemällä vieraan kielen ilmausta. Vieraan kielen mukainen merkitys on siirretty sellaisenaan oman kielen ilmaukseen, joko varta vasten seipitettyyn tai ennestään muun merkityksisenä olemassa olleeseen. Leksikaalisissa eli sanastollisissa käännöslainoissa on yleensä erotettu varsinaiset käännöslainat ja merkityslainat. Varsinaisia käännöslainoja ovat sellaiset tapaukset, joissa koko äännös on syntynyt vasta vieraan esikuvan vaikutuksesta eikä siis ole kielessä ollut olemassa sitä ennen. Merkityslaina on sellainen sana, joka on ollut kielessä olemassa jo ennen kuin sille vieraiden mallien mukaan annettiin nykyinen merkityksensä. (Hakulinen 1969: 13.) Uusi merkitys on voinut laajentaa alkuperäistä merkitystä tai syrjäyttää osittain tai kokonaan alkuperäisen merkityksen (Häkkinen 1990: 273).

Sanojen luokittelu omapohjaisiksi tai kääntämällä muodostetuiksi ei ole helppoa. Sanojen ulkoasusta ei voi päätellä niiden omapohjaista tai vierasta alkuperää. Vieraan kielen vaikutus paljastuu vasta silloin, kun sanoja verrataan mahdollisiin vaikutteita antaneisiin kieliin. Usein on myös vaikea päätellä, mikä kieli on ollut käännöslainan mallina, sillä sanan vastine voi löytyä useasta eri kielestä. Kun uusi keksintö kulkeutuu maasta toiseen, myös sen nimi kulkee mukana. Siksi on yleistä, että sama sana käännetään moniin kieliin samanaikaisesti. (Nuutinen 1989: 111, 124.) Tällä tavalla suomen kieleen on saatu paljon kauneudenhoitosanoja. Aineistojeni käännöslainoille löytyy vastine yleensä ruotsin, saksan ja englannin kielistä. Englantilaiset käännöslainat on vaikeampi havaita kuin ruotsalaiset ja saksalaiset, sillä sanamuodostusmorfologiaa koskevien kielikohtaisten

erojen vuoksi englanninkieliset ilmaukset ovat usein sanaliittoja, jotka saksassa, ruotsissa ja suomessa on korvattu yhdyssanoilla. (Häkkinen 1990: 271.)

Vieraan kielen mallin mukaan voidaan muodostaa johdoksia ja yhdyssanoja (Häkkinen 1990: 269—270). Kummassakaan aineistossani ei ole yhtään johdosta, jonka voisin kiistatta osoittaa käännökseksi, mutta aineistoissani on lukuisia yhdyssanoja, jotka ovat selvästi käntämällä muodostettuja. En pyri tässä yhteydessä kuitenkaan esittelemään systemaattisesti kaikkia aineistojeni käännöslainoja, vaan luomaan katsauksen, mihin aihepiireihin on ollut tarve käntää sanastoa vieraista kielistä.

Eniten varsinaisia käännöslainoja on molemmissa aineistoissa kauneudenhoitotuotteiden nimissä. Selviä käännöksiä ovat esimerkiksi molemmissa aineistoissa esiintyvät sanat *aluslakka* (ruots. *underlack*, saks. *Unterlack*), *aurinkovoide* (ruots. *solkräm* ~ *-creme* [huom. ruots. *kräm* ~ *creme* 'voide'], saks. *Zonnecreme*, engl. *sun cream*), *kasvovesi* (ruots. *ansiktsvatten*), *kosteusemulsio* (ruots. *fuktightsemulsion*), *kosteusvoide* (ruots. *fuktightskräm* ~ *-creme*), *käsivoide* (ruots. *handkräm* ~ *-creme*, saks. *Handcreme*, engl. *hand cream*), *peitepuikko* (engl. *cover stick*), *puhdistusemulsio* (ruots. *rengöringsemulsion*, saks. *Reinigungsemulsion*, engl. *cleansing emulsion*), *puhdistusmaito* (ruots. *rengöringsmjölk*, saks. *Reinigungs melk*, engl. *cleansing milk*), *puhdistusvoide* (ruots. *rengöringskräm* ~ *-creme*, saks. *Reinigungscreme*, engl. *cleansing cream*), *päivävoide* (ruots. *dagkräm* ~ *-creme*, saks. *Dagcreme*, engl. *day cream*), *päällyslakka* (ruots. *överlack*, saks. *Überlack*) ja *yövoide* (ruots. *nattkräm* ~ *-creme*, saks. *Nachtcreme*, engl. *night cream*).

Varsinaisia käännöslainoja ovat myös vain varhemmassa aineistossa esiintyvät tuotteiden nimet *alusvoide* (ruots. *underkräm* ~ *-creme*, saks. *Untercreme*, engl. *undercream*), *hajuvesi* (ruots. *luktvatten*), *kasvonaamio* (ruots. *ansiktsmask*) ja *ruusuvesi* (ruots. *rosenvatten*) sekä vain nykyaineistossa esiintyvät tuotteiden nimet *jalkavoide* (ruots. *fofkräm* ~ *-creme*, saks. *Fußcreme*, engl. *foot cream*), *kasvovoide* (ruots. *ansiktskräm* ~ *-creme*), *kuorintavoide* (ruots. *peelingkräm* ~ *-creme*), *peitevoide* (engl. *cover cream*), *suihkugeeli* (ruots. *duschgele*, saks. *Duschgel*, engl. *shower gel*), *vartalovoide* (ruots. *kroppskrä*m ~ -

creme, saks. *Körpercreme*, engl. *bodycream*), *vitamiinivoide* (ruots. *vitaminkräm ~ -creme*, engl. *vitamin cream*) ja *värivoide* (ruots. *färgkräm ~ -creme*).

Tuotteiden sisältämien aineiden nimissä ei ole paljon varsinaisia käännöslainoja, sillä nämä sanat lainataan yleensä suorina lainoina ja mukautetaan tarpeen mukaan kieleemme sopiviksi. Aineistoissani on kuitenkin joitakin yleiskielen aineksista muodostettuja tuotteiden sisältämien aineiden nimiä, joita on syytä epäillä käännöslainoiksi. Ruotsin kielestä käännettyjä aineiden nimiä lienevät muun muassa sanat *piparminttuöljy* (ruots. *pepparmintolja*; ks. SSA *piparminttu*) ja *ruusuöljy* (ruots. *rosenolja*). Oletettavasti käännöslainoja ovat myös nykyaineistossa esiintyvät sanat *aurinkosuoja*, *UV-aurinkosuoja*, *UV-suoja* ja *UV-suodatin*. Näissä lienee mallina englannin ilmaukset *sun filter*, *UV sun filter* ja *UV filter* sekä ruotsin vastaavat ilmaukset *sol filter*, *UV sol filter* ja *UV filter*. On yllättävää, että varhemmassa aineistossa ei ole ollenkaan tällaisia tuotteen auringolta suojaavista vaikutuksista kertovia ilmauksia. Syynä tähän lienee se, että 1960-luvulla ei vielä tiedetty auringonoton vaaroista eikä otsonikerroksen ohenemisesta; tuolloin jopa pidettiin ihotautilääkärinä ihanneammattina, koska hänen potilaansa eivät kuole sairauksiinsa mutta eivät myöskään parane niistä.

Kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen nimissä merkityslainat ovat yleisempiä kuin varsinaiset käännöslainat. Toimien ja hoitojen niminä käytetään yleiskielestä lainattuja vanhoja omaperäisiä sanoja tai vanhoja lainasanoja, joiden alkuperäinen merkitys on laajentunut kuvaamaan kauneudenhoitotoimia ja -hoitoja. Esimerkiksi yleiskielen verbiä *kuoria* käytetään englannin *peel*-sanalla mallin mukaan merkityksessä ihosolukon poistaminen (Häkkinen 1990: 272). Samoin saksasta ruotsin kautta suomen yleiskieleen tulleen verbin *maalata* (SSA) alkuperäismerkitys 'maalata, kuvata' on laajentunut, sillä sitä käytetään kauneudenhoidossa merkityksessä 'ehostaa'. Sanaa on ruvettu todennäköisesti käyttämään jo vuosikymmeniä sitten, kun meikkaamiseen kuului lähinnä vain näkyvä huulien ja kynsien "maalaaminen". Nykyään *maalata*-verbillä on kauneudenhoitosanastossa halventava, pejoratiivinen sivumerkitys, sillä sen merkitys on lähinnä 'meikata liian voimakkaavärisillä meikkiaineilla', toisin sanoen 'meikata liian näkyvästi'.

Sanojen *vaha*, *vahata* ja *vahaus* merkitys on kauneenhoidossa eri kuin yleiskielessämme. Perinnäisesti *vahalla* on tarkoitettu mehiläisen eritettä, kiillotusainetta, vaksia, vaikkua, vaahtoa järven tai meren rannassa sekä hienoa lastua (SKES). Verbillä *vahata* on puolestaan ollut perinnäisesti merkitys 'kiillottaa, käsitellä vahalla' (SKES). Kauneenhoidossa *vaha* tarkoittaa karvanpoistoainetta ja *vahaus* karvojen poistoa karvanpoistoaineella. Näiden sanojen käyttö kauneenhoidossa voi perustua ruotsin kielen malliin (vrt. ruots. *hårborttagningsmedel* 'karvanpoistoaine', *hårborttagningsvax* 'karvanpoistovaha') tai se voi olla kieleemme sisäistä merkityksen muutosta.

Eri kehonosiin kohdistuvien yleiskielisten hoitojen nimet (esim. *ihonhoito*, *jalkahoito*), kauneenhoidajien ammattinimikkeet (esim. *jalkojenhoitaja*) sekä sellaiset kauneenhoidovälineiden nimet, jotka ilmaisevat, mihin kehonosaan kyseistä välinettä käytetään (esim. *kasvosieni*), voivat olla omaperäisiä tai niiden malli on voitu lainata ruotsin kielestä, sillä ruotsin kielessä on aivan samanmallisia yhdyssanoja kuin suomessa (esim. ruots. *hudvård* 'ihonhoito', *fotvård* 'jalkahoito', *fotvårdare* 'jalkojenhoitaja', *ansiktssvamp* 'kasvosieni'). Tällaisissa sanoissa, joissa oma ja vierasvaikutteinen sananmuodostus lankeavat yhteen, käännöslainan käsite hämärtyy. Periaatteessa on yhdentekevää, onko vastaavanmallinen nimitys ollut olemassa toisessa kielessä ennen suomenkielisen sanan syntyä, koska nämä sanat olisivat sekä omalähtöisinä että vieraslähtöisinä samanasuisia (ks. Vesikansa 1989: 125). Usein tällaisen yleiskielisen nimen rinnalla on käytössä selvästi vieraslähtöinen nimi, esimerkiksi *jalkahoitoa* kutsutaan suomessa myös nimellä *pedikyyri* (vrt. ruots. *pedikyr*, saks. *Pediküre*, engl. *pedicure* 'jalkojenhoito') ja *käsien hoitoa* nimellä *manikyyri* (vrt. ruots. *manikyr*, saks. *Maniküre*, engl. *manicure* 'kynsienhoito').

Kauneenhoidosananastossa on myös sellaisia merkityslainoja, joiden merkityksenmuutos on tapahtunut jo yleiskielessämme ja sanat on lainattu kauneenhoidon kieleen uudessa merkityksessään. Esimerkiksi omaperäinen sana *kide* on alunperin tarkoittanut suomen kielessä 'jäähiukkasta' (SKES), mutta ruotsin *kristall*-sanana vaikutuksesta sen merkitys on laajentunut (Hakulinen 1969: 14). Nykyään *kiteitä* löytyy kauneenhoidotuotteistakin,

sillä muun muassa uusimmat Revlonin *irtopuuterit* sisältävät *mikroskooppisia kiteitä* eli *mikrokiteitä* (K & T 1/1995: 10). Samoin sana *kone* on ollut kielessämme jo kauan ennen kuin sille on vieraiden esikuvien (mm. ruots. *maskin*, saks. *Maschine*, lat. *maschona*) mukaan annettu nykyinen merkityksensä (Hakulinen 1969: 13). *Kone*-sana esiintyy nykyaineistossani yhdyssanoissa *sähkökone*, *parranajokone* ja *sähköparranajokone*.

Aineistojeni perusteella käännöslainoihin on turvauduttu kaikissa kauneudenhoidon aihepiireissä. Koska käännöslainojen luetteloa ei saa täydelliseksi, on mahdotonta vertailla käännöslainojen osuutta aineistoissani. Arvelen kuitenkin käännöslainojen osuuden olevan suurempi nykyaineistossa kuin varhemmassa aineistossa. Nykyään kosmetiikka-alan tutkimus ja uudistukset ovat kansainvälisiä, joten sanastokin rakentuu yhteiseltä pohjalta.

4.3. Nuoret lainasanat kauneudenhoidon kielessä

Lainaaminen on merkittävä keino saada kieleen uutta sanastoa. Perussanakirjan uudis sanoissa on noin joka neljännessä ainakin osa vierasta alkuperää (Haarala—Nissinen 1994: 24). Sajavaaran (1989: 64) mukaan suomen yleiskielessä on vieraslähtöisiä sanoja noin viidennes, ja erikoiskielissä niiden osuus on vieläkin suurempi. Kauneudenhoitosanasto kuuluu kauneudenhoitoalan erikoiskieleen (ks. 1.1. Tutkimusaineistosta ja kauneudenhoitosanaston rajausperiaatteista), ja siinä onkin lainasanojen osuus suurempi kuin suomen yleiskielessä. Vuoden 1995 aineiston sanoista lainasanoja on 28,2 % ja vuoden 1965 aineiston sanoista 25,8 %. Nykyään on hieman suurempi tarve lainata kauneudenhoitosanoja kuin ennen. Uusia lainasanoja kulkeutuu kauneudenhoidon kieleen suoraan lainanantajakielestä tai yleiskielemme kautta.

Kielestä toiseen lainautuvat helpoiten esineitä ja käsitteitä tarkoittavat substantiivit. Lainat ovat usein tarpeellisia uusien käsitteiden nimiä, ja tavallisesti sana kulkeutuukin suoraan käsitteen mukana. (Sajavaara 1989: 65, 69.) Tällä tavalla lainautuvat myös kauneudenhoitosanat, sillä kun uudet kosmetiikka-alan keksinnöt kulkeutuvat Suomeen, niiden nimitykset seuraavat mukana. Sanoja lainataan arvossa pidetystä kielestä ja kulttuurista myös

muodin, sosiaalisen arvostuksen ja huomion herättämisen vuoksi (Sajavaara 1989: 70). Kauneudenhoitosanastoon on lainattu muodikkaita, arvostusta ja huomiota herättäviä sanoja erityisesti kauneudenhoidon ammattinimikkeisiin, tuotteiden nimiin ja tuotteiden sisältämien aineiden nimiin.

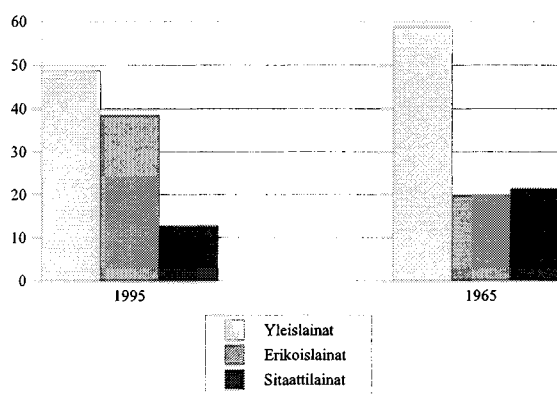
Kauneudenhoidon ammattinimikkeissä lainasanojen osuus on molemmissa aineistoissa suuri (66,7 %), mutta määrällisesti näitä sanoja on vain muutamia. Nykyaineiston ammattinimikkeistä lainasanoja ovat *kosmetologi* (< ruots. *kosmetolog*) ja *meikkaaja* (pohjana englannin sana *make[-]up*) ja varhemman aineiston ammattinimikkeistä *kosmetologi* ja *diplomikosmetologi* (< ruots. *diplomkosmetolog*). Sanat *kosmetologi* ja *diplomikosmetologi* ovat arvostusta herättäviä nimiä, sillä vieraskielisyytensä vuoksi niiden merkitys on läpinäkymätön. Sen sijaan *kosmetologin* omaperäinen vastine kauneudenhoitaja (joka ei esiinny kummassakaan aineistossani) paljastaa läpinäkyvyytensä vuoksi ammatin pääsisällön.

Tuotteiden nimissä ja tuotteiden sisältämien aineiden nimissä lainasanoja käytetään runsaasti. Vieraskielisillä nimillä ja nimenosilla pyritään herättämään kuluttajan huomio ja saamaan hänet vakuuttuneeksi tuotteen tehokkuudesta. Esimerkiksi *antioksidantteja* sisältävä *antioksidanttivoide* ja *liposomeja* sisältävä *liposomivoidegeeli* kuulostavat tavallista *kosteusvoidetta* tai *hoitovoidetta* tehokkaammilta. Hyvin arkipäiväisistä tuotteista käytetään kuitenkin usein omaperäistä nimitystä, esimerkiksi molemmissa aineistoissa esiintyvät tuotteiden nimet *huulirasva*, *käsivoide* ja *perusvoide*, sillä omaperäinen nimi on selkeä, eikä se johda kuluttajaa harhaan.

Eri kielistä lainatut kauneudenhoitosanat ovat mukautuneet suomen kieleen eriasteisesti. Kauneudenhoitosanastomme ruotsalaislainat ovat yleensä mukautuneet kieleemme osittain tai täydellisesti. Sen sijaan kauneudenhoitosanastomme englantilaislainat ja ranskalaislainat esiintyvät usein lähtökielen mukaisessa asussa. Terho Itkosen (1990: 11—13; 1991: 43) mukaan nuoret lainasanat voidaan jakaa yleislainoihin, erikoislainoihin ja sitaattilainoihin sen perusteella, miten ne ovat mukautuneet suomen kieleen. Yleislainat eli

kotoistuneet vierassanat ovat täydellisesti mukautuneet suomen kielen äänne-, taivutus- ja oikeinkirjoitussysteemiin. Tavallinen kielenkäyttäjä ei enää erota niitä vieraslähtöisiksi. Erikoislainat eli varsinaiset vierassanat ovat äännerakenteeltaan osittain mukautuneet suomen kieleen. Niissä voi kuitenkin olla vierasperäisiä konsonantteja sekä kotoisille sanoille outoja konsonanttiyhtymiä ja pääteaineksia. Sitaattilainat eli vieraskieliset sanat kirjoitetaan lähtökielen mukaisesti ja useimmiten äännetäänkin lähtökielen tapaan. Seuraavassa kuviossa näkyy, miten molempien aineistojen nuoret lainasanat jakautuvat näiden ryhmien kesken.

Kuvio 6. Vuosien 1995 ja 1965 kauneudenhoitosanojen nuorien lainojen jakautuminen yleislainoihin, erikoislainoihin ja sitaattilainoihin.

Yleislainojen osuus on molemmissa aineistoissa suurempi kuin olin odottanut. Yllättävästi niiden osuus kauneudenhoitosanastossamme ei vastaa niiden osuutta yleiskielessämme. Aikoinaan arveltiin, että kielessämme tulisi olemaan kaikista vierassanoista eniten yleislainoja. Näin ei kuitenkaan ole käynyt vaan kielessämme on eniten erikoislainoja. Tähän on syynä vieraiden kielten taidon lisääntyminen ja sen myötä vieraskielisten äänteiden ja äänneyhtymien sietäminen omassa kielessämme. Nykyään vierassanoja ei tarvitse muokata täysin omaperäisten sanatyyppejen kaltaisiksi vaan niihin voidaan jättää lainanantajakielen piirteitä. (Sajavaara 1989: 71, 107.)

Vaikka molemmissa aineistoissani on yleislainoja enemmän kuin erikoislainoja, kielessämme yleisesti vallitseva suuntaus, eli erikoislainojen lisääntyminen yleislainojen kustannuksella, näkyy myös aineistojeni välisissä eroissa. Varhemmassa aineistossa

yleislainoja on vielä 39,2 % enemmän kuin erikoislainoja, mutta nykyaineistossa yleislainojen osuus on enää vain 10,2 % suurempi kuin erikoislainojen osuus. Oletettavasti tulevaisuudessa erikoislainojen osuus kauneudenhoitosanastossamme tulee entisestään lisääntymään ja yleislainojen osuus vastaavasti vähenemään.

Yleislainoja on molempien aineistojeni kaikissa muissa aihepiireissä paitsi varhemmassa aineistossa ammattinimikkeiden ryhmässä. Kaikki kauneudenhoitovälineiden niminä olevat nuoret lainasanat ovat molemmissa aineistoissa yleislainoja. Yleislainoja ovat muun muassa sanat *höylä* (< ruots. *hyvel*; SSA) ja *raspi* (< ruots. *rasp*; SKES), jotka esiintyvät aineistoissani myös yhdyssanoissa *jalkahöylä* ja *jalkaraspi*. Kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen niminä olevista nuorista lainasanoista on molemmissa aineistoissa lähes 80 % yleislainoja. Esimerkiksi ilmauksissa *viilata kynnet* sekä *värjätä ripset ja kulmakarvat* olevat verbit *viilata* (< ruots. *fila* 'viilata'; SKES) ja *värjätä* (< ruots. *färga* 'värjätä, värittää'; SKES) ovat yleislainoja. Tuotteiden niminä olevista nuorista lainasanoista noin puolet on yleislainoja, esimerkiksi sanat *kosmetiikka* (ruots. *kosmetisk*, engl. *cosmetic*; ks. Vierassanat 1990), *puuteri* (< ruots. *puder*; SSA) ja *talkki* (< ruots. *talk*; SKES).

Kauneudenhoitosanastossa esiintyvistä yleislainoista valtaosa esiintyy myös yleiskielesämme ja monet yleislainat ovatkin kulkeutuneet kauneudenhoidon kieleen juuri yleiskielemme välittämänä. Joitakin yleislainoja kauneudenhoitosanastoon on kuitenkin saatu myös suoraan lainanantajakielistä. Tällainen sana on esimerkiksi molemmissa aineistoissa esiintyvä *meikata*; *meikki* < engl. *make[-]up* 'ehostaa; ehostus, ehoste' (Pulkkinen 1984).

Erikoislainoja esiintyy molemmissa aineistoissani kaikissa muissa aihepiireissä, paitsi nykyaineistossa välineiden nimissä ja varhemmassa aineistossa välineiden ja hoitopaikkojen nimissä. Eniten niitä on tuotteiden sisältämien aineiden nimissä (nykyaineistossa 43,5 % ja varhemmassa aineistossa 52,9 % nuorista lainoista), joita ovat esimerkiksi nykyaineiston sanat *angelika* (vrt. kasvi nimeltä *Angelica archangelica*, suomalaiselta nimeltään väinönputki), *antioksidantti* (engl. *antioxidant*), *glyseroli* (engl. *glycerol*), *kitiini* (ruots. *kitin*, engl. *chitin*), *liposomi* (engl. *liposom*), *pektiini* (engl. *pectin[e]*), *pigmentti* (ruots.,

engl. *pigment*) ja *tanniini* (ruots., engl. *tannin*). Nykyaineistossa erikoislainoja on paljon myös tuotteiden nimissä (38,2 % nuorista lainoista), esimerkiksi sanat *ampulli* (ruots. *ampull*, engl. *amp[o]ule*), *antiperspirantti* (engl. *antiperspirant*), *deodorantti* (engl. *deodorant*), *geeli* (engl. *gel*), *maskara* (engl. *mascara*) ja *parfyymi* (ruots. *parfym* << lat.; SKES). Varhemmassa aineistossa erikoislainojen osuus tuotteiden nimissä on vähäinen (12,7 % nuorista lainoista). Ammattinimikkeissä esiintyy vain kaksi erikoislainaa: molempien aineistojen sana *kosmetologi* (< ruots. *kosmetolog*) ja varhemman aineiston sana *diplomikosmetologi* (< ruots. *diplomkosmetolog*).

Erikoislainojen selvimpiä merkkejä on loppuvokaali *i*, joka on lisätty konsonanttiin tai konsonanttiyhtymään loppuvan lainasanan perään. Usein myös sanojen vieraat äänteet (esim. *c*, *q*, *w*, *x*, *z*) ja vieraat äänteiden pituudet on muokattu suomen kieleen sopiviksi. Englantilaisperäisten lainasanojen suomalaistettu asu voi perustua joko alkuperäiseen kirjoitusasuun tai (mukailtuun) englantilaiseen ääntämykseen. (Ks. laajemmin esim. Sajavaara 1989: 97—100.)

Sitaattilainoja esiintyy molemmissa aineistoissa tuotteiden nimissä, joissa niiden osuus nuorista lainoista on nykyaineistossa viidesosa ja varhemmassa aineistossa neljäsosa. Vieraskielisistä tuotteiden nimistä valtaosa on lainattu englannin kielestä, kuten nykyaineistossa esiintyvät tuotteiden nimet *After Shave*, *After Sun Lotion* ja *Deodorant Stick* sekä varhemmassa aineistossa esiintyvät *acne-stick*, *cream lotion*, *deodorant*, *mascara* ja '*Quick-dry*' aerosoli (engl. *Quick-dry aerosol*). Myös yleiskielessämme käytettyjen sitaattilainojen joukossa ovat nykyään ylivoimaisesti tavallisimpia englantilaisuudet, mikä johtuu englannin muotiasemasta (Itkonen 1990: 13). Englantilaisten sanojen lisäksi molemmissa aineistoissa on yksi ranskankielinen sitaattilaina: nykyaineistossa sana *Eau de Toilette* ja varhemmassa aineistossa sana *eau de cologne*.

Nykyaineistossa on sitaattilainoja myös tuotteiden sisältämien aineiden nimissä, joissa niitä on lähes neljäsosa nuorista lainoista. Sitaattilainoina suomen kieleen lainautuneet tuotteiden sisältämät aineiden nimet ovat usein kansainvälisiä sanoja, jotka esiintyvät

samassa tai lähes samassa asussa useammassa kielessä. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi *Aloe Vera*, *Biocell*, *ginseng*, *retinol* ja *propolis*. Myös yhdisteiden nimet *Par-Elastyl™* ja *Pro Retinol A* lienevät lainautuneet useampiin kieliin samanasuisina. Vieraskielisiin aineiden nimiin suomen kielessä liitetään usein suomalainen tai suomalaistettu selitysoasa, kuten on tehty esimerkiksi nykyaineistossa esiintyvissä nimissä *Biocell-proteiini*, *Bio-tekijä*, *chia-öljy*, *ginkgo-uute*, *singlet-happi*, *telomer-yhdiste*, *Nany® uute* ja *Repair Complex -niminen yhdiste ~ Repair Complex-yhdiste*.

Jotkut sanat esiintyvät aineistoissani sekä vieraskielisessä asussa että suomeen osittain tai täydellisesti mukautetussa asussa. Ne on lainattu suomeen samassa asussa kuin ne ovat lainanantajakielessä, mutta sitä mukaa kun ne ovat kotiutuneet kieleemme, niiden äänneasukin on alkanut mukautua suomalaisen suuhun paremmin sopivaksi. Näin on käynyt esimerkiksi varhemmassa aineistossa esiintyville englanninkielisille sanoille *deodorant* ja *mascara*, jotka ovat nykyaineistossa suomen kieleen osittain mukautetussa asussa *deodorantti* ja *maskara*. Samoin on käynyt englantilaislainalle *make-up ~ make up* (engl. *make[-]up*), jonka rinnalla esiintyy jo varhemmassa aineistossa suomalaistettu asu *meikki*. Nykyaineistossa ei enää esiinny ilmausta *make[-]up*, vaan *meikki* on syrjäyttänyt sen.

Molemmista aineistoissa on myös sellaisia nimiä, joissa vain osa sanasta on vieraskielisessä asussa. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi nykyaineiston sanat *kuivaspray* (engl. *spray*) ja *protector-voide* (engl. *protector* 'suojelija; suojain') ja varhemman aineiston sanat *nukkamascara* (engl. *mascara*) ja *transparent-puuteri* (ruots., engl. *transparent* 'läpikuultava'). Vieraskielinen nimenosa antaa tuotteille hienostuneen leiman. Näiden tuotteiden suomalaiset tai suomalaistetut nimet, jotka voisivat olla esimerkiksi kuivasumute, suoja-voide, nukkaripsiväri ja läpikuultava puuteri, kuulostavat kovin arkipäiväisiltä.

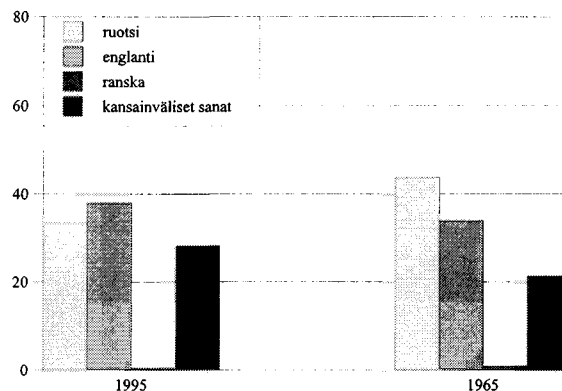
Mainonta suosii vieraskielisiä sanoja tuotteiden myyvyyden lisäämiseksi. Esimerkiksi molemmista aineistoissa esiintyvä sana *eyeliner* on tyypillinen mainoskielen anglismi, jolle ei ole keksitty yhtä tiivistä suomalaista vastinetta. Nimitys *silmänrajausväri*, joka esiintyy nykyaineistossa, kuulostaa enemmän selitykseltä kuin nimeltä. Nimitys *silmäraje*,

jota mm. Paavo Pulkkinen (1984) on ehdottanut, tuntuu teennäiseltä ja ehkä liian suomalaiselta sopeutuakseen kosmetiikan kansainväliseen sanastoon (ks. myös Itkonen 1971: 443). Se ei esiinny kummassakaan aineistossani. Nykyaineistossa on pyritty kiertämään tämän tuotteen yleisnimen ongelmaa mieltämällä yleisnimi propriiksi: *eyeliner* on nykyaineistossa muodossa *Liquid Eyeliner* ja *Liquid Eyeliner -rajausväri*.

Sitaattilainojen yleisyys kauneudenhoitosanastossamme johtuu myös siitä, että kosmetiikka-alan uutuudet — uudet tuotteet, tuotteissa käytetyt aineet, uudet hoidot ja välineet — ovat kansainvälisiä ja ne leviävät nopeasti kaikkialle. Tiedemiehet ja tutkijat kehittelevät uutuuksia yhteistyössä ja heidän käyttämä ammattisanasto siirtyy kielestä toiseen. Yhteinen sanasto on tärkeä täsmällisen tietojen vaihdon ja kansainvälisen viestinnän vuoksi. Uutuuksille ei siis ehditä keksiä, eikä usein edes haluta keksiä, omaperäisiä tai suomeen mukautettuja vastineita.

Kieltä, josta sanoja lainataan, kutsutaan prestiisikieliksi. Seuraava kuvio havainnollistaa, mistä kielistä molempiin aineistoihin on lainattu nuoria lainasanoja.

Kuvio 7. Vuosien 1995 ja 1965 Kauneus ja terveys -lehtien kauneudenhoitosanojen nuorien lainasanojen lainanantajakielit ja lainasanojen lukumäärät. Lukumäärät on laskettu sanojen mukaan.

Suomen kielen kauneudenhoitosanastoon on saatu nuoria lainasanoja ruotsin, englannin ja ranskan kielistä. Osa kauneudenhoitosanastomme nuorista lainoista on kansainvälisiä sanoja. Olen esitellyt aineistojeni lainasanoja jo aiemmin tässä luvussa eri yhteyksissä,

mutta selvyiden vuoksi kokoon nuoret lainasanat vielä lainanantajakielen mukaisiin ryhmiin.

Kauneudenhoitosanaston tärkein prestiisikieli on vuonna 1965 ollut ruotsi. Ruotsin valta-asema varhemman aineiston lainanantajakielenä on ymmärrettävä. Ruotsin kielellä on vuosisatoja ollut virallinen asema maassamme ja maamme vaikutusvaltaisissa sivistyneistöön on ollut ruotsinkielinen. Ruotsin kielen välityksellä suomen kieleen on saatu eurooppalaisia sanoja, joiden juuret ovat saksassa, ranskassa, antiikin klassisissa kielissä tai jopa kauempanakin. Kauneudenhoitosanastoon näitä ruotsin kielen sanoja ja ruotsin välittämiä sanoja on saatu pääasiassa lainaamalla niitä yleiskielestämme.

Molemmissa aineistoissani esiintyviä ruotsista lainattuja sanoja ovat *kosmetologi* (< ruots. *kosmetolog*), *puuteri* (< ruots. *puder* << lat.; SSA), *salva* (< ruots. *salva* < keskialasaks.; SKES), *talkki* (< ruots. *talk* << arab.; SKES), *öljy* (< ruots. *olja* < lat.; SKES) ja *värjätä* (< ruots. *färga*; SKES). Verbi *värjätä* esiintyy aineistoissani ilmauksessa *värjätä ripset ja kulmakarvat*. Vain nykyaineistossa esiintyviä ruotsalaislainoja ovat muun muassa tuotteiden nimet *balsami* (< ruots. *balsam* << lat.; SSA), *lakka* (< ruots. *lack* << pers.; SSA), *parfyymi* (< ruots. *parfym* < ital.; SSA), tuotteissa käytettyjen aineiden nimet *aaloe* (< ruots. *aloe* << heprea; SSA), *alkoholi* (< ruots. *alkohol* < lat.; SKES), *silkki* (< ruots. *silke* < ehkä lat.; SKES), *sokeri* (< muinaisruots. *soker*, *suker*, nykyruots. *socker* << pers.; SKES), *väri* (< ruots. *färg*; SKES) sekä välineiden nimet *höylä* (< ruots. *hyvel*, [vanh.] *hövel* < alasaks.; SSA) ja *raspi* (< ruots. *rasp* < keskialasaks.; SKES). Ruotsista on lainattu myös toimen nimi *maalata* (< ruots. *mala*, *maala* < keskialasaks.; SKES), joka esiintyy nykyaineistoni ilmauksessa *maalata huulet/kulmakarvat/kynnet*. Vain varhemmassa aineistossa esiintyviä ruotsalaislainoja ovat muun muassa *diplomikosmetologi* (< ruots. *diplomkosmetolog*) ja *kamferi* (< ruots. *kamfer* < arab.; SSA) sekä verbi *viilata* (< ruots. *fila*, vanha *fijl* < keskialasaks.; SKES), joka esiintyy aineistoni ilmauksessa *viilata kynnet*.

Vuoden 1995 aineistossa tärkein prestiisikieli on englanti. Englanti on vallannut ruotsilta

tärkeimmän lainanantajakielen aseman myös yleiskielemme osalta (Grönholm 1989: 71; Sajavaara 1989: 65). Anglismit (ja angloamerikkalaisen kulttuurin malli) leviävät suomen kieleen mm. radion, television, elokuvien, lehdistön ja kirjallisuuden välittämänä sekä lisääntyneen matkailun seurauksena. Myös englanninkieliset mainokset, pakkausten tekstit, käyttöohjeet yms. kuuluvat jokaisen suomalaisen päivittäiseen elämään. (Sajavaara 1989: 66, 83.) Anglismeja kauneudenhoitosanastoon saadaan lainaamalla niitä sekä yleiskielestämme että suoraan lainanantajakielistä.

Aineistoissani esiintyviä englantilaislainoja ovat muun muassa sanat *deodorantti* ja *maskara*, jotka esiintyvät varhemmassa aineistossa vielä englanninkielisessä asussaan *deodorant* ja *mascara*. Sanat *meikki* ja *meikata* on saatu englannin sanasta *make[-]up* 'ehostaa, ehostus' (SSA). Ne esiintyvät varhemmassa aineistossa myös asussa *make-up* ~ *make up*. Englantilaislainoja ovat myös molempien aineistojen sana *vitamiini* (< engl. *vitamine* < lat.; Pulkkinen 1984), nykyaineiston sana *Liquid Eyeliner* (< engl. *liquid eyeliner*) ja varhemman aineiston sana *eyeliner* (< engl. *eyeliner*). Vain nykyaineistossa esiintyviä englantilaislainoja ovat muun muassa tuotteiden nimet *antiperspirantti* (< engl. *antiperspirant*), *geeli* (< engl. *gel*), *After Shave* (< engl. *after shave*), *After Sun Lotion* (< engl. *after sun lotion*), *Deodorant Stick* (< engl. *deodorant stick*) ja tuotteissa käytettyjen aineiden nimet *antioksidantti* (< engl. *antioxidant*), *glyseroli* (< engl. *glycerol*), *liposomi* (< engl. *liposom*), *pektiini* (< engl. *pectin[e]*). Vain varhemmassa aineistossa esiintyviä englantilaislainoja ovat tuotteiden nimet *acne-stick* (< engl. *acne-stick*), *cream lotion* (< engl. *cream lotion*) ja *vaseliini* (< engl. *vaseline*; Pulkkinen 1984).

Ruotsin ja englannin lisäksi molempiin aineistoihin on lainattu yksi sana myös ranskasta: nykyaineiston sana *Eau de Toilette* ja varhemman aineiston sana *eau de cologne*. Ranskasta lainattuja sanoja on aineistoissani yllättävän vähän, vaikka onhan ranska ollut perinnäisesti kauneudenhoitoalan kieli. Syynä tähän lienee se, että suomalaisten on vaikea omaksua ranskalaisia sanoja huonon ranskankielen taidon vuoksi, joten ranskalaiset sanat lainataan suomeen yleensä ruotsin kautta. Toisaalta kauneudenhoitotuotteita tuodaan nykyään paljon muualtakin kuin Ranskasta, varsinkin Yhdysvalloista ja Englannista, ja

tämä yhdessä yleisen angloamerikkalaisen suuntautuneisuutemme kanssa näkyy myös kauneudenhoitosanastossamme. Nähtäväksi jää, miten kauneudenhoitosanaston lainautuminen kehittyi tulevaisuudessa. EU:n luulisi tuovan mukanaan entistä enemmän ranskan- ja saksankielistä sanastoa englanninkielisen rinnalle.

Merkittävä osa molemmissa aineistoissa on ns. kansainvälisiä sanoja. Kansainväliset sanat ovat lainautuneet kielestä toiseen pitkään jatkuneen kieli- ja kulttuurivaikutuksen seurauksena. Useimmat länsimaisille kielille yhteiset sanat ovat kreikkalais- ja latinalaispohjaisia sanoja tai näistä kielistä peräisin olevista aineksista seipitettyjä sanoja. (Sajavaara 1989: 67, 74.) Kauneudenhoitosanastoon vanhoja kansainvälisiä sanoja on lainattu yleiskieles-tämme, kuten esimerkiksi sanat *aaloe* (SSA), *alkoholi* (SSA), *balsami* (SSA) ja *puuteri* (SSA), jotka ovat vanhoja latinalaisia tai latinan kautta kulkeutuneita sanoja. Kauneudenhoitosanastossamme on myös uudempiä kansainvälisiä sanoja, jotka esiintyvät suomen kielen lisäksi ainakin ruotsin, englannin ja saksan kielissä. Eniten kansainvälisiä sanoja aineistoissani on tuotteiden nimissä, esimerkiksi *ampulli* (ruots. *ampull*, engl. *amp[o]ule*), *emulsio* (ruots., engl. *emulsion*, saks. *Emulsion*), *seerumi* (ruots., engl. *serum*, saks. *Serum*) ja tuotteiden sisältämien aineiden nimissä, esimerkiksi *kitiini* (ruots. *kitin*, engl. *chitin*), *retinol* (ruots., engl. *retinol*), *tanniini* (ruots., engl. *tannin*). Kauneudenhoitotoimien ja -hoitojen nimistä kansainvälisiä ovat *manikyyri* (ruots. *manikyr*, saks. *Maniküre*, engl. *manicure*) ja *pedikyyri* (ruots. *pedikyr*, saks. *Pediküre*, engl. *pedicure*). Kansainvälisten sanojen osuus kauneudenhoitosanastossamme tulee varmasti kasvamaan, sillä koulutus ja kansainvälistyminen lisäävät kansainvälisten sanojen määrää.

5. KAUNEUDENHOITOSANASTON KUVASTAMAT KULTTUURIN MUUTOKSET

Kauneudenhoito on nykyään olennaisempi osa elämää kuin 1960-luvulla. Kosmetiikasta on tullut laajaa liiketoimintaa, jossa liikkuu suuret määrät rahaa. Kauneus ja terveys -lehdessä kosmetiikka-alan kehitys näkyy siten, että lehdestä on tullut paksu ja värikäs ja siinä on paljon kalliita mainoksia. Lehden levikki on moninkertaistunut ja sen lukijakunta on laajentunut, mikä osoittaa ihmisten lisääntyntä kiinnostusta kauneudenhoitoa koh-

taan. Kosmetiikka-alan kehitys näkyy myös lehden sanaston muuttumisena, sillä alan kehitys heijastuu alan sanastoon.

Kauneus ja terveys -lehti ei ole ainoa kauneudenhoitoa käsittelevä lehti, vaan sen rinnalle on noussut myös muita hienoja lehtiä. Kauneudenhoitoa käsitteleviä lehtiä ovat esimerkiksi Helsinki Median kustantamat Gloria ja Me Naiset sekä Yhtyneiden Kuvalehtien kustantama Muoti + Kauneus. Raskaana olevan ja hiljattain synnyttäneen naisen kauneudenhoitoa käsittelevät Helsinki Median kustantama Vauva ja Yhtyneiden Kuvalehtien kustantama Kaks'Plus. Nuorille suunnattuja kauneudenhoitovihjeitä löytyy muun muassa Kolmiokirjan kustantamasta SinäMinä-lehdestä. Myös monet sellaiset lehdet, jotka eivät ole varsinaisesti keskittyneet käsittelemään kauneudenhoitoa, sivuavat kauneudenhoitoalaa ainakin sisältämiensä mainoksien osalta. Etenkin naisille suunnatuissa lehdissä esitellään värikkäillä mainoksilla uusia kauneudenhoitotuotteita ja muita kauneudenhoitoalan keksintöjä. Tyypillisimpiä naistenlehtiä ovat esimerkiksi A-lehtien kustantama Eeva ja Yhtyneiden Kuvalehtien kustantama Anna.

Kosmetiikka-alan kehityksen edellytys on se, että ihmisillä on riittävästi aikaa ja rahaa kaunistaa itseään. Viimeisinä vuosikymmeninä ihmisten vapaa-aika on lisääntynyt ja heidän taloudellinen tilanteensa on kohentunut siinä määrin, että yhä uusille kauneudenhoitotuotteille ja -välineille on kysyntää. Kosmetiikkatuotteiden kysyntä on lisännyt tarjonnan monipuolistumista ja täsmentymistä. Nykyään ei suositella käytettäväksi samoja tuotteita koko keholle, vaan jokaiselle kehonosalle on omat tuotteensa, esimerkiksi *huulivoide, jalkavoide, kasvovoide, käsivoide, silmänympärysvaide, vartalovoide*. Myös erilaisille ihotyypeille — kuivalle, rasvaiselle ja sekaiholle sekä kosteusköyhälle iholle, joka on kosteutta kaipaava kuiva, rasvainen tai sekaiho — on omat tuotteensa. Eri-ikäisille ihmisille on tarjolla erilaisia tuotteita, sillä vanhenevalle iholle suositellaan käytettäväksi ihon rypistymistä hidastavia tuotteita ja nuorelle iholle ihon toimintaa tasapainottavia tuotteita. Eri vuorokauden aikoina käytetään eri tuotteita, esimerkiksi aamuisin kasvojen iholle levitetään *päivävoidetta* ja iltaisin *yövoidetta*. Myös eri vuodenaikoina käytetään erilaisia tuotteita, sillä ilmaston uskotaan vaikuttavan siihen, millasta hoitoa iho tarvitsee.

Kosmetiikka-alalla on tapahtunut siis samanlainen monipuolistumisen ja täsmentymisen kehitys kuin muilla aloilla, esimerkiksi työkalujen kehityksessä. Sanaston tasolla tarjonnan monipuolistuminen ja täsmentyminen näkyvät semanttisten kenttien eriytymisenä. Semanttiset kentät ovat toisiaan lähellä olevien merkityksien muodostamia osittaisrakenteita. Samaan semanttiseen kenttään kuuluvat morfeemit ovat semanttista sukua keskenään, sillä niillä on osittain samanlaisia ja osittain erilaisia merkitysominaisuuksia. (Karlsson 1977: 241, 243—244.) Esimerkiksi *meikki*-sana jakautuu määritteidensä mukaisesti nykyaineistossa kolmeentoista ja varhemmassa aineistossa kuuteen eri ilmaukseen, jotka muodostavat semanttisia kenttiä. *Meikin* semanttisia kenttiä ovat esimerkiksi vuodenaikojen mukaan nimetyt kentät (*kevät-*, *kesä-* ja *syysmeikki*; talvimeikki ei esiinny kummassakaan aineistossani), vuorokaudenaikojen mukaan nimetyt kentät (*päivä-* ja *iltameikki*) sekä kasvojen osien mukaan nimetyt kentät (*huuli-* ja *silmämeikki*). Merkityskentät heijastavat sitä tosiseikkaa, että ulkomaailma jäsenyy osakokonaisuuksista hierarkisesti (Karlsson 1994: 203). Esimerkiksi *meikkitarvikkeista* muodostuu seuraavia hierarkisia osakokonaisuuksia: *meikkitarvikkeita* ovat *puuterit*, *ripsivärit*, *luomivärit*, *huulipunat* ym., *puutereita* ovat *irtopuuterit* ja *kivipuuterit*, *irtopuutereita* ovat Oriflamen [...] *-irtopuuteri*, Revlonin [...] *-irtopuuteri* jne.

Vapaa-ajan lisääntyminen ja ihmisten taloudellisen tilanteen kohentuminen ovat muuttaneet yhteisön arvoja ja ilmapiiriä. Tänä päivänä vallitsevat yksilöä korostavat arvot. Nykyään itsensä kaunistaminen ja hemmotteleminen on hyväksyttävää, jopa suotavaa. Ilmapiiri on muuttunut vapaammaksi ja suvaitsevammaksi mutta myös kireämmäksi yksilöiden välisen kilpailun vuoksi. Ilmapiirin muutoksen seurauksena ulkonäkö on tullut ihmisille entistä tärkeämmäksi. Nykyään ulkonäöllä on merkitystä niin ihmissuhteissa kuin työmarkkinoillakin, joten ihmiset käyttävät suuret määrät rahaa kosmetiikkatuotteisiin ja muotivaatteisiin näyttääkseen muiden silmissä kauniilta. Ulkonäöllä ilmaistaan itsevarmuutta, terveyttä sekä sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia. Suuri kosmetiikkatuotteiden kysyntä on kiihdyttänyt kosmetiikkateollisuuden kehitystä, mikä näkyy myös kauneudenhoitosanaston kehittymisenä.

Ulkonäön tärkeydestä kertoo muun muassa poliitikkojen imagonrakennus. Vaikka poliitikkojen työssä ei ulkonäöllä pitäisi olla merkitystä (vrt. esim. mallin työ), silti heidän ulkonäkönsä ja ulkoinen olemuksensa vaikuttavat heidän urakehitykseensä. Esimerkiksi Paavo Väyrynen on yrittänyt viime vuosina saavuttaa kansalaisten suosiota hankkimalla "älykkösilmälasit" ja ryhtymällä pukeutumaan värikkäästi ja modernisti, eurooppalaisittain. Presidentti Mauno Koivisto halusi takavuosina näyttää sovinnainten poliitikkojen rinnalla leppoisaalta, joten hän päätti käyttää hurmaavaa otsakiehkuraa ja rusettia. Rouva Clintonin muodonmuutos presidentin vaalikampanjan aikana osoitti, miten myös puolison ulkonäkö voi olla poliitikon uralle tärkeä. Hillary Clintonin itsenäisen virkanaisen olemus pelotti äänestäjiä, joten hänen olemuksensa pehmennettiin vaalentamalla hänen hiuksensa ja koristamalla hänet helmin ja korvakoruin. Hän joutui jopa muuttamaan kampaustyyliään, sillä taaksepäin kammatut ja kiinni sidotut hiukset antoivat hänestä tiukkapipoisen kuvan. Parantaakseen uralla etenemistään monet poliitikot ovat palkanneet, etenkin vaalien alla, ammattilaiset huolehtimaan heidän pukeutumisestaan, kampauksestaan ja mahdollisesta ehostuksestaan. (Uimonen 1996: 75, 94, 103—104, 129—130.)

Hyvinvoinnin osoittajiksi mielletävät ulkonäköseikat muuttuvat aikojen kuluessa. Esimerkiksi ruskettunut iho mielletään nykyään kauniiksi, koska hyvä rusketus osoittaa ihmisellä olevan aikaa ja rahaa käydä solariumissa ja aurinkolomilla. Aikaisemmin rusketus oli alemman sosiaaliluokan merkki, sillä työläiset joutuivat olemaan työnsä puolesta paljon ulkona ja he olivat siksi ruskettuneita. Kosmetiikkateollisuus hyötyy rusketuksen ihannoinnista, sillä ihmiset ostavat auringonottoon tarkoitettuja kosmetiikkatuotteita saadakseen nopeasti ja turvallisesti syvän ja kestävänsä rusketuksen. Kauneudenhoitosanastossa rusketuksen ihannointi näkyy auringonottoon liittyvän kauneudenhoitosanaston runsautena. Aivan viime aikoina rusketuksen merkitys hyvinvoinnin merkinä lienee kuitenkin vähentynyt auringonottoon liittyvän melanooman riskin vuoksi. Auringsäteiden tiedetään myös vanhentavan ihoa, mikä on ristiriidassa nuorekkuuden ihannoinnin kanssa.

Rusketuksen lisäksi nykyään ihailaan myös muun muassa kehon hoikkuutta ja kiinteyttä.

Ylipaino voi olla jopa este työn saannissa. Esimerkiksi jotkut pienyrittäjät palkkaavat vain hoikkia työntekijöitä luodakseen yritykselleen haluamansa imagon. Lihavuus voi estää myös uralla etenemistä. Uimosen (1996: 111) mukaan esimerkiksi Martti Ahtisaaren oli vaalien alla yritettävä muilla avuillaan korvata sitä, että ylipainonsa ja erikoisen kävelytyylinsä vuoksi hän antaa itsestään flekmaattisen vaikutelman. Kosmetiikkateollisuus hyötyy kehon hoikkuuden ja kiinteyden ihannoinnista, sillä ihmiset pyrkivät hoikistumaan ja kiinteytymään nopeasti ja vaivattomasti erilaisten kosmetiikkatuotteiden avulla. Lehdissä näkyy mainostettavan sellaisia tuotteita, joiden luvataan vartalon iholle levitettynä hoikentavan vartalon nopeasti ja vähentävän näkyvästi selluliittia (ks. esim. K & T 6/1995: 15). Mielenkiintoista on se, että vielä muutama vuosikymmen sitten hoikkaa ihmistä pidettiin heikkona ja aliravittuna ja pulska ihminen miellettiin terveeksi ja kauniiksi. Ehkäpä pian aletaan taas arvostaa hieman pulskempaa vartaloa, sillä hoikkuuden ihannointi on mennyt jo niin pitkälle, että monenlaiset syömishäiriöt ovat yleistyneet.

Kauneudenhoitoalan ja kauneudenhoitosanaston kehitys kuvastavat myös yhteiskunnassa tapahtunutta teollisuuden lisääntymistä ja yhteisön vieraantumista luonnollisuudesta. Enää ei kelpuuteta luonnon tuotteita sellaisinaan kauneudenhoitotuotteiksi vaan mieluummin käytetään teollisuuden tuottamia tuotteita. Esimerkiksi ruoka-aineita ei käytetä enää kauneudenhoitotuotteina, kuten vielä 1960-luvulla tehtiin. Tuskin kukaan nykyisin puhdistaa kasvojaan *mantelijauheella* tai kirkastaa silmiään *appelsiini-* tai *sitruunamehulla*. Luonnollisuudesta vieraantuminen näkyy myös siinä, että nykyään on saatavana mitä erilaisimpia poistoaineita, esimerkiksi *karvanpoistoaine*, *liikavarpaanpoistoaine*, ja hikoilua ja hienhajua estäviä aineita, kuten *antiperspirantti*, *deodorantti*, *Deodorant Stick*, *kuivaspray*, *jalka-antiperspirantti*, *jalkadeodorantti*, *suihkedeodorantti*, *tehoantiperspirantti*. Luonnollinen ihmiskeho koetaan epäesteettiseksi ja sitä pyritään korjaamaan kauneudenhoidon keinoin.

Koulutuksen ja tieteellisyyden lisääntyminen näkyvät kauneudenhoitosanastossa tieteellisten sanojen ja vieraskielisten sanojen lisääntymisenä. Etenkin vieraskielisten tuotteiden sisältämien aineiden nimien määrä on kauneudenhoitosanastossa lisääntynyt, sillä tuotteiden

den mainonnassa vedotaan nykyään tuotteiden tieteelliseen kehittelyyn. Tyypillinen 1990-luvun kosmetiikkamainos on esimerkiksi seuraavanlainen: *Sans Soucis -sarjan Repair Energy -tuotelinja ehkäisee ryppyjä soijapavusta saatavan Biocell-proteiinin ja Repair Complex -nimisen yhdisteen avulla. Nämä tehoaineet vilkastuttavat ihosolujen toimintaa ja lisäävät kollageenin tuotantoa. Voiteissa on myös vahvistavaa ginkgo-uutetta ja vitamiinipitoista chia-öljyä.* (K & T 10/1995: 18.) Koska koulutus lisää kielitaitoa, ei lainasanoja tarvitse enää muokata yleislainoiksi eikä yrittää korvata omaperäisillä sanoilla.

Kansainvälisyyden lisääntyminen näkyy kauneudenhoitosanastossa vieraskielisten ja kansainvälisten sanojen lisääntyneenä määränä. Eri maiden tiedemiehet kehittelevät kauneudenhoitotuotteita yhdessä ja samoja tuotteita käytetään eri maissa. Usein tuotteet kulkeutuvat nimineen maasta toiseen. Maasta toiseen kulkeutuneita kansainvälisiä sanoja on kauneudenhoitosanastossa eniten tuotteiden nimissä, esimerkiksi *ampulli, emulsio, seerumi*, ja tuotteiden sisältämien aineiden nimissä, esimerkiksi *angelika, ginseng, propolis, retinol*.

Suomalaisten elämisen malliin vaikuttaa nykyään angloamerikkalainen kulttuuri. Angloamerikkalaisen kulttuurin malli ja anglismit leviävät Suomeen tiedotusvälineiden välittämänä ja lisääntyneen matkailun seurauksena. Koska suomalaisilla on hyvä englannin kielen taito, on englanninkielisiä sanoja helppo lainata suomen kieleen. Kauneudenhoitosanastoon englantilaisia lainoja on lainautunut jo siinä määrin, että Englanti on nykyään kauneudenhoitosanaston prestiisikieli. Englannin valta-asemaa kauneudenhoitosanastossa lisää se, että kauneudenhoitotuotteita tuodaan paljon Englannista ja Yhdysvalloista.

Kauneudenhoitosanaston terminologian kehitys kuvaa kauneenhoidon kehitystä. Kauneenhoidon kehitystä kuvaavat esimerkiksi nykyaikaisen kauneudenhoitotuotteiden nimissä esiintyvät sanat *kesto-, mikro-, pika- ja teho-*. Nämä sanat eivät esiinny vielä varhemmassa aineistossa. Ihmiset vaativat kauneudenhoitotuotteilta yhä enemmän ja mainostajat lupaavat uusien tuotteiden vaikuttavan entisiä tehokkaammin. Nykyaikaiset kauneudenhoitotuotteet sisältävät mikroskooppisia tehoaineita, jotka vaikuttavat pikaisesti

ja tehokkaasti ja joiden vaikutus on kestävä. Nykyään on alettu korostaa myös sitä, ettei kauneutta saa kauneudenhoitotuotteista vaan sitä enemmän vaikuttavat ravinto ja liikunta. Tämä suuntaus on nostanut sisäisesti nautittavat kauneudenhoitotuotteet suosituiksi. Nykyään mainostetaan erilaisia luontaisaineita sisältäviä kapseleita, joiden luvataan kaunistavan kehoa pikaisesti ja tehokkaasti. Kauneudenhoitohanteet ja kauneudenhoitotavat muuttuvat, ja sitä mukaa muuttuu myös kosmetiikka-ala, sillä sen on jatkuvasti kehityttävä, jotta se pystyisi vastaamaan ajan vaatimuksiin. Kosmetiikka-alan kehityksen mukana muuttuu myös kauneudenhoitosanasto, sillä kielen on pysyttävä kehityksen mukana ja tarjottava uusille asioille sopivat nimitykset.

6. PÄÄTÄNTÖ

Kauneudenhoitosanastomme on kehittynyt paljon viime vuosikymmeninä. Sanastoon on saatu paljon uusia sanoja ja vanhoja sanoja on jäänyt pois käytöstä. 30 vuoden aikana on tehty entistä tarkempia hoidettavien alueiden kuvauksia ja luokituksia ja näihin luokitukseen pohjautuen on kehitetty uusia tuotteita. Mainonnan avulla kuluttajan huomio kiinnitetään johonkin ulkonäköä rumentavaan seikkaan, esimerkiksi finniin tai ihon juonteeseen, ja tilanteen korjaamiseksi tarjotaan uusia tuotteita, aineita ja palveluksia. Mainonta uskottelee ihmisille, että jokainen tarvitsee uusimpia kauneudenhoidon keksintöjä tullakseen kauniiksi ja pysyäkseen kauniina.

Kauneudenhoito on voimakkaasti kaupallistunut aineistojeni aikavälillä. Vielä 1960-luvulla käytössä olleet kauneudenhoidon kotikonstit, muun muassa *ihon syvyyshieronta*, *kasvovoimistelu*, *silmäkylpy*, *silmähaude* ja *silmävoimistelu*, ovat jääneet pois käytöstä ja niiden tilalle ovat tulleet erilaiset teollisuuden valmistamat tuotteet. Myös ruoka-aineiden ja muiden kotitalousaineiden, kuten *appelsiini-* ja *sitruunamehun*, *mantelijauheen*, *maidon*, *teen* ja *puhdistetun veden*, käyttö kauneudenhoidossa on syrjäytynyt. Nykyään käytetään teollisuuden valmistamia tuotteita, joihin on mainonnan avulla liitetty erilaisia mielihyvää tuottavia assosiaatioita. Kauneudenhoitotuotteisiin liitettäviä mielleyhtymiä ovat muun muassa naisellisuus ja miehekkyyys, seksikkyys, viettelevyys, nuoruus, puhtaus

ja raikkaus. Näitä mielleyhtymiä voidaan pitää jonkinlaisina tuotteiden tarjoamina käyttöarvolupauksina.

Uudet tuotteet ovat tyypillisesti kalliita, sillä kosmetiikkatuotteiden hinnan huokeus ei ole hyvä vetoamus, apelli. Kuluttajat haluavat tuntea, että heillä on varaa käyttää parasta *kosmetiikkaa*, ja paras on tietenkin kallista. Tuotteiden kalleutta pidetään osoituksena siitä, että tuotteet ovat pitkällisen tieteellisen kehittelyn tuloksia. Kosmetiikkamainoksissa tuotteiden tieteellisyyttä vakuutellaan luettelemalla tuotteiden vaikuttaja-aineet. Aineiden nimet eivät välttämättä kerro kuluttajalle mitään, mutta niiden luoma tieteellinen mielikuva saa kuluttajan vakuuttumaan tuotteen tehokkaudesta. Vaikuttaja-aineiden nimiä käytetään myös tuotteiden nimissä. Esimerkiksi kalliit *antioksidanttivoiteet* ja *liposomivoidegeelit* kuulostavat paljon tehokkaammilta kuin huokeahintaiset *yleisvoiteet* tai *perusvoiteet*.

Aineistojeni aikavälillä on kauneudenhoitotuotteissa tapahtunut eriytymistä. 30 vuoden aikana ihmisten vapaa-aika on lisääntynyt ja heidän taloudellinen tilanteensa on kohentunut siinä määrin, että yhä uusille kauneudenhoitotuotteille on kysyntää. Kosmetiikkatuotteiden kysyntä on lisännyt tarjonnan monipuolistumista ja täsmentymistä. Nykyään ei suositella käytettäväksi samoja tuotteita koko keholle vaan jokaiselle kehon osalle on omat tuotteensa, esimerkiksi *huulivoide*, *jalkavoide*, *kasvovoide*, *käsivoide*, *silmänympärysvoide*, *vartalovoide*. Aineistojeni aikavälillä uusia tuotteita on kehitetty erityisesti kasvojen, silmänympäryksien, huulien ja jalkojen hoitoon. Eri vuodenaikoina ja eri vuorokauden aikoina käytetään eri tuotteita, samoin eri-ikäisille ihmisille ja eri ihotyypeille on omat tuotteensa. Päivittäin käytettävien tuotteiden lisäksi nykyään on saatavana myös tehokkaampia, kuureina käytettäviä tehohoitotuotteita.

Erityisen paljon uusia tuotteita on kehitetty vanhenevan ihon hoitoon. Nykyisin ihmisillä on tarve näyttää nuorekkailta mahdollisimman pitkään. Kosmetiikkateollisuus käyttää hyväkseen tätä tarvetta ja pyrkii jopa voimistamaan sitä esittelemällä nuoria ihmisiä suurissa, värikkäissä mainoksissa ja tarjoamalla jatkuvasti uusia ihon vanhenemista

hidastavia tuotteita. Kosmetiikkateollisuus hyödyntää myös ihmisten tarvetta tuntea itsensä puhtaaksi ja raikkaaksi. Aineistojeni aikavälillä on kehitetty erilaisia ihoa syväpuhdistavia *puhdistusaineita* ja *kuorintavoiteita*. Jatkuvan raikkauden saavuttamiseksi on tarjolla runsaasti hikoilua ja hienhajua estäviä tuotteita, esimerkiksi *antiperspirantti*, *deodorantti*, *Deodorant Stick*, *kuivaspray*, *jalka-antiperspirantti*, *jalkadeodorantti*, *suihkedeodorantti*, *tehoantiperspirantti*. Varhemmassa aineistossa näistä esiintyy vain *deodorantti*, ja sekin vielä suomen kieleen mukautumattomassa asussa *deodorant*.

Ihon suojaaminen on muuttunut aineistojeni välillä. Koska 1960-luvulla ei vielä tiedetty auringonsäteiden aiheuttamasta melanooman riskistä, tuolloin *ihoa suojattiin* auringonpaahteen aiheuttamalta kuivumiselta. Nykyään *ihoa suojataan* haitallisten auringonsäteiden aiheuttamalta palamiselta. Varhemman aineiston mukaan *ihoa* tulisi *suojata suojavoiteella* myös pakkasella. Nykyään uskotaan, että *meikki* on riittävä suoja pakkasta vastaan. Sen sijaan nykyisin ollaan huolestuneita näyttöpäätteen magneettikentän pölypommituksen vaikutuksista ihoon. Näyttöpäätetyöskentelyn aikana *iho* tulisi *suojata* tähän tarkoitukseen kehitetyllä *suojavoiteella*.

Jalkojen hoito on aineistojeni aikavälillä monipuolistunut. *Jalkojen hoitoon* on kehitetty runsaasti uusia tuotteita ja hoitotapoja, joiden tarkoituksena on hillitä jalkojen hikoilua, viilentää kuumottavia jalkoja, kosteuttaa ja pehmentää kuivia ja karheita jalkoja sekä lämmittää kylmiä jalkoja vilkastuttamalla jalkojen pintaverenkiertoa. Myös *kovettumien poistoon* on kehitetty uusia tuotteita ja välineitä. Varhemman aineiston perusteella 1960-luvulla *jalkojen hoidossa* ei vielä otettu huomioon jalkojen ominaisuuksia vaan kaikenlaisille jaloille käytettiin samanlaisia tuotteita.

Yllättävästi *käsien ja kynsien hoito* on viime vuosikymmenien aikana yksinkertaistunut. Varhemman aineiston mukaan 1960-luvulla käytettiin käsien iholle, kynsille ja kynsinauhoille eri tuotteita. Nykyaikaiset *käsivoiteet hoitavat ihon* lisäksi myös *kynsiä* ja *kynsinauhoja*, joten erillisiä tuotteita ei enää välttämättä tarvita.

Meikkaaminen on muuttunut aineistojeni aikavälillä entistä monimutkaisemmaksi toimenpiteeksi. Kauneushoidossa kasvot on jaettu pieniin osiin ja jokaiseen osaan on saatavana omat meikkiaineensa ja välineensä. Kukaan ei välttämättä tarvitse niin monenlaisia meikkitarvikkeita kuin on tarjolla, mutta kosmetiikkamainokset saavat ihmiset tuntemaan ne tarpeellisiksi muun muassa vetoamalla kuluttajien turhamaisuuteen, täydellisyyden tavoitteluun ja haluun hemmotella itseään. *Meikkaaminen* on selvästi kaupallistunut ja spesiaalistunut.

30 vuoden aikana *meikeistä* ovat kehittyneet eniten *silmämeikki* ja *huulimeikki*. Molempiin *meikkeihin* on kehitetty uusia tuotteita ja välineitä, joiden käyttöala on tarkasti määritelty. Kulmakarvoihin, luomiin, luomien reunoihin, ripsiin, huuliin ja huulien reunoihin on kaikkiin omat tuotteensa ja välineensä. *Silmämeikkiin* ja *huulimeikkiin* käytettävien meikkiaineiden pysyvyys iholla on kehittynyt niin, että kestävimmit meikkiaineet, niin kutsutut *kestomeikit*, saa iholta pois vain hyvällä *silmämeikinpoistoaineella*, *silmämeikinpoistonesteellä*, *huulimeikinpoistoaineella* tai *huulimeikinpoistonesteellä*. Varhemman aineiston mukaan *meikin* voi *poistaa* iholta *tislatulla vedellä*, *silmävedellä* tai *silmämeikinpoistoaineella* ~ *silmämeikin poistoaineella*.

Aineistojeni aikavälillä kauneushoitosanaston rakenne on muuttunut siten, että perussanojen osuus on kasvanut (perussanoja on nykyaineiston sanoista 16,0 % ja varhemman aineiston sanoista 10,3 %), johdosten osuus on pysynyt samana (4,5 %; 4,5 %), yhdyssanojen osuus on kasvanut (62,3 %; 56,5 %) ja sanaliittojen osuus on pienentynyt (17,2 %; 28,7 %). Uusia perussanoja kauneushoitosanastoon on saatu lainaamalla niitä yleiskielemme ja vieraista kielistä. Yhdyssanoista osa on omaperäisiä ja osa on lainattu suorina lainoina tai käännöslainoina. Yhdyssanojen pituus on aineistojeni aikavälillä pidentynyt, sillä varhemman aineiston yhdyssanoissa on kahdesta neljään yhdysosaa ja nykyaineiston yhdyssanoissa kahdesta viiteen yhdysosaa. Sanaliittojen pituudessa ei ole tapahtunut muutosta, sillä molempien aineistojen sanaliitot sisältävät kahdesta neljään jäsentä. Sanaliittojen ryhmässä tapahtuu kuitenkin jatkuvasti muutoksia, sillä käytössä sanaliitot yleensä tiivistyvät termeiksi ja vakiintuvat. Fraasit ja kuvaukset kehittyvät kiinteiksi

käsitteiksi, esimerkiksi ilmauksesta *geelimäinen meikki* on kehittynyt termi *geelimeikki*. Sanaliittomuotoiset sitaattilainat tiivistyvät suomalaistuessaan usein yhdyssanoiksi, kuten ilmaus *ranta make up* on suomalaistunut yhdyssanaksi *rantameikki*.

Kauneudenhoitosanaston tärkein lainanantajakieli on 1960-luvulla ollut ruotsi ja nykyään se on englantia, mikä johtuu englannin muotiasemasta. Ruotsin ja englannin lisäksi kauneudenhoitosanastoon on saatu joitakin sanoja myös ranskasta. Osa lainasanoista on kansainvälisiä sanoja, jotka esiintyvät samassa tai lähes samassa asussa useammassa kielessä. Nuorista lainoista suurin osa on yleislainoja. Aineistojeni välisissä eroissa näkyy kuitenkin kielessämme yleisesti vallitseva suuntaus, eli erikoislainojen lisääntyminen yleislainojen kustannuksella. Koska lisääntynyt koulutus on parantanut suomalaisten kielitaitoa, ei lainasanoja tarvitse enää muokata yleislainoiksi tai korvata omaperäisillä sanoilla. Sitaattilainojen määrä on vähentynyt aineistojeni aikavälillä, sillä sitaattilainat pyritään muokkaamaan kieleemme paremmin sopiviksi erikoislainoiksi.

Kauneudenhoitosanastoa tutkiessani olen huomannut, että kaupallisuus vaikuttaa suuresti sanaston kehittymiseen. Uusia tuotteita, aineita ja palveluksia kehitetään sen mukaan, miten niitä saadaan myydyiksi, ja uusien keksintöjen nimet valitaan mahdollisimman myyviksi. Varsinaisen sanaston lisäksi myös sanojen konteksti on tehty myyntiä edistäväksi. Kontekstissa käytetään positiivisia mielikuvia herättäviä sanoja, kuten uudistava *voide*, raikastava *suihke*, viettelevä *parfyymi*. Sanojen kontekstissa on myös ostamiseen kehottavia ilmauksia, sillä tuotteita mainostetaan tyyliin "jokainen tarvitsee tätä kaunistavaa tuotetta, jokaisen olisi hyvä käyttää tätä tuotetta, jokaisen tulisi käyttää tuotetta". Vuoden 1965 *Kauneus ja terveys* -lehden mainoksissa ostamiseen kehottaminen ei ole vielä näin näkyvää, vaan niissä lähinnä vain ilmoitetaan, että uusi tuote on nyt kaikkien saatavilla.

Kauneudenhoitosanaston lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia myös muiden alojen sanastoa ja verrata niiden kehittymistä kauneudenhoitosanaston kehittymiseen. Esimerkiksi tekniikan alan sanasto mahtaa kehittyä eri tavalla kuin kauneudenhoitosanasto, sillä tekniikan alalla itse tuotteet ovat tärkeitä, kun taas kosmetiikka-alalla itse tuotteita

tärkeämpiä ovat niiden vaikutukset ulkonäköön. Mainoksista olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin mainoskuvaa sekä mainoksen sanan ja kuvan kokonaisuutta. Eri alojen mainoksia voisi vertailla toisiinsa. Tällainen tutkimus sopisi pienimuotoisena esimerkiksi koulujen äidinkielen tunneille.

MATERIAALILÄHDE

Kauneus ja terveys -lehden vuosikertojen 1995 ja 1965 numerot 1, 6 ja 10. A-lehdet Oy:n aikakauslehti. Vantaa.

MUUT LÄHTEET

ALANNE, V. S. 1982: Suomalais-englantilainen suursanakirja. 3. painoksen 6. muuttamaton lisäpainos. Porvoo.

CHANNELIN, AULIS—CHANNELIN, KNUT—HIRVENSALO, LAURI—HEDLUND, NILS 1993 [1976]: Suomi-ruotsi suursanakirja. 6. painos. Edelliset painokset ilmestyneet nimellä Suomalais-ruotsalainen suursanakirja. Juva.

DYER, GILLIAN 1996 [1982]: Advertising as Communication. Studies in Culture and Communication. London.

FAIRCLOUGH, NORMAN 1995: Critical discourse analysis: the critical study of language. Longman. Lontoo.

GRÖNHOLM, MAIJA 1989: Miksi sanoja lainataan? -Vir. 96.

HAARALA, RISTO 1981: Sanastotyön opas. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Helsinki.

----- 1989: Sanat tiedon ja taidon palveluksessa. Teoksessa Nykysuomen sanavarat. Toim. JOUKO VESIKANSA. Juva.

HAARALA, RISTO—NISSINEN, IRMA 1994: Perussanakirjan uudissanat. - Kielikello 3/1994.

HAKULINEN, LAURI 1969: Suomen sanaston käänöslainoja. Helsinki.

----- 1979 [1941—1946]: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Keuruu.

HEISKALA, RISTO 1991: Miten mainos puhuu kulttuuria. Teoksessa Mainoskuva — mielikuva. Toim. KIMMO LEHTONEN. Helsinki.

HOPKINS, CLAUDE 1971 [1966]: Tieteellinen mainonta. Suomentanut LAURI KAILA.

Hämeenlinna.

HÄKKINEN, KAISA 1985: Suomen kielen sanaston historiallista taustaa. Fennistica 7.
Turku.

----- 1987: Suomen kielen vanhoista ja uusista yhdysverbeistä. Sananjalka 29. Turku.

----- 1990: Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa. Tietolipas 117. Pieksämäki.

ITKONEN, ERKKI 1966: Kieli ja sen tutkimus. Helsinki.

ITKONEN, TERHO 1971: Sanakilpailun saalista. -Vir. 75.

----- 1990: Vierassanat. Kielenkäyttäjän opas. Helsinki.

----- 1991 [1982]: Kieliopas. 5. painos. Vaasa.

IKOLA, OSMO (toim.) 1986: Nykysuomen käsikirja. Toinen uudistettu laitos, 8. painos.
Espoo.

KARLSSON, FRED 1977: Johdatusta yleiseen kielitieteeseen. 2., muuttamaton painos.
Helsinki.

----- 1994: Yleinen kielitiede. Helsinki.

KARTTUNEN, KAARINA 1989: Stadi on hervoton pleisi. Teoksessa Nykysuomen
sanavarat. Toim. JOUKO VESIKANSA. Juva.

KATARA, LIISI—KATARA, PEKKA—SCHELLBACH-KOPRA, INGRID 1986:
Suomalais-saksalainen suursanakirja. 2. painoksen 2. muuttamaton lisäpainos.
Porvoo.

Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. Helsinki.

KOSKI, MAUNO 1983: Värien nimitykset suomessa ja lähisukukielissä. Suomalaisen
Kirjallisuuden Seuran toimituksia 391. Savonlinna.

LAAKSONEN, KAINO—LIEKO, ANNELI 1992: Suomen kielen äänne- ja muoto-oppi.
2., korjattu painos. Loimaa.

LEECH, GEOFFREY 1975 [1974]: Semantics. Penguin Books. Great Britain.

LOUHIJA, JARL 1963 [1962]: Lehtimainontamme kielen ja tyylin hahmottuminen. I osa.
Suomen myynti- ja mainosyhdistys r.y:n julkaisuja. Forssa.

NS = Nykysuomen sanakirja.

NS. VESK = Nykysuomen sanakirja VIII. Vierassanojen etymologinen sanakirja.

NURMELA, TAUNO 1983: Suomalais-ranskalainen sanakirja. 2., tarkistetun painoksen

5. muuttamaton lisäpainos. Porvoo.
- NUUTINEN, OLLI 1989: Käännöslainat. Teoksessa Nykysuomen sanavarat. Toim. JOUKO VESIKANSA. Juva.
- Nykysuomen sanakirja I—VI. Toim. SADENIEMI, MATTI—VESIKANSA, JOUKO ym. 13. painos. Juva 1992 [1951—1961].
- Nykysuomen sanakirja VIII. Vierassanojen etymologinen sanakirja. Kirjoittanut KALEVI KOUKKUNEN. Porvoo 1990.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: Suomen kielioppi. 2., tarkistettu painos. Porvoo.
- PS = Suomen kielen perussanakirja.
- PULKKINEN, PAAVO 1984: Lokarista sponsoriin. Englantilaisia lainoja suomen kielessä. Keuruu.
- RAULA, ARTTURI 1965: Mainonnan perusteet. Toim. ARVO LITUKKA. 6. painos. Helsinki.
- REEVES, ROSSER 1963 [1961]: Mainonnan todellisuus. Suomentanut JUHANI JASKARI. Porvoo.
- RINTALA, PÄIVI 1983: Sananjohdon produktiivisuudesta ja sen rajoituksista. Teoksessa Nykysuomen rakenne ja kehitys 1. Näkökulmia kielen rakenteisiin. Toim. HAKULINEN, AULI—LEINO, PENTTI. Tietolipas 93. Pieksämäki.
- RÄISÄNEN, ALPO 1978: Kantasanan ja johdoksen suhteesta. - Vir. 82.
- SAJAVAARA, PAULA 1989: Vierassanat. Teoksessa Nykysuomen sanavarat. Toim. JOUKO VESIKANSA. Juva.
- SALO, MERJA 1991: Päiväperhon arkeologiaa. Teoksessa Mainoskuva — mielikuva. Toim. KIMMO LEHTONEN. Helsinki.
- SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja.
- SSA = Suomen sanojen alkuperä: etymologinen sanakirja.
- Suomen kielen etymologinen sanakirja I—VI. Toim. TOIVONEN, Y.H.—ITKONEN, ERKKI—JOKI, AULIS. Suomalais-ugrilainen Seura. Helsinki 1955—1978.
- Suomen kielen perussanakirja. 1., 2. ja 3. osa. Toim. HAARALA, RISTO—LEHTINEN, MARJA—GRÖNROS, EIJA-RIITTA ym. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki 1990, 1992, 1994.

Suomen sanojen alkuperä: etymologinen sanakirja. 1. ja 2. osa. Toim. ITKONEN, ERKKI —KULONEN, ULLA-MAIJA ym. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Mänttä 1992, 1995.

UIMONEN, RISTO 1996: Katkeria kyyneliä ja makeita voittoja. Imagot, mielikuvat ja julkisuuden hallinta mediayhteiskunnassa. Teoksessa Mielikuvien maailma. Miten mediajulkisuutta muokataan ja imagoja rakennetaan? Inforviestintä. Helsinki.

Uudissanasto 80. Toim. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kielitoimisto. Porvoo 1979.

VESIKANSA, JOUKO 1978: Johdokset. Nykysuomen oppaita 2. Porvoo.

----- 1989: Yhdyssanat. Teoksessa Nykysuomen sanavarat. Toim. JOUKO VESIKANSA. Juva.

Vir. = Virittäjä. Kotikielen seuran aikakauslehti. Helsinki.

LIITE 1. AINEISTON SANAT AIHEPIIREITTÄIN JAOTELTUINA.

1. KAUNEUDENHOITOTUOTTEET

1.1. Molemmissa aineistoissa esiintyvät kauneudenhoitotuotteet

Balsamit ja emulsiot

emulsio kauneudenhoidossa 'voiteena käytettävä veden ja rasvan tasa-aineinen seos' (PS).

jalkabalsami 'jalkojen iholle käytettävä voidemainen ihonhoitoaine'.

kosteusemulsio 'voiteena käytettävä kosteuttava veden ja rasvan tasa-aineinen seos'.

puhdistusemulsio kauneudenhoidossa 'ohuehko, mm. vettä ja rasvaa sisältävä ihonpuhdistusaine'.

Hienestoaineet

(nykyaineistossa) **deodorantti** ~ (varhemmassa aineistossa) **deodorant** 'hienhajun estämiseen tai peittämiseen käytettävä suihke, neste tms.' (PS).

Ihojauheet

puuteri 'talkkia, hajusteita tms. sisältävä ruskeansävyinen tai valkoinen kosmeettinen aine, jota käytetään varsinkin kasvojen ihon ehostamiseen' (PS).

talkki 'rasvaisen tuntuinen, vaalea ja vesipitoinen mineraali; siitä saatava ihonhoidossa, puuterin raaka-aineena ym. käytettävä hienojakoinen jauhe' (PS).

Kasvovedet, naamiot, saippuat ja muut ihonpuhdistusaineet

kasvovesi 'ihon puhdistamiseen ja ihohuokosten supistamiseen käytettävä neste' (NS).

naamio kauneudenhoidossa 'voidemainen kasvojenpuhdistusaine, jota sivellään kasvoille ohut kerros, annetaan kuivua "naamioksi" ja huuhdellaan pois vedellä'.

puhdistusaine kauneudenhoidossa 'ihon puhdistamiseen käytettävä aine'.

puhdistusmaito kauneudenhoidossa 'maitomainen ihonpuhdistusaine'.

saippua kauneudenhoidossa 'ihon puhdistamiseen käytettävä jähmeä tai nestemäinen rasvahappojen natriumsuolaseos' (NS).

Meikit

iltameikki 'illalla käytettävä meikki, joka tehdään illan hämäryyteen ja keinovalaistukseen sopivilla meikkiaineilla'.

kesämeikki 'kesällä käytettävä meikki, joka tehdään kesän kirkkauteen ja kuumuuteen sopivilla meikkiaineilla'.

meikki 'meikkaamisen tulos, ehostus, make-up; meikkausaine, ehoste' (PS). Sana esiintyy varhemmassa aineistossa myös asussa **make up ~ make-up**.

(nykyaineistossa) **rantameikki** ~ (varhemmassa aineistossa) **ranta make up** 'rannalla käytettävä meikki, joka tehdään auringon säteiltä suojaavilla, hyvin vettä ja hikoilua kestäville meikkiaineilla'.

silmämeikki 'silmien ehostus; silmäehostus' (US). Sana esiintyy varhemmassa aineistossa myös asuissa **silmien make-up ~ silmä make up ~ silmä-make up**.

syysmeikki 'syksyllä käytettävä meikki, joka tehdään syksyn ilmastoon ja valaistukseen sopivilla meikkiaineilla'.

Meikkitarvikkeet

aluslakka kauneudenhoidossa 'kynsilakan alle siveltävä (tav. väritön) lakka'.

helmiäispuna 'helmiäishohtoinen huulipuna' (PS).

huulipuna 'huulten meikkausaine; huulipuikko' (PS).

kulmakynä 'kulmakarvojen ehostamiseen käytettävä meikkivärikynä' (PS).

kulmaväri 'kulmakarvojen ehostamiseen käytettävä meikkiväri'.

kynsilakka 'kynsiin siveltävä, tav. värillinen lakka' (PS). Esiintyy nykyaineistossa myös lyhemässä asussa **lakka**.

kynä kauneudenhoidossa 'kirjoitusvälineen tapaan käsiteltävä puikkomainen meikkausväline' (ks. PS).

luomiväri 'silmäluomien ehostusväri' (US).

(nykyaineistossa) **maskara** ~ (varhemmassa aineistossa) **mascara** 'ripsiväri' (US).

peitepuikko 'ihon(väriin) epätasaisuuksien tms. peittämiseen käytettävä puikkomainen meikkausväline' (PS).

poskipuna 'poskille levitettävä punainen meikkausaine' (PS).

puna 'huulipuna, poskipuna'.

päällyslakka kauneudenhoidossa 'kynsilakan päälle siveltävä värillinen tai väritön lakka'.

ripsiväri 'silmäripsien meikkausväri' (PS).

Parranajo

(nykyaineistossa) **After Shave**, (varhemmassa aineistossa) **after shave-tuotteet** 'parranajon jälkeen käytettäviä rauhoittavia ja kosteuttavia, voidemaisia, hyytelömäisiä tai nestemäisiä tuotteita' (ks. esim. K & T 10/1965: 21).

Poistoaineet

kylmävaha kauneudenhoidossa 'vahamainen karvanpoistoaine'. Vahaa levitetään sääriin, painellaan kangaspala päälle ja annetaan kuivua. Kun kangas repäistään irti, lähtevät ihokarvat mukana. (K & T 1/1965: 67.) Sana esiintyy varhemmassa aineistossa myös lyhemmässä asussa **vaha**.

(nykyaineistossa) **kynsilakanpoistoaine** ~ (varhemmassa aineistossa) **kynsilakan poistoaine** 'kynsille siveltävän lakan poistamiseen tarkoitettu aine'. Sana esiintyy nykyaineistossa myös asussa **lakanpoistoaine**.

silmämeikinpoistoaine 'aine, jolla poistetaan meikkiaineet silmänympärysiholta ja ripsistä'. Sana esiintyy varhemmassa aineistossa myös asussa **silmämeikin poistoaine**.

Rasvat, salvat, öljyt

huulirasva 'huultenhoitorasva' (PS).

salva 'lääkevoide' (PS).

öljy kauneudenhoidossa 'ihon hoitoon käytettävä kasvirasva'.

Voiteet

aurinkovoide ~ (nykyaineistossa) **aurinkosuojavoide** ~ (varhemmassa aineistossa) **auringonsuojavoide** 'iho auringonpaahteelta suojaava voide' (US).

erikoisvoide 'tietyille ihoalueelle (esim. käsivoide) tai tietylle ihotyypille (esim. kuivalle tai rasvaiselle iholle) tarkoitettu voide'.

hoitovoide 'hoitavia aineita sisältävä ihovoide'.

kosteusvoide 'kosteuttava ihovoide' (NS).

käsivoide 'käsien iholle käytettävä voide'.

meikkivoide 'värillinen ihovoide' (PS).

puhdistusvoide kauneudenhoidossa 'voidemainen, rasvainen ihonpuhdistusaine'.

päivävoide 'päiväkäyttöön tarkoitettu ihovoide' (PS).

suojavoide 'iho auringolta, pakkaselta tms. suojaava voide' (PS).

voide 'iholle levitettävä lääkitsevä, rasvoittava, kosteuttava tms. pehmeä tai kiihteähkö massa' (PS).

värivoide 'värillinen meikkivoide' (US).

yövoide 'yökäyttöön tarkoitettu ihovoide' (PS).

Muut sanat

kosmetiikka 'kauneuden tai yleensä ulkonäön hoito, ehostus; kauneudenhoito-, ehostusaineet, ehosteet' (PS).

1.2. Vain vuoden 1965 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitotuotteet**Emulsiot, lotionit ja maidot**

aurinkomaito 'iho auringon paahteelta suojaava maitomainen voide'.

cream lotion 'käsien ja koko kehon päivittäiseen ihonhoitoon tarkoitettu voide' (K & T 10/1965: 10).

ihonpuhdistusemulsio 'ihon puhdistuksessa käytettävä emulsio'.

kauneusemulsio 'iho kaunistava emulsio'.

käsिमaito 'käsien iholla käytettävä maitomainen kosteusvoide'.

Hajusteet

eau de cologne 'miedontuoksuinen, lievästi desinfioiva hajuvesi, ns. Kölnin vesi (nimitetty Kölnin kaupungin mukaan; NS)'.

hajuvesi 'iholla käytettävä miedon hyväntuoksuinen neste, parfyymi' (PS).

Ihojauheet

jalkajauhe 'varpaiden välissä ja jalkapohjissa käytettävä jalkahikeä kuivattava jauhe' (K & T 1/1965: 65).

kivipuuteri 'yhtenäiseksi massaksi puristettu puuteri'.

transparent-puuteri 'väritön, läpikuultava puuteri' (K & T 6/1965: 34).

Meikit ~ make[-]upit

juhlameikki 'juhlatilaisuudessa käytettävä meikki, joka tehdään kyseiseen tilaisuuteen sopivilla meikkiaineilla'.

make up ~ make-up 'meikki, ehostus' (PS).

päivämeikki 'päivällä käytettävä meikki, joka tehdään päivän valoisuuteen sopivilla meikkiaineilla'.

silmien make-up ~ silmä make up ~ silmä-make up 'silmien ehostus; silmäehostus'. Sana esiintyy molemmissa aineistoissa myös asussa **silmämeikki**.

Meikkitarvikkeet

acne-stick 'finniin peittämiseen ja kuivattamiseen käytettävä puikkomainen meikkausväline' (K & T 10/1965: 21).

aurinkovoide-meikkiaine 'värillinen ihovoide, joka suojaa ihoa auringon paahteelta' (K

& T 6/1965: 34).

finni-stick 'finnien peittämiseen ja kuivattamiseen käytettävä puikkomainen meikkausväline' (K & T 10/1965: 21).

eyeliner 'silmien rajaamiseen käytettävä nestemäinen väri, jota levitetään ohutkärkisellä siveltimellä'.

irtoripset 'tekoripset' (PS).

kesämascara 'kesällä käytettävä ripsiväri'.

nukkamascara 'ripsiväri, joka sisältää ripsiin tarttuvaa nukkaa'.

päivähuulipuna 'päiväkäyttöön tarkoitettu huulipuna'.

'**Quick-dry** aerosoli' 'kynsilakan nopeasti kuivattava sumute' (K & T 1/1965: 71).

viivaväri 'silmien rajaamiseen käytettävä kynän mallinen meikkiväri'.

väriaine 'värillinen aine, jolla vuoden 1965 aineistossa tarkoitetaan ripsien ja kulmakarvojen kesto värjäykseen käytettävää ainetta' (ks. K & T 6/1965: 29, 57).

Naamiot

kasvonaamio kauneudenhoidossa 'kasvoille joksikin aikaa levitettävä hoito- tai puhdistusainekerros' (PS).

Poistoaineet

hienpoistoaine 'hikoilua ja hienhajua estävä aine'.

hienpoistosumu 'jalkojen iholle käytettävä hieneritystä tasoittava sumu' (K & T 6/1965: 67).

karvanpoistoaine 'ihokarvojen poistamiseen käytettävä aine'.

Ruoka-aineet ja muut kotitalouden aineet, joita käytetään kauneudenhoitoaineina

appelsiinimehu 'kauneudenhoidossa käytetään silmätippoina, jotta silmiin saadaan kirkas loiste' (ks. K & T 6/1965: 57).

kamomillatee 'kauneenhoidossa käytetään silmähauteena' (ks. K & T 6/1965: 29).

mantelijauhe 'kauneenhoidossa käytetään ihonpuhdistusaineena' (ks. K & T 1/1965: 58).

puhdistettu vesi 'kauneenhoidossa käytetään silmänpuhdistusaineena ja silmäkylpyaineena' (ks. K & T 1/1965: 58).

sitruunamehu ~ sitruunanmehu 'kauneenhoidossa käytetään kasvovetenä ja silmätip-poina' (ks. K & T 6/1965: 4, 57).

suolavesi 'kauneenhoidossa käytetään silmäkylpyaineena' (ks. K & T 6/1965: 28).

tee 'kauneenhoidossa käytetään silmähauteena' (ks. K & T 6/1965: 28).

tislattu vesi 'kauneenhoidossa käytetään silmänpuhdistusaineena ja silmäkylpyaineena' (ks. K & T 1/1965: 58).

viinietikkavesi 'kauneenhoidossa käytetään hauteena lean alla pienentämässä kaksois-leukaa' (ks. K & T 10/1965: 14).

Saippuat ja muut ihonpuhdistusaineet

erikoissaippua 'tietylle ihotyypille (esim. kuivalle tai rasvaiselle iholle) tarkoitettu saippua' (ks. K & T 10/1965: 21).

kosmeettinen saippua 'rasvaiselle iholle sopiva voidemainen saippua, jolla on saippuan puhdistavat ominaisuudet, mutta ei sen ihoa kuivattavia ominaisuuksia' (K & T 1/1965: 58).

lääkesaippua 'lääkeaineita sisältävä saippua' (PS).

puhdistuspyyhkeet kauneenhoidossa 'ihonpuhdistusaineessa kasteltuja kasvopapereita'.

vauvasaippua 'mieto saippua, joka alhaisen pH-arvonsa vuoksi sopii herkän ihon puhdistusaineeksi' (K & T 6/1965: 62).

Silmienpuhdistusaineet

silmänpuhdistusaine 'silmien ja niiden ympäristön puhdistamiseen käytettävä puhdistusaine' (ks. K & T 6/1965: 28).

Vaahdot ja öljyt

aurinkovaahto ~ **aurinkovaahto-aerosol** 'iho auringon paahteelta suojaava vaahto'.

aurinkoöljy 'iho auringon paahteelta suojaava öljy'.

hydrofiilinen öljy ~ **hydrofiiliöljy** 'ihon päivittäisenä puhdistusaineena käytettävä öljy' (K & T 1/1965: 58; 10/1965: 21).

Vedet

appelsiininkukkavesi 'nuorelle iholle sopiva kasvovesi' (K & T 10/1965: 62).

partavesi 'parranajon jälkeen käytettävä kasvovesi' (PS).

ruusuvesi 'nuorelle iholle sopiva kasvovesi' (K & T 10/1965: 62).

silmävesi 'silmien puhdistuksessa ja silmäkylvyssä käytettävä nestemäinen puhdistusaine' (K & T 1/1965: 37, 58; 6/1965: 29).

yleiskasvesi 'kaikille ihotyypeille sopiva kasvovesi' (K & T 10/1965: 62).

yrttikasvesi 'rasvaiselle iholle sopiva yrttiuutetta ja spriitä sisältävä kasvovesi' (K & T 10/1965: 21).

Voiteet

alusvoide 'meikin alle levitettävä värillinen tai väritön voide'.

antiselluliittivoide 'selluliittia vähentävä voide'.

aurinkoöljyvoide 'iho auringon paahteelta suojaava öljymäinen voide'.

biologinen voide 'vanhenevalle iholle tarkoitettu voide, joka sisältää ihoa biologisesti elvyttäviä aineita' (K & T 10/1965: 21).

ihovoide 'iholla käytettävä voide'.

kauneusvoide 'iho kaunistava voide'.

kynsien kosteusvoide 'kynsillä käytettävä kosteuttava voide'.

kynsinauhujen hierontavoide 'kynsien tyven ihoreunuksen hieronnassa käytettävä voide'.

kynsinauhojen hoitovoide 'kynsien tyven ihoreunuksessa käytettävä hoitavia aineita sisältävä voide'.

lääkekosmeettinen voide 'ärtyneelle iholle sopiva lääkeaineita sisältävä voide' (K & T 10/1965: 62).

lääkevoide 'lääkeaineita sisältävä voide'.

make up-voide 'värillinen ihovoide'.

pohjavoide 'meikin alla käytettävä tavallisesti värillinen voide'.

ravintovoide 'auringossa olon ja uinnin jälkeen käytettävä kosteuspitoinen voide, joka viilentää ja kosteuttaa auringon ruskettamaa ihoa' (K & T 6/1965: 36).

ripsiravinto 'ripsillä käytettävä voidemainen hoitoaine' (ks. K & T 6/1965: 34).

ripsivoide 'ripsillä käytettävä voide' (K & T 6/1965: 29).

ulkoiluvoide 'ulkoillessa käytettävä ihoa viimalta ja pakkaselta suojaava voide' (K & T 1/1965: 10, 34).

urheiluvoide 'ulkoillessa käytettävä ihoa viimalta ja pakkaselta suojaava voide' (K & T 10/1965: 21).

yhdistetty aurinko- ja värivoide ~ yhdistetty väri- ja aurinkovoide 'värillinen ihovoide, joka suojaa ihoa auringon paahteelta' (K & T 6/1965: 72).

yleisvoide 'päivä- ja yövoiteena käytettävä voide' (K & T 10/1965: 62).

Muut sanat

sumute kauneudenhoidossa 'suihkeen muodossa oleva kauneudenhoitotuote'.

1.3. Vain vuoden 1995 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitotuotteet

Balsamit, emulsiot ja lotionit

After Sun Lotion 'auringonoton jälkeen iholla käytettävä veden ja rasvan tasa-aineinen seos'.

After Sun -emulsio 'auringonoton jälkeen iholla käytettävä veden ja rasvan tasa-aineinen

seos'.

balsami kauneudenhoidossa 'tavallisesti hyvänhajuinen, voidemainen tai sakean nestemäinen kauneudenhoitotuote' (ks. PS).

geeli-emulsio 'geelimäinen iholla käytettävä veden ja rasvan tasa-aineinen seos'.

silmänympärysemulsio 'silmänympärysiholla käytettävä veden ja rasvan tasa-aineinen seos'.

vartaloemulsio 'vartalon iholla käytettävä veden ja rasvan tasa-aineinen seos'.

vesi/öljy/vesi -emulsio ~ vesi-öljy-vesi-kolmoisemulsio 'vaihe vaiheelta ihoon imeytyvä emulsio' (ks. K & T 6/1995: 13, 34).

Geelit

geeli kauneudenhoidossa 'geelimäinen (hyytelömäinen) kauneudenhoitotuote'.

kulmakarvageeli 'kulmakarvoilla käytettävä geeli'.

liposomivoidegeeli 'silmänympärysiholla käytettävä, liposomeja sisältävä voidemainen geeli' (ks. K & T 10/1995: 109).

mikrogeeli kauneudenhoidossa 'erityisen hienojakoinen, kasvojen iholla käytettävä geeli'.

puhdistusgeeli kauneudenhoidossa 'geelimäinen ihonpuhdistusaine'.

silmänympärysgeli 'silmänympärysiholla käytettävä geeli'.

suihkugeeli 'suihkussa peseytymiseen käytettävä geelimäinen pesuaine' (PS).

Hajusteet

Eau de Toilette 'miedontuoksunen hajuvesi'.

parfyymi 'hajuvesi' (PS).

Hienestoaineet

antiperspirantti 'hikoilua estävä aine' (PS).

Deodorant Stick 'hienhajun estämiseen tai peittämiseen käytettävä puikkomainen tuote'.

jalka-antiperspirantti 'jalkojen iholle käytettävä hikoilua estävä aine'.

jalkadeodorantti 'jalkojen iholle käytettävä hienhajua estävä ja peittävä aine'.

kuivaspray 'iholla nopeasti kuivuva hienhajun estämiseen tai peittämiseen käytettävä suihke'.

suihkedeodorantti 'hienhajun estämiseen tai peittämiseen käytettävä suihke'.

tehoantiperspirantti 'tehokkaasti hikoilua estävä aine'.

Ihojauheet

aurinkopuuteri 'auringossa käytettävä puuteri, joka kestää vettä ja hikoilua ja joka suojaa ihoa auringon paahteelta'.

irtopuuteri 'jauhemainen puuteri' (vrt. kivipuuteri).

jalkatalkki 'jalkojen iholle käytettävä talkki'.

luomipuuteri 'puuterimainen luomiväri' (US).

meikkipuuteri 'värillinen puuteri, jota käytetään kasvojen ihon ehostamiseen'.

puristepuuteritalkki 'vartalon iholle käytettävä, yhtenäiseksi massaksi puristettu talkki' (ks. K & T 6/1995: 79).

puuteripaperit 'puuteria sisältäviä papereita' (K & T 10/1995: 38).

Ihonpuhdistusaineet ja -nesteet

kasvojenpuhdistusaine 'kasvojen iholla käytettävä ihonpuhdistusaine'.

pesuneste kauneudenhoidossa 'nestemäinen ihonpesuaine'.

puhdistusneste kauneudenhoidossa 'nestemäinen ihonpuhdistusaine'.

Kuorinta-aineet ja naamiot

huultenkuorintapuikko 'huulten kuorinnassa käytettävä puikkomainen kuorinta-aine'.

jalkojenkuorinta-aine 'jalkojen ihon kuorinnassa käytettävä kuorinta-aine'.

kuorinta-aine kauneudenhoidossa 'ihon kuorinnassa käytettävä aine'.

kuorintavoide kauneudenhoidossa 'voidemainen ihonkuorinta-aine'.

silmänympäryснаamio 'silmänympärysiholle käytettävä naamio'.

Kylpyaineet

jalkakylpyaine 'jalkakylpyveteen lisättävä ihonpuhdistusaine'.

jalkakylpysuola 'jalkakylpyveteen lisättävä jauhemainen ihonpuhdistusaine'.

Meikit

aurinkomeikki 'auringossa käytettävä meikki, joka tehdään auringon säteiltä suojaavilla, hyvin vettä ja hikoilua kestäville meikkiaineilla'.

geelimeikki 'geelimäisillä meikkiaineilla tehty meikki'.

hopeameikki 'hopeanhoitoisilla meikkiaineilla tehty meikki'.

huulimeikki 'huulien ehostus'.

häämeikki 'morsiamen meikki'.

kasvomeikki 'kasvojen ehostus'.

kestomeikki 'kestävillä meikkiaineilla tehty meikki, joka pysyy kasvoilla muuttumattomana noin vuorokauden ajan' (ks. K & T 6/1995: 10—11).

kevätmeikki 'kevällä käytettävä meikki, joka tehdään kevään ilmastoon ja valaistukseen sopivilla meikkiaineilla'.

kultameikki 'kullanhoitoisilla meikkiaineilla tehty meikki'.

Meikkitarvikkeet huulien meikkaamiseen

aurinkopuna 'auringossa käytettävä huulipuna, joka kestää vettä ja hikoilua ja joka suojaa huulien ihoa auringon paahteelta'.

happihuulipuna 'happea sisältävä huulipuna' (K & T 10/1995: 19).

huulipunakynä 'kynämäinen huulipuna'.

huultenrajauskynä 'kynämäinen huulienrajausväline'.

kestokynä 'silmien ja huulien rajaamiseen sekä kulmakarvojen korostamiseen käytettävä meikkivärikynä, jonka väri pysyy iholla muuttumattomana noin vuorokauden ajan' (K & T 6/1995: 11).

kestopuna 'huulipuna, jonka väri pysyy huulilla tavallista huulipunaa kauemmin' (K & T 10/1995: 28).

kesäpuna 'kesällä käytettävä huulipuna, joka kestää vettä ja hikoilua ja joka suojaa huulien ihoa auringon paahteelta'.

kiilto 'huulille kiiltoa antava aine'.

kiiltopuna 'huulipuna, joka antaa huulille kiiltoa'.

kuultopuna 'läpikuultava huulipuna'.

pitkäkestohuulipuna 'huulipuna, jonka väri pysyy huulilla tavallista huulipunaa kauemmin' (K & T 10/1995: 28).

rajauskynä kauneudenhoidossa 'kynämäinen silmien ja huulien rajausväline' (PS).

Meikkitarvikkeet kulmakarvojen ja silmien meikkaamiseen

blondikynä 'vaaleaihoiselle tarkoitettu kulmakarvakynä, jolla maalataan kulmakarvojen aukkokohtiin karvojen näköisiä viivoja' (K & T 1/1995: 33).

kakkumaskara 'litteään, suorakaiteen muotoiseen rasiaan pakattu ripsiväri'.

kestokynä 'silmien ja huulien rajaamiseen sekä kulmakarvojen korostamiseen käytettävä meikkivärikynä, jonka väri pysyy iholla muuttumattomana noin vuorokauden ajan' (K & T 6/1995: 11).

kulmakarvakynä 'kulmakarvojen ehostamiseen käytettävä meikkivärikynä'.

Liquid Eyeliner ~ Liquid Eyeliner -rajausväri 'silmien rajaamiseen käytettävää neste-mäistä rajausväriä sisältävä meikkivärikynä'.

luomenpohjustusaine 'värillinen meikkiaine, jota levitetään silmäluomille ennen luomi-

värin levittämistä'.

luomenpohjustusväri 'silmäluomissa olevien värivirheiden peittämiseen käytettävä väri'.

luomikynä 'silmien rajaamiseen käytettävä kynä'.

meikkikynä 'kynän mallinen väriä sisältävä meikkausväline' (PS).

peiteaine kauneudenhoidossa 'ihon (väri)virheiden peittämiseen käytettävä aine'.

rajauskynä kauneudenhoidossa 'kynämäinen silmien ja huulien rajausväline' (PS).

rajausväri kauneudenhoidossa 'silmien rajamiseen käytettävä väri'.

rasvaväri kauneudenhoidossa 'meikkiaine, jota levitetään (kulmakarva)siveltimellä kulmakarvojen aukkokohtiin' (K & T 1/1995: 33).

ripsari 'ripsiväri'.

silmänrajauskynä 'kynämäinen silmienrajausväline'.

silmänrajausväri 'silmien rajaamiseen käytettävä väri'.

valokynä kauneudenhoidossa 'valoa heijastavaa vaaleaa väriä sisältävä kynämäinen meikkausväline, jota käytetään ilmejuonteiden ja muiden ihon (väri)virheiden peittämiseen' (K & T 1/1995: 33).

Meikkitarvikkeet kynsien meikkaamiseen

hopeakynsilakka 'hopeanhohtoinen kynsilakka'.

irtokynsi 'tekokynsi'.

kynnenpaikkausaine 'vaurioituneen kynnen korjaamiseen käytettävä aine'.

kynsilakan pikakuivattaja 'kynsilakan nopeasti kuivattava aine'.

Parranajo

kosteusvoide-partabalsami 'parranajon jälkeen kasvojen iholla käytettävä kosteuttava voide'.

partavaahto '(ponnekaasupakkauksissa myytävä) parranajoon käytettävä synteettinen

pesuvaaho' (PS).

Poistoaineet

huulipunapoistoaine 'aine, jota käytetään huulipunun poistamiseen huulilta'.

huulipunapoistoneste 'nestemäinen huulipunapoistoaine'.

lakanpoistolaput 'yksittäispakattuja, kynsilakanpoistoainetta sisältäviä lappuja, joita käytetään kynsilakan poistamiseen kynsiltä' (K & T 10/1995: 38).

liikavarpaanpoistoaine 'aine, joka pehmentää jalkaterissä olevat, tavallisesti kengän hankauksesta tai puristuksesta syntyneet (kipeät) känsät eli liikavarpaat' (ks. K & T 10/1995: 32).

silmämeikinpoistoneste 'nestemäinen aine, jolla poistetaan meikkiaineet silmänympärysiholta ja ripsistä'.

Suihkeet

suihke kauneudenhoidossa 'suihkeen muodossa oleva kauneudenhoitotuote'.

jalkasuihke ~ **jalkojenhoitosuihke** 'jalkojen iholla käytettävä hoitava, virkistävä tai hikoilua estävä sumute'.

kasvosuihke 'kasvomeikkiä korjaava ja raikastava suihke' (K & T 10/1995: 38).

Tehohoitotuotteet ja muut erikoistuotteet

A + B5 + E Hoitotiiviste 'kasvojen iholle tarkoitettu, kuuriluontoisesti käytettävä A-, B5- ja E-vitamiinia sisältävä ihonhoitoaine'.

ampulli kauneudenhoidossa 'pieneen pulloon pakattu nestemäinen ihonhoitoaine, jota käytetään kuuriluontoisesti kasvojen iholla'.

geelineste 'kasvojen iholla käytettävä sakean nestemäinen ihonhoitoaine'.

hoide 'hoitoaine' (US). Esim. huulilla käytettävä *hoide* (K & T 10/1995: 28).

hoitotiiviste kauneudenhoidossa 'kasvojen iholle tarkoitettu, kuuriluontoisesti käytettävä ihonhoitoaine'.

huultenhoitopuikko 'puikkomainen huultenhoitoaine'.

jalkasienen taltuttaja 'voide, joka ehkäisee jalkasienen kasvua'.

kosteusseerumi 'ihoä kosteuttava seerumi'. *Seerumi* 'valkuaispitoinen liuos, josta solut tm. saostuva osa on poissa' (PS). Kauneenhoidossa *seerumia* käytetään kasvojen iholla kuuriluontoisesti. *Seerumia* on saatavana geelinesteen ja emulsion muodossa. (K & T 1/1995: 36.)

kynsinauhojen pehmittäjä 'kynsien tyven ihoreunuksessa käytettävä sakea neste, joka pehmentää ihoa'.

pikakaunistaja 'kosteusvoiteen päällä sellaisenaan tai kosteusvoiteen ja meikkivoiteen välissä käytettävä ohut voide, jonka valoa heijastavat aineet häivyttävät ryppyjä ja saavat ihon näyttämään heleämmältä' (K & T 1/1995: 8).

pikakiinteyttäjä 'kasvojen iholle tarkoitettu, kuuriluontoisesti käytettävä sakea neste, jonka pitäisi kiinteyttää ihoa' (K & T 1/1995: 37).

seerumi 'valkuaispitoinen liuos, josta solut tm. saostuva osa on poissa' (PS). Kauneenhoidossa *seerumia* käytetään kasvojen iholla kuuriluontoisesti. *Seerumia* on saatavana geelinesteen ja emulsion muodossa. (K & T 1/1995: 36.)

silmänympärysneste 'silmänympärysiholla käytettävä neste'.

silmänympärysseerumi 'silmänympärysiholla käytettävä seerumi'.

suojuapuikko 'auringon paahteelta suojaava puikkomainen ihonhoitoaine'.

tehoampulli kauneenhoidossa 'pieneen pulloon pakattu nestemäinen ihonhoitotuote, jota käytetään kuuriluontoisesti kasvojen iholla'.

Voiteet

AHA-Voide 'AHA-hedelmähappoja sisältävä ihovoide' (AHA < Alpha Hydroxy Acids).

antioksidanttivoide 'antioksidantteja eli hapettumista estäviä aineita sisältävä ihovoide'.

emulsiovoide 'voiteena käytettävä veden ja rasvan tasa-aineinen seos' (PS).

geelivoide 'geelimäinen ihovoide'.

huulivoide 'huulten iholla käytettävä voide'.

huultensuojavoide 'huulten iholla käytettävä auringolta, pakkaselta tms. suojaava voide'.

jalkavoide 'jalkojen iholla käytettävä voide'.

kasvovoide 'kasvojen iholla käytettävä voide'.

kolmifaasivoide 'kolmessa vaiheessa (ruots. *fas* 'vaihe') ihoon imeytyvä ihovoide' (ks. K & T 10/1995: 80).

luontaisvoide 'luontainen voide'.

mattameikkivoide 'mattapintainen, värillinen ihovoide'.

meikinalusvoide 'meikin alla käytettävä voide'.

peitevoide 'ihon (väri)virheitä peittävä ihovoide'.

perusvoide 'ihonhoidon yleisvoiteeksi tarkoitettu apteekkivalmiste' (PS).

protector-voide 'kasvojen, kaulan ja kämmenselkien iholla käytettävä näyttöpäätteen magneettikentän pölypommitukselta suojaava voide' (K & T 1/1995: 7). (engl. *protector* 'suojelija; suojain').

silmänympärysvoide 'silmänympärysiholla käytettävä voide'.

tehokosteusvoide 'erityisen tehokkaasti kosteuttava ihovoide'.

vartalovoide 'vartalon iholla käytettävä voide'.

vitamiinikosteusvoide 'vitamiineja sisältävä kosteuttava ihovoide'.

vitamiinivoide 'vitamiineja sisältävä ihovoide'.

Muut sanat

luontaiskosmetiikka 'luontainen kauneudenhoito- tai ehostusaine'.

neste kauneudenhoidossa 'nestemäinen kauneudenhoitotuote, esim. *pesuneste* tai *puhdistusneste*'.

puikko kauneudenhoidossa 'puikonmuotoinen kauneudenhoitotuote, esim. *suoja-puikko*'.

2. KAUNEUDENHOITOTUOTTEIDEN SISÄLTÄMÄT AINEET

2.1. Molemmissa aineistoissa esiintyvät kauneudenhoitotuotteiden sisältämät aineet

rasva 'eläin- ja kasvikunnassa esiintyvä orgaaninen aine, joka sisältää rasvahappojen glyseridejä' (NS). Kauneudenhoidossa *rasvaa* käytetään mm. kuivalle iholle tarkoitetuissa voiteissa, ulkoiluvoiteissa ja meikkitarvikkeissa pehmentämässä ja suojaamassa ihoa (ks. esim. K & T 1/1965: 34).

vitamiini 'luonnossa tavattavia orgaanisia, kemialliselta koostumukseltaan varsin erilaisia yhdisteitä, joiden läsnäolo elimistössä on sen normaalin toiminnan kannalta ehdoton edellytys' (NS). Kauneudenhoitotuotteisiin lisättyjen *vitamiinien* uskotaan mm. kosteuttaa ja virkistävän ihoa sekä suojaavan ihoa ennenaikaisilta juonteilta (K & T 1/1995: 58; 10/1995: 19—20, 80, 93). Molemmissa aineistoissa esiintyviä vitamiineja ovat **A-vitamiini** ja **F-vitamiini**.

öljy 'kosmeettisiin tuotteisiin, lääkkeisiin yms. lisättäviä kasvi- tai eläinrasvoja' (PS). Kauneudenhoitotuotteisiin lisättyjen kasvirasvojen uskotaan mm. ravitsevan ihoa ja estävän ihon kuivumista (K & T 10/1965: 92; 1/1995: 73; 6/1995: 95).

2.2. Vain vuoden 1965 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitotuotteiden sisältämät aineet

Ihohoitotuotteiden sisältämät aineet

antiseptista ainetta eli **bakteereja tuhoavaa ainetta** on lisätty finniselle iholle tarkoitettuihin ihohoitotuotteisiin tappamaan ihon epäpuhtauksia aiheuttavia bakteereja (K & T 6/1965: 61, 63; 10/1965: 94).

biologinen aineyhdistelmä on lisätty vanhenevalle iholle tarkoitettuihin tuotteisiin, sillä sen uskotaan estävän ihon veltostumisen ja himmenemisen sekä ryppyjen muodostumisen (K & T 10/1965: 98).

hiilihappoa on lisätty kauneudenhoitotuotteisiin elvyttämään ihoa (K & T 10/1965: 11).

hydrofiili-öljyä on lisätty rasvaiselle ja finniselle iholle tarkoitettuihin voiteisiin rauhoittamaan ihoa (K & T 6/1965: 61).

kamferi 'lääkkeeksi ym. käytetty, terpeeneihin kuuluva aine, jota luonnosta saadaan kamferipuusta' (NS). Kauneudenhoidossa *kamferia* käytetään mm. käsivoiteissa parantamassa käsiä rumentavia kylmänkyhmyjä (K & T 1/1965: 34).

lääkeaineita on lisätty kauneudenhoitotuotteisiin lievittämään erilaisia iho-ongelmia, mm. rauhoittamaan akneihoa ja herkkää ihoa.

seerumi 'valkuaispitoinen liuos, josta solut tm. saostuva osa on poissa' (PS). Kauneudenhoidossa *seerumia* käytetään mm. yövoiteissa pehmentämässä ihoa ja parantamassa ihon pieniä tulehduksia (K & T 10/1965: 8).

sprii 'väkiviina, "pirtu"' (NS). Kauneudenhoidossa *spritä* käytetään mm. partavesissä ja finniselle iholle tarkoitetuissa kasvovesissä estämässä ihon tulehduksia (K & T 10/1965: 21).

yrttiuutteita on lisätty rasvaiselle ja finniselle iholle tarkoitettuihin tuotteisiin rauhoittamaan ihoa (K & T 1/1965: 58; 6/1965: 61).

Meikkitarvikkeiden sisältämät aineet

minkkiöljyä on lisätty aurinkovoide-meikkiaineeseen ja yhdistettyyn aurinko- ja värivoiteeseen eli yhdistettyyn väri- ja aurinkovoiteeseen ravitsemaan ihoa (K & T 6/1965: 34, 72).

2.3. Vain vuoden 1995 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitotuotteiden sisältämät aineet

Ihohoito tuotteiden sisältämät aineet

aaloe 'kuivien alueiden mehilehtinen kasvi, jonka eräitä lajikkeita viljellään Suomessa huonekasveina' (PS). Ihohoito tuotteissa *aaloeta* käytetään virkistämässä ja rauhoittamassa ihoa (K & T 1/1995: 10, 62).

AHA-happoa ~ AHA-hedelmähappoa ~ hedelmähappoa saadaan hedelmistä, kasveista ja maidosta. Sitä on lisätty ihohoito tuotteisiin, sillä sen uskotaan kuorivan kuollutta ihosolukkoa, nopeuttavan ihon uusiutumista ja kosteuttavan ihoa (ks. esim. K & T 1/1995: 9, 22, 37).

alkoholia käytetään kauneudenhoidossa mm. partavesissä ja finniselle iholle tarkoitetuissa kasvovesissä estämässä ihon tulehduksia.

Aloe Veraa on lisätty vanhenevalle iholle tarkoitettuihin tuotteisiin suojaamaan ihoa ennenaikaisilta juonteilta (ks. K & T 1/1995: 58).

angelika 'iso-, varsinkin väinönputki; tämän lääkkeisiin ja mausteeksi käytettävä juuri' (NS). Kauneudenhoidossa sitä on lisätty ohuelle iholle, mm. silmänympärysiholle,

tarkoitettuun voiteeseen kosteuttamaan ihoa (K & T 1/1995: 8).

antioksidantti 'hapettumista estävä aine' (PS). Ihovoiteiden sisältämien *antioksidanttien* uskotaan suojaavan ihosoluja sisäisesti ilmansaasteiden ja ravinnon lisäaineiden synnyttämiltä vapailta radikaaleilta, jotka vanhentavat ihoa (K & T 1/1995: 6—7).

askorbiinihappo 'C-vitamiini' (US). *Askorbiinihappoa* on lisätty kasvojen iholla käytettävään ampulliin, sillä sen uskotaan virkistävän ihoa (K & T 10/1995: 20).

aurinkosuoja ~ mineraaliaurinkosuoja ~ UVB-aurinkosuoja ~ UV-suodatin ~ Uv-suoja on monissa kauneudenhoitotuotteissa ja meikkiaineissa suojaamassa ihoa auringon säteiltä.

beetakaroteeni 'A-vitamiinin esiaste'. Ihonhoitotuotteisiin lisättyjen *vitamiinien* uskotaan mm. kosteuttavan ja virkistävän ihoa sekä suojaavan ihoa ennenaikaisilta juonteilta (K & T 1/1995: 58; 10/1995: 19—20, 80, 93).

Biocell ~ Biocell-proteiini on soijapavusta saatava valkuaisaine. *Soijapapu* on eräs alkuaan itäaasialainen ravinto- ja öljykasvina viljeltävä yksivuotinen hernekasvi, soija; sen runsaasti valkuaisaineita sisältävä siemen (PS). *Biocellia ~ Biocell-proteiinia* on lisätty vanhenevalle iholle tarkoitettuihin voiteisiin, sillä sen uskotaan vilkastuttavan ihosolujen toimintaa ja lisäävän ihon omien valkuaisaineiden eli kollageenien tuotantoa (K & T 10/1995: 18, 95).

chia-öljyä on lisätty vanhenevalle iholle tarkoitettuihin voiteisiin, koska se on vitamiinipitoista öljyä. Voiteisiin lisättyjen vitamiinien uskotaan mm. kosteuttavan ja virkistävän ihoa sekä suojaavan ihoa ennenaikaisilta juonteilta (K & T 1/1995: 58; 10/1995: 19—20, 80, 93).

C-vitamiini eli askorbiinihappo on vesiliukoinen vitamiini. *C-vitamiinia* on lisätty kasvojen iholla käytettävään ampulliin, sillä sen uskotaan virkistävän ihoa (K & T 10/1995: 20).

C-vitamiinijohdannainen ~ C-vitamiinin johdannainen on C-vitamiinista johdettu aine. Sitä on lisätty ihovoiteisiin C-vitamiinin sijasta, sillä se säilyy voiteissa paremmin kuin aito C-vitamiini. Sillä uskotaan olevan samoja vaikutuksia ihoon kuin C-vitamiinilla. (K & T 10/1995: 20.)

esteri 'happojen ja alkoholien tai niiden johdosten yhdisteitä' (PS). Kauneus ja terveys -lehden (10/1995: 20) mukaan *esteri* on C-vitamiinin johdannainen, jota käytetään ihovoiteissa C-vitamiinin sijasta.

E-vitamiinia on lisätty ihovoiteisiin, sillä sen uskotaan suojaavan ihoa ennenaikaisilta juonteilta (ks. K & T 1/1995: 58; 6/1995: 76, 87; 10/1995: 80, 93).

fytoasterolia on lisätty vanhenevalle iholle tarkoitettuihin tuotteisiin suojaamaan ihoa ennenaikaisilta juonteilta (ks. K & T 1/1995: 58).

ginkgo-uutetta on lisätty vanhenevalle iholle tarkoitettuihin voiteisiin, koska sen uskotaan vahvistavan ihoa (K & T 10/1995: 18).

ginseng 'eräs itäaasialainen ruohokasvi; sen juuresta valmistettava yleiskuntoa vahvistava jauhe' (NS). Kauneudenhoidossa *ginsengiä* käytetään kosteusvoiteissa sen kosteuttavan vaikutuksen vuoksi (K & T 1/1995: 8; 10/1995: 45).

GLA:ta saadaan purasruohon siemenöljystä. *Purasruoho* on karkealehtisiin kuuluva sinikukkainen puutarhakasvi (PS). Kauneudenhoidossa *GLA:ta* käytetään vanhenevalle iholle tarkoitetuissa voiteissa (ks. K & T 6/1995: 87).

glyseroli 'kasvi- ja eläinrasvojen pääaineosana esiintyvä alkoholi' (PS). *Glyserolia* on lisätty ihonhoitotuotteisiin sen kosteuttavan vaikutuksen vuoksi (K & T 6/1995: 95).

happimolekyylejä on lisätty silmänympärysemulsioon, koska uskotaan, että yksi ihon rypistymisen syy on ikääntymisestä johtuva ihon hapenottokyvyn heikkeneminen (K & T 6/1995: 12).

hedelmähappo ks. *AHA-happo*.

hyaluronihappoa on lisätty kosteusköyhälle iholle — eli kosteutta kaipaavalle kuivalle, rasvaiselle tai sekaiholle — tarkoitettuihin kosteusvoiteisiin, sillä sen uskotaan vaikuttavan ihon peruskosteuden palautumiseen (K & T 6/1995: 34).

kalsiumin ja B5-vitamiinin yhdistettä on lisätty herkälle iholle tarkoitettuihin voiteisiin suojelemaan ihoa auringon, pakkasen, kuivan ilman ja stressin aiheuttamilta rasituksilta (K & T 10/1995: 17).

kitiini 'hyönteisten, äyriäisten, sienten ym. kuori- ja tukiaineena esiintyvä yhdiste' (PS). Rapujen kuorista saatavaa *kitiiniä* on lisätty ihoa kosteuttavaan seerumiin (K & T 1/1995: 37).

koentsyymiyhdistelmää on lisätty kosteusvoiteeseen, sillä sen uskotaan tukevan ihon entsyymitoimintaa (K & T 6/1995: 13).

liposomeja on lisätty vanhenevalle iholle tarkoitettuihin ihonhoitotuotteisiin suojaamaan ihon ennenaikaisilta juonteilta (ks. K & T 1/1995: 58; 10/1995: 109). *Liposomit* ovat rasvayhdisteitä (*lipo-* < kreik. *lipos* 'rasva'; Uusi sivistyssanakirja), joilla katsotaan olevan tärkeä merkitys elävien solujen toiminnalle (ks. tietosanakirjasta *lipidit*, *lipoidit*, esim. Otavan iso tietosanakirja).

mehiläisvaha 'mehiläisten kennojensa rakentamiseen valmistama aine' (PS). *Mehiläisva-*

haa eli propolista on lisätty huultenhoitopuikkoon pehmentämään kuivia huulia (K & T 1/1995: 62).

mineraaliaurinkosuoja ks. *aurinkosuoja*.

moniviamiini-koentsyymiyhdistelmä koostuu vitamiineista ja koentsyymeistä. Sitä on lisätty kosteusvoiteeseen antamaan iholle ravintoa ja tukemaan ihon entsyymistoimintaa (K & T 10/1995: 80).

Nany® uutetta on lisätty ihonhoitotuotteisiin, sillä sen uskotaan parantavan solujen aineenvaihduntaa ja hidastavan ihon vanhenemista (K & T 10/1995: 45).

omenahappo 'eräs omenoissa, pihlajanmarjoissa ja monissa muissa kasveissa esiintyvä oksihappo' (NS). *Omenahappoa*, joka luokitellaan kauneudenhoidossa AHA-hapoksi, on lisätty ihonhoitotiivisteeseen, sillä sen uskotaan kosteuttavan, kuorivan ja uusivan ihoa (K & T 10/1995: 19).

palmitaatti 'C-vitamiinin johdannainen, jota käytetään ihovoiteissa C-vitamiinin sijasta (K & T 10/1995: 20).

Par-Elastyl™ on yhdiste, jota kauneudenhoidossa käytetään vanhenevalle iholle tarkoitettussa ihovoiteessa lisäämässä ihon kimmoisuutta (K & T 10/1995: 27).

pektiini 'hiilihydraateille läheinen aine, jota saadaan uuttamalla esim. hedelmistä ja jota käytetään mm. hillojen hyytelöimiseen' (NS). Kauneudenhoidossa *pektiiniä* käytetään ihonhoitotuotteissa pehmentämässä ihoa (K & T 10/1995: 19).

piparminttuöljy 'piparmintusta saatava mentolia sisältävä eteerinen öljy' (PS). *Piparminttuöljyä* on lisätty huultenkuorinta-aineeseen sen virkistävän vaikutuksen vuoksi (K & T 1/1995: 8).

propolista eli mehiläisvahaa on lisätty huultenhoitopuikkoon pehmentämään kuivia huulia (K & T 1/1995: 62). *Mehiläisvaha* on mehiläisten kennojensa rakentamiseen valmistama aine (PS).

Pro-Retinol A on yhdiste, jota kauneudenhoidossa käytetään vanhenevalle iholle tarkoitettussa ihovoiteessa silottamassa ihon juonteita (K & T 10/1995: 27).

purasruohon siemenöljyä saadaan purasruohon siemenistä. *Purasruoho* on karkealehtiisiin kuuluva sinikukkainen puutarhakasvi (PS). Kauneudenhoidossa *purasruohon siemenöljyä* käytetään vanhenevalle iholle tarkoitettussa voiteessa (ks. K & T 6/1995: 87).

Repair Complex -nimistä yhdistettä ~ Repair Complex-yhdistettä (engl. *repair* 'korjata, parantaa; korjaus'; engl. *complex* 'yhdistetty; yhdistelmä') on lisätty vanhenevalle iholle tarkoitettuihin voiteisiin, sillä sen uskotaan vilkastuttavan ihosolujen toimintaa ja

lisäävän ihon omien valkuaisaineiden eli kollageenien tuotantoa (K & T 10/1995: 18, 95).

retinolia eli A-vitamiinia on lisätty ihovoiteisiin, sillä sen uskotaan suojaavan ihoa ennenaikaisilta juonteilta (ks. K & T 1/1995: 58; 6/1995: 87; 10/1995: 93).

saksanpähkinän kuorta, jota Nykysuomen sanakirjan mukaan saadaan mm. Etelä- ja Keski-Euroopassa kasvavien saksanpähkinäpuiden kovapintaisesta luumarjasta, käytetään kauneudenhoidossa huultenkuorinta-aineessa irrottamassa huulilta kuolleita ihosoluja (ks. K & T 1/1995: 8).

singlet-happea (engl. *singlet* 'ihokas') on lisätty vanhenevalle iholle tarkoitettuihin voiteisiin uudistamaan ihoa (K & T 10/1995: 45).

sinimaissia käytetään kauneudenhoidossa huultenkuorinta-aineessa pehmentämässä huulia (ks. K & T 1/1995: 8).

sokerit ovat hiilihydraattien ryhmään kuuluvia makeita, joko kiteytyviä tai siirappimaisia, värittömiä kemiallisia yhdisteitä (NS). Kauneudenhoidossa käytetään *sokereita* ihonhoitoaineissa kosteuttamassa ihoa (K & T 10/1995: 19).

tanniini 'eräissä kasveissa esiintyviä orgaanisia yhdisteitä, joita aikaisemmin käytettiin mm. nahan parkitsemisessa, nykyisin varsinkin ripulilääkkeenä ja viinin lisäaineena' (PS). Kauneudenhoidossa *tanniinia* käytetään ihonhoitoaineissa kiinteyttämässä ihoa (K & T 10/1995: 19).

telomer-yhdistettä käytetään vanhenevalle iholle tarkoitetuissa ihonhoitoaineissa, sillä sen uskotaan edistävän ihosolujen tarkkaa ja säännöllistä kopioitumista (K & T 1/1995: 10).

terveyslähdevettä käytetään kauneudenhoidossa sellaisenaan ja ihovoiteiden aineosana. *Terveyslähdeveden* uskotaan rauhoittavan ärtynyttä ihoa, estävän tulehduksia ja hoitavan lieviä palovammoja (K & T 10/1995: 100). *Terveyslähdevettä* saadaan terveyslähteestä, joka on sellainen lähde, jonka vedellä on kivennäisainestensa, lämpötilansa tai radioaktiivisuutensa vuoksi sairaiden hoidossa merkitystä juoma- tai kylpyvetenä (NS).

ubikinoni 'eräs soluhengityksessä toimiva yhdiste' (PS). Kauneus ja terveys -lehden (10/1995: 116) mukaan *ubikinoni* eli koentsyymi Q 10 on elimistön oma aine, joka toimii antioksidanttina tehden vaarattomaksi elimistölle haitallisia happiyhdisteitä. *Ubikinonia* on lisätty ihonhoitotuotteisiin hidastamaan ihon vanhenemista (K & T 10/1995: 45).

UVB-aurinkosuoja ~ UV-suodatin ~ Uv-suoja ks. *aurinkosuoja*.

Meikkitarvikkeiden sisältämät aineet

aurinkosuoja ~ mineraaliaurinkosuoja ~ UVB-aurinkosuoja ~ UV-suodatin ~ Uv-suoja on monissa kauneudenhoitotuotteissa ja meikkiaineissa suojaamassa ihoa auringon säteiltä.

Bio-tekijä on lisätty huulipunaan suojaamaan huulia. Reagoidessaan huulien kosteuteen *Bio-tekijä* muodostaa huulille suojaavan kalvon (K & T 10/1995: 25).

happi 'eräs alkuaine, tavallisessa lämpötilassa kaasu, ilman tärkein aines' (NS). *Happea* on lisätty huulipunaan kosteuttamaan huulia (K & T 10/1995: 19).

helmiäispigmentti 'helmiäishohtoinen pigmentti, jota käytetään mm. meikkiaineissa'. *Pigmentit* ovat kosmeettisten aineiden, maalien ym. värjäykseen käytettäviä jauheita (PS).

mikrokiteitä ~ mikroskooppisia kiteitä on lisätty irtopuuteriin, sillä ne edistävät puuterin levittymistä ja kiinnittymistä ja ne imevät itseensä liiallista talia, mutta ne eivät tuki ihohuokosia (K & T 1/1995: 10).

pigmentti 'kosmeettisten aineiden ym. värjäykseen käytettävä jauhe' (PS).

silkkiä ~ silkkipuuteria on lisätty huulipunaan, sillä sen uskotaan pehmentävän rohtuneita ja karheita huulia (K & T 10/1995: 25).

UVB-aurinkosuoja ~ UV-suodatin ~ Uv-suoja ks. *aurinkosuoja*.

väripigmentti 'kosmeettisten aineiden ym. värjäykseen käytettävä jauhe' (PS).

3. KAUNEUDENHOITOTOIMET JA -HOIDOT

3.1. Molemmissa aineistoissa esiintyvät kauneudenhoitotoimet ja -hoidot

Kasvojen ja vartalon kauneudenhoitoon kuuluvat toimet ja hoidot

hieroa ihoa (ilmaus tässä muodossa vain varhemmassa aineistossa) 'kauneudenhoidossa ihoa hierotaan, jotta sen toiminta elpyisi'.

ihon hierominen (ilmaus tässä muodossa vain varhemmassa aineistossa).

ihon hieronta 'ihon hierominen'.

(nykyaineistossa) **hoitaa huulia, ihoa, kynsiä ja kynsinauhoja** ~ (varhemmassa aineistossa) **hoitaa ihoa, kaksoisleukaa ja kynsiä** 'kauneudenhoidossa kehon eri osien kauneudesta huolehditaan erilaisilla kauneudenhoitotoimenpiteillä'.

(nykyaineistossa) **ihon, jalkojen, kynsien ja kynsinauhojen hoito** ~ (varhemmassa aineistossa) **ihon, kaksoisleuan, kehon ja kynsien hoito** 'kehon eri osien kauneudesta huolehtiminen säännöllisillä hoitotoimenpiteillä'.

ihonhoito 'ihon kauneudesta huolehtiminen säännöllisillä hoitotoimenpiteillä'.

jalkahoito, varhemmassa aineistossa myös asussa **jalkojenhoito** 'jalkojen kauneudesta huolehtiminen erilaisilla kauneudenhoitotoimenpiteillä'.

kasvojenhoito 'kasvojen ihon kauneudesta huolehtiminen erilaisilla kauneudenhoitotoimenpiteillä'.

kosteuttaa iho 'kauneudenhoidossa ihoa estetään kuivumasta kosteuttavilla ihonhoitotuotteilla'.

ihon kosteutus (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'ihon kosteuttaminen'.

nyppiä ihokarvat/kulmakarvat 'kauneudenhoidossa poistetaan esteettisesti haitallisia ihokarvoja nyhtämällä niitä yksitellen pinseteillä tai muulla välineellä'.

ihokarvojen nyppiminen 'ihokarvojen poistaminen nyhtämällä niitä yksitellen pinseteillä tai muulla välineellä'.

parranajo 'parran leikkaaminen sopivalla välineellä, esim. partaveitsellä tai sähköparranajokoneella'.

pestä iho 'puhdistaa iho käyttäen vettä ja ihonpuhdistusainetta'.

ihon pesu 'ihon puhdistaminen vedellä ja ihonpuhdistusaineella'.

(nykyaineistossa) **poistaa ihokarvat, kovettumat, kynsilakka ja meikit** ~ (varhemmassa aineistossa) **poistaa ihokarvat, kovettumat ja kynsilakka** 'kauneudenhoidossa ihosta irrotetaan esteettisesti haitalliset ihokarvat, hangataan pois kovettumat ja puhdistetaan meikkiaineet'.

(nykyaineistossa) **puhdistaa iho** ~ (varhemmassa aineistossa) **puhdistaa iho ja silmät** 'kauneudenhoidossa poistetaan iholta, varsinkin kasvojen iholta, epäpuhtaudet. Varhemman aineiston mukaan kauneudenhoidossa poistetaan epäpuhtaudet myös silmistä'.

ihon ja silmien puhdistaminen (ilmaus tässä muodossa vain varhemmassa aineistossa) 'epäpuhtauksien poistaminen iholta ja silmistä'.

(nykyaineistossa) **ihon puhdistus** ~ (varhemmassa aineistossa) **ihon ja silmien puhdistus** 'ihon ja silmien puhdistaminen'.

suojata iho 'kauneudenhoidossa ihoa varjellaan auringon, pakkasen ja nykyaineiston mukaan myös tietokoneen magneettikentän pölypommituksen aiheuttamilta haitoilta'.

ihon suojaaminen 'ihon varjeleminen auringon, pakkasen ja tietokoneen magneettikentän pölypommituksen aiheuttamilta haitoilta'.

ihon suojaus (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'ihon suojaaminen'.

ihokarvojen vahakäsittely ~ ihokarvojen vahaus (ilmaus *ihokarvojen vahaus* on vain nykyaineistossa) 'ihokarvojen poistaminen kotona kylmävahalla tai kauneushoitolassa kylmävahalla tai lämminvahalla'.

Meikkaamiseen kuuluvat toimet

ehostaa 'meikata' (PS).

ehostaminen 'meikkaaminen'.

ehostus (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'ehostaminen, meikkaaminen; ehostamisen tulos, meikki' (PS).

meikata 'kaunistaa varsinkin kasvot kosmeettisilla aineilla, ehostaa' (PS).

meikkaaminen 'kosmeettisilla aineilla kaunistaminen, varsinkin kasvojen kaunistaminen'.

meikkaus 'meikkaaminen' (PS).

ripsien ja kulmakarvojen kesto värjääminen (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'ripsien ja kulmakarvojen värjääminen sellaisella väriaineella, jonka väri säilyy ripsissä ja kulmakarvoissa useita viikkoja'.

ripsien ja kulmakarvojen kesto värjäys (ilmaus tässä muodossa vain varhemmassa aineistossa) 'ripsien ja kulmakarvojen kesto värjääminen'.

korostaa silmien väriä ja muotoa 'kauneudenhoidossa tehdään silmien oma väri ja muoto selvemmin havaittaviksi silmämeikin avulla'.

lakata kynnet (ilmaus tässä muodossa vain varhemmassa aineistossa) 'päällystää kynnet kynsilakalla'.

kynsien lakkaaminen (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'kynsien päällystäminen kynsilakalla'.

(nykyaineistossa) **peittää couperosa, finnit, ihon väri virheet ja tummat silmänaluset** ~ (varhemmassa aineistossa) **peittää ihon virheet** 'kauneudenhoidossa ihon (väri)virheitä häivytetään pois näkyvistä panemalla niiden päälle meikkiaineita'.

kauneusvirheiden peittäminen (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'kauneusvirheiden häivyttäminen pois näkyvistä meikkiaineiden avulla'.

punata huulet 'värjätä huulet punaiseksi huulipunalla'.

(nykyaineistossa) **rajata huulet ja silmät** ~ (varhemmassa aineistossa) **rajata silmät** 'vetää rajat huulien ja silmien ympärille rajauskynällä tai rajaukseen sopivalla meikkiaineella ja siveltimellä'.

silmien rajaaminen (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'rajojen vetäminen silmien ympärille rajauskynällä tai rajaukseen sopivalla meikkiaineella ja siveltimellä'.

värjätä ripset ja kulmakarvat (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'tartuttaa ripsiin ja kulmakarvoihin väriä, jotta ne näkyisivät selvemmin'.

ripsien ja kulmakarvojen värjääminen (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'värin tartuttaminen ripsiin ja kulmakarvoihin, jotta niistä tulisi selvemmin näkyviä'.

ripsien ja kulmakarvojen värjäys (ilmaus tässä muodossa vain varhemmassa aineistossa) 'ripsien ja kulmakarvojen värjääminen'.

värjättää ripset ja kulmakarvat (ilmaus tässä muodossa vain nykyaineistossa) 'antaa värjätä ripset ja kulmakarvat, jotta niistä tulisi selvemmin näkyviä'.

3.2. Vain vuoden 1965 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitotoimet ja -hoidot

Ihon kauneudenhoitoon kuuluvat toimet ja hoidot

acne-ihon hoito 'aknea sairastavalle iholle tarkoitettu hoito'. Akneihon tunnistaa suurista finneistä eli tulehtuneista ihohuokosista.

ihon erikoishoito 'varsinkin kosmetologin suorittama, tietylle ihotyypille tarkoitettu hoito, esim. acne-ihon hoito'.

ihon perushoito koostuu aamuin ja illoin suoritettavasta ihon puhdistamisesta ja kosteuttamisesta. Aamuisin ihon perushoitoon kuuluu myös ihon suojaaminen.

ihon rasvaaminen 'rasvapitoisen ihovoiteen levittäminen ihoon'.

ihon saippuapesu 'ihon puhdistaminen vedellä ja ihotyypille sopivalla saippualla'.

ongelmaihon hoito 'ongelmaisen ihon, esim. erittäin rasvaisen, kuivan tai herkän ihon, hoito'.

Ihon toimintaa elvyttävät kauneudenhoitotoimet ja -hoidot

kasvovoimistelu 'ihon kasvolihasen vuoroittainen jännittäminen ja rentouttaminen'. *Kasvovoimistelun* uskotaan elvyttävän ihon toimintaa. (K & T 6/1965: 4.)

ihon kuivaharjaus 'puhtaan, kuivan ihon harjaaminen pehmeällä harjalla'. *Ihon kuivaharjauksen* uskotaan edistävän ihon pintaverenkiertoa. (K & T 6/1965: 65.)

nipistellä ihoa 'puristella ihoa kevyesti sormien välissä, jotta ihon toiminta elpynisi' (K & T 6/1965: 4).

ihon syvyyshieronta 'ihon hierominen niin, että ihon toiminta elpyn ja ihonhoitoaineet imeytyvät syvälle ihoon'. *Ihon syvyyshieronnassa* voidaan käyttää apuna sähköllä toimivaa

laitetta, ns. kauneuskotelo, jolla voidaan mm. hieroa ihoa ja poistaa ihokarvoja. (K & T 6/1965: 12.)

taputtaa leukaa 'läpsytellä leukaa voimakkaasti jännitetyin käsin tai tähän tarkoitukseen valmistetulla taputtimella, jotta kaksoisleuka pienenesi' (K & T 10/1965: 14).

leuan taputus 'leuan läpsyttäminen jännitetyin käsin tai tähän tarkoitukseen valmistetulla taputtimella' (K & T 10/1965: 14).

vaihtokylpy 'ihon suihkuttaminen niin voimakkaalla suihkulla, että ihoa pistelee' (K & T 6/1965: 65). *Vaihtokylpy* elvyttää ihon toimintaa kuten muukin vesihieronta.

Jalkojen ja käsien kauneushoitoon kuuluvat toimet ja hoidot

kynsienhoito 'kynsien ja kynsien tyven ihon kauneudesta huolehtiminen säännöllisillä kauneushoitotoimenpiteillä'.

käsienhoito 'käsien ihon kauneudesta huolehtiminen säännöllisillä kauneushoitotoimenpiteillä'.

leikata kynnet 'katkaista kynnet halutun pituisiksi ja muotoisiksi kynsisaksilla'.

pedikyyri 'jalkaterien, varsinkin kynsien ja liikavarpaiden hoito' (NS).

viilata kynnet 'hangata kynnet kynsiviilalla halutun pituisiksi ja muotoisiksi'.

Silmien ja silmänympärysihon kauneushoitoon kuuluvat toimet ja hoidot

kylvettää silmät 'avata ja sulkea huolellisesti puhdistettuja silmiä silmäkupissa, jossa on mietoa, haaleaa suolavettä'. Sopivaa suolavettä saadaan sekoittamalla puoli teelusikallista suolaa yhteen litraan keitettyä vettä. (K & T 6/1965: 28.)

silmäkylpy 'silmien kylvettäminen silmäkupissa, jossa on mietoa, haaleaa suolavettä' (K & T 6/1965: 28).

ripsien harjaus 'ripsien harjaaminen ripsiharjalla, joka on kostutettu esim. öljyllä tai ripsiä voimistavalla ripsivoiteella' (K & T 6/1965: 29).

silmien maitohaude 'silmien hauduttaminen maidolla'. Paksuhkot vanutukot kastellaan maidossa ja pannaan silmäluomille (K & T 6/1965: 29).

silmähaude 'silmien hauduttaminen'. Paksuhkot vanutukot kastellaan silmähauteeseen sopivassa aineessa, esim. teessä, maidossa tai silmävedessä, ja pannaan silmäluomille (K & T 6/1965: 28—29).

silmävoimistelu 'silmänympäryslihasten voimistelu'. *Silmävoimistelun* uskotaan virkistävän silmiä ja kiinteyttävän silmänympärysihoa (K & T 6/1965: 28—29).

3.3. Vain vuoden 1995 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitotoimet ja -hoidot

Ihon ja kynsien kauneudenhoitoon kuuluvat toimet ja hoidot

AHA-hoito 'kasvojen ihon hoito, jossa käytetään AHA-hedelmähappoja sisältäviä hoitoaineita'.

aknehoito 'aknea sairastavalle iholle tarkoitettu hoito'. Akneihon tunnistaa suurista finneistä eli tulehtuneista ihohuokosista.

hedelmähappohoito 'kasvojen ihon hoito, jossa käytetään AHA-hedelmähappoja sisältäviä hoitoaineita'.

huultenkuorinta 'huulien ihon (kuolleen) pintasolukon poisto'.

ihoanalyysi 'varsinkin kosmetologin suorittama ihon kunnan arviointi'.

kasvohoito 'varsinkin kosmetologin antama kasvojen ihon ym. hoito' (PS).

kasvohieronta 'kasvojen hieronta, hoito' (PS).

kuoria iho 'poistaa ihosta (kuollutta) pintasolukkoa' (US).

ihon kuorinta 'ihon (kuolleen) pintasolukon poisto' (US).

kylvettää jalat 'pestä jalkoja pesuvadissa tai muussa sopivassa astiassa'. Jalkakylpyvedessä voi käyttää jalkakylpyainetta (ks. K & T 10/1995: 32).

manikyyri 'käsien, varsinkin kynsien hoito' (NS).

ihon syväpuhdistus 'ihon puhdistus syvältä, ihohuokosia myöten' (ks. US *syväpuhdistaa*).

ihon tehohoito 'ihon tehokas hoito, joka suoritetaan yleensä kuureina käytettävillä ihon tehohoitoaineilla' (ks. K & T 1/1995: 36—37).

Meikkaamiseen kuuluvat toimet

harjata kulmakarvat 'sukia nypityt ja maalatut kulmakarvat (kulmakarva)harjalla ylöspäin suuntautuvien vedoin' (K & T 1/1995: 33).

häivyttää (väri)virheet, ilmejuonteet, tummat silmänaluset, couperosa 'hävittää ihon

(väri)virheitä peittämällä ne ihon väriin sopivilla meikkiaineilla'.

kestopunata huulet 'värjätä huulet punaiseksi kestohuulipunalla eli huulipunalla, jonka väri pysyy huulilla tavallista huulipunaa kauemmin' (K & T 10/1995: 28).

maalata huulet, kulmakarvat ja kynnet 'peittää huulet, kulmakarvat ja kynnet kosmetisilla maaleilla eli meikeillä' (ks. NS *maalata*).

puuterointi 'puuterilla ehostaminen' (ks. PS *puuteroida*).

4. KAUNEUDENHOITAJIEN AMMATTINIMIKKEITÄ

4.1. Molemmissa aineistoissa esiintyvät kauneudenhoitajien ammattinimikkeet

kosmetologi ammatti 'kauneudenhoitaja' (PS).

4.2. Vain vuoden 1965 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitajien ammattinimikkeet

diplomikosmetologi 'diplomitutkinnon suorittanut kosmetologi' (PS).

jalkojenhoitaja 'jalkojen terveyteen ja kauneuteen erikoistunut hoitaja'.

4.3. Vain vuoden 1995 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitajien ammattinimikkeet

meikkaaja 'ammattimainen meikin tekijä'.

SKY-kosmetologi 'Suomen kosmetologien yhdistyksen kouluttama kosmetologi'.

5. KAUNEUDENHOITOPALVELUJA TARJOAVIA HOITOPAIKKOJA

5.1. Molemmissa aineistoissa esiintyvät kauneudenhoitopalveluja tarjoavat hoitopaikat

kauneushoitola 'kauneudenhoitolaitos, -paikka'.

kauneussalonki 'kauneushoitola' (PS).

5.2. Vain nykyaineistossa esiintyvät kauneudenhoitopalveluja tarjoavat hoitopaikat

jalkahoitola 'jalkojenhoitolaitos' (US).

kynsisalonki 'kynsihoitola, kynsien kauneushoitola'.

6. KAUNEUDENHOIDOSSA KÄYTETTÄVIÄ VÄLINEITÄ

6.1. Molemmissa aineistoissa esiintyvät kauneudenhoitovälineet

hohkakivi 'tavallisesti tulivuoren laavasta muodostunut, silottamiseen ja hiomiseen käytettävä huokoinen kivi' (NS).

sieni kauneudenhoidossa 'ihonhoitoaineiden ja meikkiaineiden levittämiseen käytettävä sieni'.

sivellin kauneudenhoidossa 'meikkien levittämiseen käytettävä sivellin'.

6.2. Vain vuoden 1965 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitovälineet

kasvopaperi 'pehmeä kasvojenpuhdistuspaperi' (PS).

kasvosieni 'ihon ja silmien puhdistuksessa käytettävä sieni' (ks. K & T 1/1965: 37, 58).

kauneuskotelo 'sähköinen laite, jolla voi mm. hieroa, poistaa ihokarvat ja tasata niska-hiukset' (K & T 6/1965: 12).

taputin 'kaksoisleuan taputuksessa käytettävä laite' (K & T 10/1965: 14).

ripsiharja 'silmäripsien harjauksessa käytettävä harja'. Kauneus ja terveys -lehden (6/1965: 28) mukaan ripset tulisi harjata joka aamu ja ilta öljyllä tai ripsivoiteella kostutella ripsiharjalla.

silmäkuppi 'silmiä kylvetyksessä käytettävä kuppi' (ks. K & T 1/1965: 58; 6/1965: 28).

6.3. Vain vuoden 1995 aineistossa esiintyvät kauneudenhoitovälineet

harja tarkoittaa vuoden 1995 aineistossa kulmakarvojen harjaamiseen käytettävää harjaa (ks. 1/1995: 33).

hohkakiviharja 'hohkakivestä tehty harja, jota käytetään mm. jalkaterän kovettumien poistamiseen' (ks. K & T 10/1995: 32). *Hohkakivi* 'tavallisesti tulivuoren laavasta muodostunut, silottamiseen ja hiomiseen käytettävä huokoinen kivi' (NS).

huulipunasivellin 'huulipunaa levittämiseen käytettävä sivellin'.

höylä ks. *jalkahöylä*.

jalkahöylä 'höylä, jolla poistetaan jalkaterän kovettumat'.

jalkaraspi 'raspi, jolla poistetaan jalkaterän kovettumat' (NS).

kulmakarvasivellin 'kulmakarvojen meikkaamiseen käytettävä sivellin'.

meikkisieni 'meikkiaineiden levittämiseen käytettävä sieni'.

parranajokone 'käsikäyttöinen tai sähkötoiminen parranajolaite'.

rajaussivellin 'huulien ja silmien rajaamisessa käytettävä sivellin'.

raspi ks. *jalkaraspi*.

ripsikampa 'silmäripsien kampaamisessa käytettävä kampa'. Ripsikampaa käytetään mm. ripsivärin yhteen liimaamien ripsien erottelemiseen (K & T 10/1995: 36).

sähkökone 'sähkötoiminen kone' (PS). Vuoden 1995 aineistossa tarkoittaa sähkötoimista parranajokonetta (ks. *sähköparranajokone*).

sähköparranajokone 'sähkötoiminen parranajokone' (PS).

LIITE 2. AINEISTON SANAT RAKENTEEN MUKAAN JAOTELTUINA.
Numero sanan perässä ilmaisee saneiden määrää.

Vuoden 1995 aineisto

Vuoden 1965 aineisto

1. KAUNEUDENHOITOTUOTTEET

PERUSSANAT

ampulli 3	
antiperspirantti 4	
balsami 1	
deodorantti 1	deodorant 19
emulsio 7	emulsio 6
geeli 6	
kosmetiikka 8	kosmetiikka 10
kynä 12	kynä 1
lakka 3	
maskara 1	mascara 4
meikki 52	meikki 18
neste 4	
parfyymi 1	
puikko 6	
puna 19	puna 3
puuteri 15	puuteri 16
saippua 3	saippua 13
salva 1	salva 2
seerumi 28	
talkki 9	talkki 2
	tee 3
	vaha 3
voide 48	voide 36
öljy 1	öljy 6

JOHDOKSET

hoide 1	
kiilto 1	
naamio 12	naamio 2
ripsari 1	
suihke 2	
	sumute 1

YHDYSSANAT

2-osaiset yhdyssanat

aluslakka 1	aluslakka 1
	acne-stick 1
AHA-Voide 3	
	alusvoide 13

antioksidanttivoide 1

aurinkopuna 1
aurinkopuuteri 5

aurinkovoide 2

blondikynä 1
emulsiovoide 3

erikoisvoide 2

geeli-emulsio 1
geelimeikki 1
geelimeste 3
geelivoide 1

helmiäispuna 1
hoitotiiviste 3
hoitovoide 12
huulipuna 40
huulirasva 3
huulivoide 1

irtokynsi 2
irtopuuteri 4

jalka-antiperspirantti 2
jalkabalsami 1
jalkadeodorantti 1

jalkasuihke 1
jalkataalkki 1
jalkavoide 7
kakkumaskara 1

kasvosuihke 1
kasvovesi 5
kasvovoide 2

appelsiinimehu 1

aurinkomaito 1
aurinkovahto 1
aurinkovoide 5
aurinkoöljy 4

erikoissaippua 1
erikoisvoide 5
eyeliner 2
finni-stick 1

hajuvesi 1
helmiäispuna 1

hoitovoide 1
huulipuna 35
huulirasva 1

hydrofiliöljy 1
ihovoide 5

irtoripset 1

jalkabalsami 2

jalkajauhe 1

kamomillatee 1
kasvonaamio 5

kasvovesi 24

kauneusemulsio 1
kauneusvoide 1

kestokynä 1	
kestopuna 11	
kesäpuna 1	
kiiltopuna 2	
kosteusemulsio 6	
kosteusseerumi 1	
kosteusvoide 26	
kuivaspray 1	
kulmakynä 2	
kulmaväri 1	
kuorinta-aine 3	
kuorintavoide 2	
kuultopuna 1	
kylmävaha 1	
kynsilakka 11	
käsivoide 3	
luomikynä 2	
luomipuuteri 2	
luomiväri 16	
luontaiskosmetiikka 1	
luontaisvoide 1	
eri meikit	
- aurinkomeikki 1	
- hopeameikki 1	
- huulimeikki 1	
- häämeikki 1	
- iltameikki 5	
- kasvomeikki 2	
- kestomeikki 3	
- kesämeikki 1	
- kevätmeikki 1	
- kultameikki 1	
- rantameikki 1	
- silmämeikki 10	
- syysmeikki 2	
meikkikynä 4	
	kesämascara 1
	kivipuuteri 2
	kosteusemulsio 3
	kosteusvoide 13
	kulmakynä 2
	kulmaväri 1
	kylmävaha 1
	kynsilakka 6
	käsimaito 2
	käsivoide 6
	luomiväri 15
	lääkesaippua 2
	lääkevoide 1
	make-up 5
	- iltameikki 4
	- juhlameikki 1
	- kesämeikki 1
	- päivämeikki 3
	- silmämeikki 6
	- syysmeikki 1
	mantelijauhe 1

meikkipuuteri 1
meikkivoide 14
mikrogeeli 1

partavaahto 1

peiteaine 2
peitepuikko 4
peitevoide 2
perusvoide 6
pesuneste 9
pikakaunistaja 2
pikakiinteyttäjä 1

poskipuna 6
protector-voide 1
puhdistusaine 5
puhdistusemulsio 2
puhdistusgeeli 7
puhdistusmaito 3
puhdistusneste 3

puhdistusvoide 1
puuteripaperit 2
päivävoide 11
päällyslakka 1
rajauskynä 2
rajausväri 5
rasvaväri 1

ripsiväri 19

suihkedeodorantti 2
suihkugeeli 4
suojapuikko 1
suojavoide 8

tehoampulli 1
tehoantiperspirantti 1

meikkivoide 2

nukkamascara 1

partavesi 2

peitepuikko 1

pohjavoide 2
poskipuna 7

puhdistusaine 15
puhdistusemulsio 11

puhdistusmaito 4

puhdistuspyyhkeet 1
puhdistusvoide 11

päivävoide 11
päällyslakka 1

ravintovoide 1
ripsiravinto 1
ripsivoide 1
ripsiväri 2
ruusuvesi 1
silmävesi 3
sitruunamehu 1
sitruunanmehu 1

suojavoide 3
suolavesi 1
transparent-puuteri 1

valokynä 3
 vartaloemulsio 1
 vartalovoide 3

 vitamiinivoide 2

 värivoide 13

 yövoide 6
3-osaiset yhdyssanat

 aurinkosuojavoide 1

 happihuulipuna 1

 hopeakynsilakka 1
 huulipunakynä 1
 huultenhoitopuikko 1
 huultenkuorintapuikko 2
 huultenrajauskynä 5
 huultensuojavoide 2

 jalkakylpyaine 2
 jalkakylpysuola 2
 jalkojenhoitosuihke 1
 jalkojenkuorinta-aine 1

 kasvojenpuhdistusaine 1
 kolmifaasivoide 1
 kulmakarvageeli 1
 kulmakarvakynä 3
 kynnenpaikkausaine 1
 lakanpoistoaine 1
 lakanpoistolaput 1
 liposomivoidegeeli 1
 luomenpohjustusaine 4
 luomenpohjustusväri 1
 mattameikkivoide 1

ulkoiluvoide 6
 urheiluvoide 1

vauvasaippua 1
 viivaväri 1

väriaine 1
 värivoide 2
 yleisvoide 3
 yövoide 14

antiselluliittivoide 1
 appelsiininkukkavesi 1
 auringonsuojavoide 1

aurinkovaahtoaerosol 1
 aurinkoöljyvoide 1

hienpoistoaine 2
 hienpoistosumu 1

ihonpuhdistusemulsio 1

karvanpoistoaine 1

meikinalusvoide 1
puristepuuteritalkki 1

silmänrajauskynä 1
silmänrajausväri 1
silmänympärysemulsio 1
silmänympärysgeli 3
silmänympäryснаamio 1
silmänympärysneste 1
silmänympärysseerumi 1
silmänympärysvoide 3
tehokosteusvoide 1

vitamiinikosteusvoide 1

4-osaiset yhdyssanat

huulipunapoistoaine 1
huulipunapoistoneste 1
kosteusvoide-partabalsami 1
kynsilakanpoistoaine 1
liikavarpaanpoistoaine 1
pitkäkestohuulipuna 1
silmämeikinpoistoaine 3
silmämeikinpoistoneste 2
vesi/öljy/vesi -emulsio 2

5-osaiset yhdyssanat

vesi-öljy-vesi-kolmoisemulsio 2

SANALIITOT

A + B5 + E Hoitotiiviste 1

After Shave 1

After Sun -emulsio 1

After Sun Lotion 1

Deodorant Stick 1

Eau de Toilette 1

jalkasienen taltuttaja 1

päivähuulipuna 1
silmänpuhdistusaine 1

viinietikkavesi 1

yleiskasvovesi 1
yrttikasvovesi 1

aurinkovoide-meikkiaine 1

silmämeikinpoistoaine 1

after shave-tuotteet 1

biologinen voide 1
cream lotion 2

kosmeettinen saippua 2

eau de cologne 1
hydrofiilinen öljy 1

kynsilakan pikakuivattaja 1
 kynsinauhojen pehmittäjä 1

Liquid Eyeliner 1
 Liquid Eyeliner -rajausväri 1

kynsien kosteusvoide 1
 kynsinauhojen hierontavoide 1
 kynsinauhojen hoitovoide 1
 kynsilakan poistoaine 1
 'Quick-dry' aerosoli 1

lääkekosmeettinen voide 1
 make up 20
 make up-voide 1
 puhdistettu vesi 1
 ranta make up 1
 silmämeikin poistoaine 1
 silmien make-up 1
 silmä make up 2
 silmä-make up 2
 tislattu vesi 1
 yhdistetty aurinko- ja värivoide 1
 yhdistetty väri- ja aurinkovoide 1

2. KAUNEUDENHOITOTUOTTEIDEN SISÄLTÄMÄT AINEET

PERUSSANAT

aaloe 2
 alkoholi 2
 angelika 1
 antioksidantti 2
 beetakaroteeni 1
 Biocell 3
 esteri 1
 fytosteroli 1
 ginseng 3
 GLA 1
 glyseroli 1
 happi 1

kitiini 1
 liposomi 1
 palmitaatti 1
 Par-Elastyl™ 1
 pektiini 1
 pigmentti 11
 propolis 2

kamferi 1

rasva 1
retinol 1

silkki 1
sokeri 1

tanniini 1
ubikinoni 1
vitamiini 5
öljy 3

YHDYSSANAT

2-osaiset yhdyssanat

AHA-happo 4
askorbiinihappo 1
aurinkosuoja 1
Biocell-proteiini 1
Bio-tekijä 2
chia-öljy 1
ginkgo-uute 1
happimolekyylit 1
hedelmähappo 3

helmiäispigmentti 1
hyaluronihappo 1

mehiläisvaha 1
mikrokiteet 1

omenahappo 1
silkkipuuteri 1
singlet-happi 1
sinimaissi 1
telomer-yhdiste 1
UV-suodatin 1
UV-suoja 4
A-vitamiini 2
C-vitamiini 1
E-vitamiini 1
F-vitamiini 1
väripigmentti 7

rasva 2

seerumi 1

sprii 3

vitamiini 1
öljy 2

hiilihappo 1

hydrofiili-öljy 1
lääkeaine 1

minkkiöljy 2

A-vitamiini 1

F-vitamiini 1

yrttiuute 2

3-osaiset yhdyssanat

AHA-hedelmähappo 6
 koentsyymiyhdistelmä 1
 mineraaliaurinkosuoja 1
 piparminttuöljy 1
 terveyslähdevesi 5
 UVB-aurinkosuoja 1
 C-vitamiinijohdannainen 1

5-osaiset yhdyssanat

monivitamiini-koentsyymiyhdistelmä 1

SANALIITOT

Aloe Vera 1

antiseptinen aine 2
 bakteereja tuhoava aine 1
 biologinen aineyhdistelmä 1

kalsiumin ja B5-vitamiinin yhdiste 1
 mikroskooppiset kiteet 1
 Nany® uute 1
 Pro-Retinol A 1
 purasruohon siemenöljy 1
 Repair Complex -niminen yhdiste 1
 Repair Complex-yhdiste 1
 saksanpähkinän kuori 1
 C-vitamiinin johdannainen 1

3. KAUNEUDENHOITOTOIMET JA -HOIDOT**PERUSSANAT**

manikyyri 1

pedikyyri 1

JOHDOKSET

ehostaa 5
 ehostaminen 1
 ehostus 5
 meikata 3
 meikkaaminen 3
 meikkaus 2
 puuterointi 1

ehostaminen 1
 ehostus 3
 meikata 2
 meikkaaminen 1
 meikkaus 1

YHDYSSANAT**2-osaiset yhdyssanat**

AHA-hoito 1
 aknehoito 2

huultenkuorinta 1
ihoanalyysi 1
ihonhoito 8
jalkahoito 1

kasvohoito 5
kasvohieronta 1
kasvojenhoito 1

parranajo 19

3-osaiset yhdyssanat
hedelmähappohoito 3

SANALIITOT (Sanaliiton pääsana on lihavoitu. Sanaliitot on järjestetty pääsanojen mukaiseen aakkosjärjestykseen.)

harjata kulmakarvat 1

ihon **hieronta** 4

hoitaa huulia/ihoa/kynsiä/kynsinauhoja 17
ihon/jalkojen/kynsien/kynsinauhojen **hoito** 15

häivyttää (väri)virheet, ilmejuonteet, tummat
silmanaluset, couperosa 8

kestopunata huulet 1

ripsien ja kulmakarvojen **kestovärjääminen** 1

korostaa silmien väriä ja muotoa 4

kosteuttaa iho 16

ihon **kosteutus** 5

kuoria iho 3

ihon **kuorinta** 1

kylvettää jalat 1

ihonhoito 12
jalkahoito 1
jalkojenhoito 3

kasvojenhoito 1
kasvovoimistelu 1
kynsienhoito 1
käsienhoito 2
parranajo 1
silmäkylpy 1
silmähaude 3
silmävoimistelu 2
vaihtokylpy 1

silmänympärsihon **erikoishoito** 1

ripsien **harjaus** 1

hieroa ihoa 4

ihon **hieronta** 1

ihon **hierominen** 1

hoitaa ihoa/kaksoisleukaa/kynsiä 14
acne-ihon/ihon/kaksoisleuan/kehon
/kynsien/ongelmailhon **hoito** 29

ripsien ja kulmakarvojen **kesto-
värjäys** 4

korostaa silmien väriä ja muotoa 8

kosteuttaa iho 2

ihon **kuivaharjaus** 1

kylvettää silmät 1

kynsien **lakkaaminen** 1

maalata huulet/kulmakarvat/kynnet 5

nyppiä ihokarvat/kulmakarvat 4

ihokarvojen **nyppiminen** 2

peittää couperosa/finnit/ihon värivirheet/
tummat silmäanaluset 6

kauneusvirheiden **peittäminen** 3

ihon **pesu** 2

pestä iho 3

poistaa ihokarvat/kovettumat/kynsilakka
/meikit 7

puhdistaa iho 6

ihon **puhdistus** 6

punata huulet 1

rajata huulet/silmät 3

silmien **rajaaminen** 1

ihon **suojaaminen** 5

suojata iho 14

ihon **suojaus** 7

ihon **syväpuhdistus** 1

ihon **tehohoito** 5

ihokarvojen **vahakäsittely** 1

ihokarvojen **vahaus** 1

värjätä ripset ja kulmakarvat 1

värjättää ripset ja kulmakarvat 1

ripsien ja kulmakarvojen **värjääminen** 1

lakata kynnet 1

leikata kynnet 1

silmien **maitohaude** 1

nipistellä ihoa 1

nyppiä ihokarvat/kulmakarvat 4

ihokarvojen **nyppiminen** 1

peittää ihon virheet 1

ihon **perushoito** 2

ihon **pesu** 3

pestä iho 6

poistaa ihokarvat/kovettumat
/kynsilakka 10

puhdistaa iho/silmät 20

ihon/silmien **puhdistaminen** 7

ihon/silmien **puhdistus** 25

punata huulet 1

rajata silmät 1

ihon **rasvaaminen** 2

ihon **saippuapesu** 3

ihon **suojaaminen** 5

suojata iho 12

ihon **syvyyshieronta** 1

taputtaa leukaa 1

leuan **taputus** 1

ihokarvojen **vahakäsittely** 1

viilata kynnet 2

ripsien ja kulmakarvojen **värjäys** 1

4. KAUNEUDENHOITAJIEN AMMATTINIMIKKEITÄ

PERUSSANAT

kosmetologi 17

kosmetologi 12

JOHDOKSET

meikkaaja 1

YHDYSSANAT

2-osaiset yhdyssanat

diplomikosmetologi 10

jalkojenhoitaja 3

SKY-kosmetologi 1

5. KAUNEUDENHOITOPALVELUJA TARJOAVIA HOITOPAIKKOJA

YHDYSSANAT

jalkahoitola 2

kauneushoitola 3

kauneushoitola 2

kauneussalonki 1

kauneussalonki 1

kynsisalonki 1

6. KAUNEUDENHOIDOSSA KÄYTETTÄVIÄ VÄLINEITÄ

PERUSSANAT

harja 1 (kulmakarvaharja)

höylä 1 (jalkahöylä)

raspi 2 (jalkaraspi)

sieni 1 (värivoiteen levittämiseen)

sieni 1 (kasvosieni)

JOHDOKSET

sivellin 9

sivellin 1

taputin 1

YHDYSSANAT

2-osaiset yhdyssanat

hohkakivi 2

hohkakivi 1

jalkahöylä 2

jalkaraspi 1

kasvopaperi 3

kasvosieni 3

kauneuskotelo 1

meikkisieni 1

rajaussivellin 1

ripsiharja 1

ripsikampa 2

sähkökone 1 (parranajokone)

3-osaiset yhdyssanat

hohkakiviharja 1

huulipunasivellin 1

kulmakarvasivellin 1

parranajokone 1

4-osaiset yhdyssanat

sähköparranajokone 1

silmäkuppi 2